

T.C.

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BİLİM DALI

HAYAT REHBERİ KUR'ÂN ADLI KONULU TEFSİRİN
TEFSİR USULÜ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fethuddin BUĞRA

İstanbul

Ekim-2024

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BİLİM DALI

HAYAT REHBERİ KUR'ÂN ADLI KONULU TEFSİRİN
TEFSİR USULÜ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fethuddin BUĞRA

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Âdem ERGÜL

İstanbul

Ekim -2024

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu Çalışma, Jürimiz Tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Temel İslam Bilimleri Bilim Dalında YÜKSEKLİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Âdem ERGÜL

Üye: Doç. Dr. Murat KAYA

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TEMİMİ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım "**Hayat Rehberi Kur'ân Adlı Konulu Tefsirin Tefsir Usulü Bakımından İncelenmesi**" adlı çalışmamın tez öneri aşamasında sonuçları ne kadar uzayın süreçte akademik kurallara ve bilimsel etiğe uyduğumu beyan ederim. Tez içinde sunulan tüm bilgileri, bilimsel ahlak ve gelenekler çerçevesinde dürüstçe elde ettiğimi. Hazırladığım tez, yazım kurallarına uygun olarak düzenlendiğini. Çalışmamda kullandığım her alıntıya doğrudan veya dolaylı olarak atıfta bulundum ve kullanılan kaynaklarımın tamamı kaynakça bölümünde doğru bir şekilde belirtildiğini beyan ederim.

Fethuddin BUĞRA

ÖN SÖZ

Kur'ân-ı Kerim, insanlığa yol göstermek, onları hakikate yönlendirmek ve ruhlarını manevi olarak beslemek amacıyla Yüce Allah tarafından gönderilen son ilahi vahiydir. Her bir harfi, derin anlamlar ve hikmetlerle yüklü olan Kur'an, müminler için yalnızca bir kutsal kitap değil, aynı zamanda hayatın her alanında onlara ışık tutan bir rehber, karanlıkları aydınlatan bir nur ve bitmez tükenmez bir ilham kaynağıdır. Kur'an'ın tilaveti, yalnızca sözlü bir ibadet olmakla sınırlı kalmaz; her bir kelimesi, derin bir tefekkür vesilesi ve manevi bir yükseliş kapısıdır. Onun ilahî kaynaktan gelen mükemmel kelimeler olması, tüm insanlık için her dönemde geçerli olacak evrensel bir mesaj taşıdığını ve kıyamete kadar aydınlatıcı bir rehber olarak kalacağını gösterir. Kur'an, sadece bireysel bir iman ve ibadet rehberi olmakla kalmaz, aynı zamanda toplumların adalet, barış ve erdem üzerine kurulması için de temel bir ilkeler manzumesidir.

Kur'ân-ı 'Kerim'in nazil olmasıyla birlikte, insanların Allah'ın muradını anlama çabaları hiç durmamıştır. Ancak bu süreç, her bir asrın kendine özgü siyâsî, târîhî ve bilimsel gelişmelerini içermiştir. Bu değişimler, her dönemin kendine özgü sorularını, ihtiyaçlarını ve arayışlarını beraberinde getirerek, Kur'an'ın anlamının ve uygulanmasının farklı bir perspektife sahip olmasına yol açmıştır. Siyasi arenadaki değişiklikler, toplumsal yapıdaki evrimler ve bilimsel ilerlemeler, insanların Kur'an'ı yorumlama ve günlük hayata uygulama biçimini etkilemiştir. Her asrın kendi öncelikleri ve zorlukları olduğu için, insanlar Kur'an'ın mesajlarını anlamak için çeşitli yollar denemişler ve bu çabalar, İslam dünyasında çeşitli tefsir geleneğine yol açmıştır. Bu bağlamda, her bir asrın sahip olduğu dinamiklerin, Kur'an'ın anlamının evrimine ve farklı yorumlara yol açtığını söyleyebiliriz. Bu, insanların Allah'ın mesajını anlama çabalarının sürekli olarak değişen şartlara uyum sağlama yeteneğini yansıtmaktadır.

Her çağın sorunları ve meseleleri, o dönemin tefsir çalışmalarını şekillendirir. Bu sebeple, tefsir gayesiyle ele alınan eserler, hitap ettiği zaman dilimine ve muhatabına bağlı olarak çeşitlilik gösterir. Tefsir geleneği, geçmişten bugüne farklı özellikler ve yaklaşımlar geliştirmiştir. Bu çeşitliliği açıklamak için tefsirler genellikle rivâyet, dirâyet, lugavî, fikhî ve işârî gibi gruplara ayrılmıştır.

Günümüzde ilmin hızla gelişmesi, toplumları ilgilendiren birçok alanda değişiklik ve gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Bu durum, tefsir alanında da yeni eserlerin ortaya çıkmasına ve bu eserlerin içerdiği yeni tasniflerin oluşturulmasına neden olmuştur. Fıkıhtan kelâma kadar İslami ilimlerin genelinde gözlemlenen bu değişim ve gelişmeler, tefsir çalışmalarının da yeni perspektiflere, metodolojilere ve anlayışlara uyum sağlamasını beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, tefsir geleneği, zamanın ruhuna ve ihtiyaçlarına cevap verebilmek için sùrekli olarak evrim geçirmiştir.

Kur'ân-ı 'Kerim'in ilk muhatapları olan Araplar, o dönemin ileri toplumu olarak belagat ve fesahat konusunda üstün bir bilgi birikimine sahiptiler. Allah Teala, peygamberimize gönderdiği Kur'ân'ın, meleklerin ve bütün insanların bir araya gelerek benzerini meydana getiremeyecekleri en üstün birimi temsil ettiğini ispatlamak amacıyla, bu topluluğun dilinde olan Arapça ile nazil etmiştir. Bu şekilde, Allah'ın elçisi olduğunu ispat etmek için gönderilen Kur'ân, herkes tarafından anlaşılır ve idrak edilebilir bir dil olan Arapça ile gelmiştir. Bu, o dönemin toplumunun dilini en etkili şekilde kullanarak, Allah'ın mesajının herkes tarafından anlaşılabilir olmasını sağlamıştır. Dolayısıyla, Kur'ân'ın nazil olduğu dilin, muhataplarına en uygun ve anlaşılır bir şekilde iletilmesi için özel olarak seçildiği vurgulanmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'deki kelimelerin çoğu, İslam öncesi Araplar arasında kullanılan kelimelerdi. Ancak, bu kelimelerin kullanılması, Kur'ân'ın mucizevi karakterini ortaya koyar. Çünkü Kur'ân, sadece dil ve üslup açısından değil, aynı zamanda içeriğiyle de o dönemdeki Arap toplumunun bilgi, kültür ve anlayışının ötesinde bir derinlik ve üstünlük sergilemiştir.

Kur'ân'ın üstün bir şekilde meydana gelmesi, onun Allah'ın kelamı olduğunu ispat eden bir mucize olarak kabul edilir. Klasik Arap şairliğinden ve nazım birimlerinden farklı bir üslup ve benzersiz bir dil kullanılması, Arapçanın en yetenekli şairlerini dahi meydan okuyacak bir şekilde kullanılması, Kur'ân'ı diğer eserlerden ayıran önemli özelliklerden biridir. Bu, Kur'ân'ın Allah'ın insanlara indirdiği son ve kusursuz kitap olduğunu kanıtlar ve insanların bu kitabı taklit edemeyecekleri bir üstünlükte olduğunu vurgular.

Tefsir ilmi, tefsir yöntemlerinin en meşhuru olan, Kur'ân'ın Kur'ânla tefsir edilmesiyle başlamıştır. Kur'ân âyetleri, birbirini tefsir etmektedir; yani, bir âyette mücmel (genel hatlarıyla ifade edilen) olan bir anlam, başka bir âyette daha ayrıntılı

ve detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Bu, Kur'ân'ın içerisindeki âyetlerin birbirini tamamladığını, açıkladığını ve desteklediğini gösterir. Kur'ân âyetleri, mücmel, mufassal, müfesser, müteşâbih ve muhkem gibi farklı türlerde kategorilere ayrılmıştır. Bu kategoriler, âyetlerin anlamını daha iyi anlamak ve tefsir etmek adına farklı birimleri temsil eder. Bu da Kur'ân'ın derinliklerini keşfetmek, anlamak ve yorumlamak isteyenler için bir rehberlik sağlar. Tefsir ilmi, bu âyetlerin içindeki anlamları anlama ve bu anlamları daha geniş bir bağlamda değerlendirme sûrecidir.

Böylelikle rivâyet sistemi ile yazılan tefsirlerde önce Kur'ân'ı Kerim'i Kur'ân'la tefsir sonra Kur'ân'ı Kerim'i sünnet ile tefsir yapmak suretiyle yazmıştır. Bu sûrecin ardından, Kur'ân'ı Kerim'in tefsiri, Hz. Peygamber'in sünnetiyle zenginleştirilmiştir. Kur'ân'ı Kerim'in âyeti âyet ile tefsirinden sonra, tefsirin en önemli kaynaklarından biri Hz. Peygamber'in hadisleridir. Çünkü Allah Teâlâ, Kur'ân'ı Kerim'i Hz. Peygamberimize indirmiş ve bunu insanlara duyurmasını, açıklamasını emretmiştir. Bu yöntem, tefsirin temelini Kur'ân ve sünnet üzerine inşa ederek, İslam'ın ana kaynakları arasındaki uyumu ve bütünlüğü vurgular.

İslam'ın ilk dönemlerinde, sahabe, vahiylerin inildiği ortamı bizzat yaşayarak ve sebeplerini doğrudan gözlemleyerek vahyi doğrudan anlamışlardır. Anlaşılamayan âyetler ise sahabe, Resulullah'a sorularak öğrenilmiştir. Ancak zamanın ilerlemesiyle, bu imkanlardan yoksun kalan Müslümanlar, Kur'ân'ı çeşitli metotlarla anlamaya çalışmak zorunda kalmışlardır.

Bu süreçte, zamanın ihtiyaçlarına ve anlama usulüne göre farklı ekoller oluşmuştur. Örneğin, İslam'a yeni giren ve Arapça dilini bilmeyenler için vahyi anlamalarına yardımcı olmak amacıyla meani'l-Kur'ânlar edebiyatı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, âyetlerin hükümlerini açıklamak için "ahkâmul-Kur'ân'lar" (Kur'ân'ın hükümleri) geliştirilmiştir. Bu eserler ya dirâyet ya da rivâyet yöntemine dayanarak kaleme alınmıştır. Kur'ân ister rivâyet ister dirâyet metotlarıyla tefsir edilsin, hiçbiri Kur'ân'ın kendi âyetleri arasındaki tefsiri ihmal etmemiştir. Bu anlama usulü, konulu tefsirin nüvesi olarak kabul edilmiştir. Yani, tefsir geleneği içinde, Kur'ân'ın kendi içerisindeki ilişkileri ve anlam derinliklerini anlama çabası her zaman önemli olmuştur.

İslam alimleri, Kur'ân'ın kıssaları, tekrarları, bazı itikadî esaslar ve hukukî hükümlerle ilgili olarak ortaya atılan iddialara cevap vermek amacıyla, her konuyla ilgili âyetleri toplayıp inceleyerek bu iddiaları çürütmüş ve bu konularda müstakil eserler

üretmişlerdir. Bu çalışmalar, İslam dünyasında teolojik, hukuki ve itikadı meselelere dair temel referanslar olmuştur.

Daha sonraki dönemlerde, toplumun Kur'ân ile ilgili bu tür müstakil çalışmalara olan talebi ve ihtiyacı arttıkça, özellikle akademik çalışmalar bu alana yönelmiş ve birçok eser bu kapsamda ortaya çıkmıştır. İslam dünyasında farklı ekollerden, düşünce okullarından ve fıkıh mezheplerinden gelen alimler, Kur'ân'ı anlama ve açıklama çabalarını derinleştirmiş ve çeşitli perspektiflerden bu kutsal kitabın yorumlarına katkıda bulunmuşlardır. Bu çabalar, İslam'ın öğretilerini daha iyi anlamak ve yaşamak isteyenler için önemli bir kaynak oluşturmuştur.

Konulu tefsir çalışmaları, günümüzdeki görüş çeşitliliklerine ve İslam dünyasındaki problemlere çözüm arayışlarına önemli bir katkıda bulunmuştur. Kur'ân-ı 'Kerim'in insanlara her yönden çözüm sunan bir kitap olma özelliği göz önüne alındığında, eski usullerle yapılmış olan tefsir kitapları, günümüzün değişen ihtiyaçlarına ve sorunlarına etkili bir şekilde cevap verememiştir. Bu tür tefsir çalışmaları, modern dünyanın dinamikleri ve sorunları ile başa çıkma konusunda daha etkili bir araç olabilir, çünkü belirli konularda derin bir anlayış geliştirmek, insanlara rehberlik etmek ve çözüm sunmak için daha odaklı bir yöntem sunar.

Son davetin kitabı olan Kur'ân-ı Kerim'in açıklanması, muhataplarına anlaşılır kılma amacıyla yapılan çalışmaları inceleyen ve bilim olarak tanımlanan tefsir ilmi, asr-ı saadetten günümüze kadar İslam alimlerinin Kur'ân-ı Kerim âyetlerini anlamak ve açıklamak amacıyla birçok tefsir yöntemi kullanarak çeşitli tefsir kitaplarını telif etmiştir. Bu süreçte, tefsir ilmi, İslam alimlerinin çeşitli metodolojileri ve yaklaşımları kullanarak Kur'ân'ı Kerim'i muhataplarına anlatma çabalarını yansıtmaktadır.

Tefsir ilminin, geçmişten günümüze kadar geçirdiği aşamalara ve çeşitli tefsir yöntemlerine kısaca değinmek, "Hayat Rehberi Kur'ân" tefsirini bu gelenek içinde daha sağlıklı bir şekilde konumlandırmak açısından önemlidir. Bu gelenek, tefsir ilminin evrimini ve farklı perspektiflerini anlamamıza yardımcı olabilir. Şimdi, bu tefsir geleneği içindeki önemli aşamalara ve çeşitli tefsir yöntemlerine dair özet bilgiler sunarak konuya girmek istiyoruz.

Bu tezi hazırlarken her aşamada bana yardımcı olan kıymetli tez danışmanım ve lisans eğitimi dönemimde dersleriyle bize değer katan değerli hocam Dr. Âdem Ergül'e ve tez konu hakkında yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Ömer Çelik ve lisans eğitimi

dönemindeki ve yüksek lisans döneminde defalarca istifade ettiğim Doç.Dr. Murat KAYA hocama ve eğitim hayatımın ilk aşamasından beri benden desteklerini esirgemeyen merhum babam ve sevgili annem, ailem ve dostlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Fethuddin BUĞRA

İstanbul-2024

ÖZET

HAYAT REHBERİ KUR'ÂN ADLI KONULU TEFSİRİN

TEFSİR USULÜ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Fethuddin BUĞRA

Yüksek Lisans, Temel İslam Bilimleri

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Âdem ERGÜL

Ekim, 2024- 126 Sayfa

Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından planlanan ve farklı unvanlara sahip tefsir âlimleri tarafından hazırlanan “Hayat Rehberi Kur’an” adlı tefsirin tefsir usulü bakımından incelenmesi isimli tezimizde tefsir ile ilişkin detaylı bir değerlendirme yapılmıştır. Değerlendirme sürecinde, tefsirin yazılış amacı, metodolojisi ve içeriği üzerinde titizlikle durulmuştur. Bu bağlamda, tefsirde hangi yöntemlerin benimsendiği, hangi kaynakların kullanıldığı gibi konular detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca tefsirin anlatımı, ifade biçimi ve genel okuyucu kitlesine hitap etme şekli üzerinde de detaylı bir analiz yapılmıştır. Bu değerlendirme, tefsirin akademik ve metodolojik açıdan güvenilirliğini ve etkililiğini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Eserin tefsir usulü ve ulûmu-l Kur’ân'a detaylıca girmemesi, tefsir usulü incelemesi açısından birtakım zorlukları beraberinde getirmişti. Ancak, bu zorluklara rağmen, elimizden geldiğince bu konuları değerlendirmeye çalıştık. Özellikle tefsir usulüne ilişkin genel prensipler ve temel metodolojiler üzerinde durarak, eserin tefsir geleneğine ne şekilde katkı sağladığını anlamaya çalıştık.

“Hayat Rehberi Kur’ân” adlı konulu tefsirin tefsir usulü bakımından incelenmesi ismindeki bu tezimiz üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümünde, ana konunuz olan konulu tefsir ve çeşitleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde, konulu tefsirin ne olduğu, nasıl yapıldığı ve çeşitleri üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, “Hayat Rehberi Kur’ân” adlı tefsirin yazılışı, hazırlanış süreci ve tefsirde takip edilen usul ve üslup gibi tefsir özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu

bölümde yine “Hayat Rehberi Kur’ân” tefsirinin dil kullanımını ve hedef kitlesi gibi özellikler de kısaca bir şekilde ele alınarak açıklanmıştır. Bu bilgiler, “Hayat Rehberi Kur’ân” tefsirinin arka planını ve özelliklerini anlamak için okuyuculara rehberlik etmek amacıyla sunulmuştur.

Üçüncü bölümde tefsir usulü ve konuları hakkında bilgi verildikten sonra “Hayat Rehberi Kur’ân” tefsirinin tefsir usulü ve konuları işlerken hangi yöntemlere yer verdiği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: “Hayat Rehberi Kur’ân”, Konulu Tefsir, Tefsir Usulü, Diyanet.

ABSTRACT

COMMENTARY CALLED LIFE GUIDE KURAN

INVESTIGATION IN TERMS OF TAFIR PROCEDURE

Fethuddin BUĞRA

Master, Basic Islamic Sciences

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Âdem ERGÜL

October, 2024 -126 Pages

In this study, a detailed evaluation of the tafsîr was made in our thesis titled "The Life Guide Kur'ân", which was planned by the Presidency of Religious Affairs of Turkey and prepared by tafsir scholars with different titles, in terms of tafsîr methodology. During the evaluation process, the purpose of writing the tafsîr, its methodology and content have been meticulously emphasized. In this context, issues such as which methods were adopted in the tafsir, and which sources were used were examined in detail. In addition, a detailed analysis has been made on the narration, style of expression and the way it appeals to the general readership. This evaluation was carried out to demonstrate the academic and methodological reliability and effectiveness of the tafsîr.

The fact that the work does not go into the methodology of tafsir and 'Ulum of al-Kur'ân in detail posed some difficulties in terms of exegetical analysis. However, despite these difficulties, we have tried to evaluate these issues as best we could. We have tried to understand how the work contributes to the tafsîr tradition, especially by focusing on the general principles and basic methodologies related to the methodology of tafsîr.

This thesis titled "The examination of the thematic tafsir named "Life Guide Kur'ân" in terms of tafsir methodology consists of three chapters and a conclusion. In the first chapter, information is given about the main topic, which is thematic tafsir and its types. In this chapter, what is thematic exegesis, how it is done, and its types are emphasized.

In the second chapter, information is given about the writing of the tafsir named "Life Guide Kur'ân", its preparation process and the features of tafsir such as the method and style followed in the tafsir. In this section, the features such as the use of language and the target audience of the "Life Guide Kur'ân" tafsir are also briefly discussed and explained. This information is presented to guide the readers to understand the background and features of "Life Guide to the Kur'ân" tafsir.

In the third section, after providing information about the methodology and subjects of exegesis, the methods employed in the exegesis of "The Quran as a Guide to Life" regarding its methodology and subjects are presented.

Keywords: "Life Guide the Kur'ân", Theoretical Tafsir, Uşul of Tafsir Methodology, Religious Affairs.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	viii
ABSTRACT	x
İÇİNDEKİLER	xii
KISALTMALAR	xvi
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Konusu	1
1.2. Tez Konusunun Amacı	2
1.3. Araştırmanın Yöntemi	3
1.4. Araştırma ile İlgili Literatür Değerlendirilmesi	5
1.5. Tefsir İlmi	9
1.5.1. Tefsir Çeşitleri	10
1.5.1.1. Rivâyet Tefsiri	11
1.5.1.2. Dirâyet Tefsiri	12
1.5.2.1. İşârî Tefsir	13
1.5.2.2. Fikhî Tefsir	14
1.5.2.3. Kelâmî Tefsir	16
1.5.2.4. İlmî Tefsir	17
1.6. Konulu Tefsir	19
1.6.1. Mevdu (الموضوع) Kelimesinin Anlamı	21

1.6.2. Mevdu Kelimesinin Terim Anlamı	22
1.6.3. Konulu Tefsir Metodu	22
1.6.4. Konulu Tefsirin Önemi	27
1.6.5. Konulu Tefsirin Çeşitleri	30
1.6.5.1. Kavramsal Tefsir	30
1.6.5.2. Kur'ân Merkezli Konulu Tefsir	33
1.6.5.3. Kur'ân-ı Kerim'in Tamamına Yönelik Konulu Tefsir	37
1.6.5.4. Sûre Eksenli Konulu Tefsiri	38
İKİNCİ BÖLÜM	42
HAYAT REHBERİ KUR'ÂN TEFSİRİ	42
2.1. Hazırlanış Süreci	46
2.2. Yazılış Amacı	49
2.2. Bilim Kurulu Ekibi	51
2.3. Yazarlar	53
2.3.1. Profesörler	53
2.3.2. Doçentler	55
2.3.3. Doktorlar	56
2.3.4. Araştırma Görevlileri	57
2.3.5. Çalışma Heyetinin Diğer Üyeleri	57
2.4. Maddelerin Tespit Edilmesi	57
2.4.1. Konuyla İlgili Âyetlerin Nüzul Sırasına Göre Tespit Edilmesi	59
2.4.1.1. Nüzul Sırasının Anlamı ve Önemi	59
2.4.1.2. Âyetlerin Sınıflandırılması	60
2.4.1.3. Araştırma ve Literatür Tarama	60
2.4.1.4. Âyetlerin Nüzul Sırasının Belirlenmesi	60
2.4.1.5. Metin Yazımında Nüzul Sırasının Kullanımı	60

2.5. Takip Edilen Usul ve Üslup	62
2.5.1. Konuyla İlgili Âyet veya Âyetlerin Konu Başında Verilmesi	62
2.5.2. Âyetlerin Seçimi ve Önemi	62
2.5.3. Âyetlerin Metin ve Meali	62
2.5.4. Konuya Girişte Âyetlerin Rolü	63
2.5.5. Konunun Kur'ân'daki Çerçevesi	64
2.5.6. Kavramsal Açıklama	65
2.5.7. Dilbilimsel Açıklama	66
2.5.8. Alt Başlıklarla Konuyu Açıklama ve Detaylandırma	67
2.6. Maddeler	69
2.6.1. Alemlerin Rabbi Allah	69
2.6.2. Yaratılanlar	69
2.6.3. Allah'ın İnsanı Hidâyete Daveti	70
2.6.4. Dünya Hayatı ve İnsanın İmtihanı	71
2.6.5. Ahiret ve Ahvâli	73
2.7. Dil Yönü ve Muhatap Kitle	73
2.8. Kullanılan Kaynaklar	75
2.8.1. Klasik Kaynaklar	76
2.8.2. Modern Kaynaklar	76
2.9. Hayat Rehberi Kur'ân" Tefsiri Hakkında Yapılan Çalışmalar	78
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	79
HAYAT REHBERİ KUR'AN İSİMLİ TEFSİRİN TEFSİR USULÜ AÇISIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	79
3.1. Tefsir Usulü	79
3.1.1. Usul Kavramının Sözlük Anlamı	80
3.1.2. Usul Kavramının Terim Anlamı	80

3.1.3. Tefsir Usulü ve ‘Ulûmu’l-Kur’ân İlişkisi	82
3.2. Tefsir Usulü ve Kuran İlimleri Yönüyle Hayat Rehberi Kuran	84
3.2.1. Rivâyet Tefsiri	86
3.2.1.1. Kur’ân’ın, Kur’ân’la Tefsiri	87
3.2.1.2. Kur’an’ın Sünnetle Tefsiri	89
3.2.2. Dirâyet Tefsiri	90
3.2.3. Lugavi Tefsir	91
3.3. Kur’ân İlimleri Yönüyle Hayat Rehberi Kur’ân	92
3.3.1. Esbab-ı Nüzul	92
3.3.2. Muhkem-Müteşabih	92
3.3.3. Nâsîh Mensûh	93
3.3.4. Kur’ân Kıssaları	93
3.4. Modern Yöntemler İtibariyle Hayat Rehberi Kur’ân	94
3.4.1. Semantik	94
3.4.2. Hermenötik	97
3.4.3. Tarihselcilik	100
SONUÇ	102
KAYNAKÇA	106
ÖZGEÇMİŞ	109

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
As.	: Aleyhisselam
B.	: İbn
Çev.	: Çeviren
D.İ.B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
DİA.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
H.	: Hicri
C.	: Cilt
Hız.	: Hazreti
Nşr.	: Neşreden
H.	: Hicri
Ö.	: Ölüm
S.A.V.	: Sallallâhü Aleyhi Ve Sellem
S.	: Sayfa
Vb.	:ve Benzeri
Vr.	: Varak
D.	: Doğum
Thk	: tahkik

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Kur'ân-ı Kerim, ilk indirilmeye başlandığı andan itibaren insanlar için bir rehber olmuştur. Müslümanlar, inanç, ahlak, sosyal alanlar ve diğer tüm yaşam konularında rehberlik arayışlarını Kur'ân'da bulmuşlardır. Bu kutsal kitap, birçok insanî problemin çözümü için rehberlik sunar. Kur'ân'ın anlaşılması ve insanların problemlerine çözüm üretebilmesi amacıyla, alimler farklı metotlara dayalı birçok tefsir çalışması yapmışlardır. Bu tefsirler, Kur'ân'ın derinliklerini anlamak, âyetlerin anlamlarını ortaya çıkarmak ve insanlara rehberlik etmek için geliştirilmiş çeşitli yaklaşımları içerir. Bu çabalar, Kur'ân'ın mesajını daha iyi anlamak ve yaşamak isteyen Müslümanlar için önemli bir kaynak oluşturur.

Kur'ân-ı 'Kerim'in daha iyi anlaşılması ve problemlere daha rahat çözüm üretebilmesi için geliştirilen metotlardan biri, konulu tefsir metodudur. Son elli yılda konulu tefsir çalışmaları önemli bir gelişme göstermiş ve birçok nitelikli eser, bireyler veya kurumlar tarafından kaleme alınmıştır. Özellikle akademik alanda, lisansüstü araştırmalarda tefsir sahasında birçok konulu tefsir örneğiyle karşılaşmak mümkündür.

1.1. Araştırma Konusu

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 136. maddesi kapsamında kurulan Diyanet İşleri Başkanlığı, kuruluşundan bu yana "halkı dini konularda aydınlatmak ve ibadethaneleri yönetmek" görevini üstlenmiş ve bu çerçevede pek çok ilmi ve toplumsal faaliyeti yürütmüştür. Başkanlık, dini yayınlar ve Kur'an tefsirleri alanındaki faaliyetleriyle de öne çıkmaktadır; bu çalışmalar, İslami bilgi ve değerlerin geniş kitlelere aktarılması ve anlaşılması açısından büyük bir öneme sahiptir. Diyanet'in dini yayınlar alanındaki çalışmaları arasında, özellikle konulu tefsir eserleri Kur'an'ın daha geniş kitlelerce daha derin anlaşılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Bu bağlamda, Türkiye Diyanet Vakfı'nın destekleriyle ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 2021 yılında yayımlanan "Hayat Rehberi Kur'ân" adlı beş ciltlik konulu tefsir, Kur'an üzerine önemli bir tefsir örneği olarak öne çıkmaktadır. Eser,

Türkiye'deki tefsir akademisyenleri tarafından hazırlanmış olup, bilimsel yeterliliği ve yöntemi ile ilgi çeken bir yapıya sahiptir.

“Hayat Rehberi Kur’ân” tefsirinin akademik önemi özellikle izlenen tefsir metodu ve usul itibarıyla dikkat çekmektedir. Bu eserin tefsir literatüründeki yerini belirlemek ve etkilerini analiz etmek için çok yönlü bir inceleme elzemdir. Ancak, bu çalışmada, eserin kapsamlı bir değerlendirmesi yerine, eserin temel özellikleri tanıtılacak ve ardından tefsir usulü bağlamında eserin yöntemine dair kısa bir bilgi sunulacaktır. Bu şekilde, eserin tefsir literatüründeki yerinin anlaşılması amaçlanmaktadır.

1.2. Tez Konusunun Amacı

Yüce kitabımız Kur’ân-ı Kerim, Allah Teâlâ'nın Cebrail (a.s.) aracılığıyla yeryüzüne indirildiği, Rasûlullah'ın ise insanlara tebliğ ettiği ve tilavetiyle ibadet olunan mu’ciz bir kelam olarak kabul edilmektedir. Kur’ân, içerdiği emir ve yasaklarla insan hayatına yön veren kutsal bir rehberdir.

Kur’ân'da ifade edilen emirler ve nehiyeler büyük bir öneme sahiptir. Çünkü bu emir ve yasaklara uyan bireyler, ebedî mutluluğa ve huzura ulaşma şansına sahip olurken, bu hükümlere karşı gelerek uymayanlar ise ebedî bir azaba maruz kalacaklardır. Kur’ân'ın rehberliğinde yaşamak, insanların ahiret hayatlarını etkileyen temel bir faktördür. Bu nedenle, Kur’ân'ın öğretilerine riâyet etmek, Allah'ın rızasını kazanmaya ve doğru bir yaşam sürmeye yönelik önemli bir adımdır. Bu kutsal kitap, insanlığa rehberlik etmek, doğru yolu göstermek ve ahiret saadetine ulaştırmak için indirilmiştir. Kur’ân'ın emirlerine uymak, ahlaki değerlere bağlı kalmak ve nehiyelerinden kaçınmak, bir Müslüman'ın hayatında önemli bir sorumluluktur. Bu şekilde, Allah'a itaat edenlerin ebedî mutluluğa erişeceği vurgulanırken, doğruluktan saparak emirlere karşı gelmek ise ebedî azapla sonuçlanabilecek bir durumdur.

Günümüzde, insanların Kur’ân'ı anlama arayışı giderek hız kazanmaktadır. Bu arayış, bireylerin İslam'ın kutsal kitabını daha derinlemesine anlamaları, içeriğini kavramaları ve hayatlarına bu anlayışı entegre etmeleri yönündeki bir çaba olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, Kur’ân'ı anlama sürecine olumlu katkıda bulunabilecek çeşitli eserlerin tanıtılması büyük bir önem arz etmektedir.

Diyamet İşleri Başkanlığı, toplumu din konusunda bilgilendirme ve aydınlatma misyonu doğrultusunda, İslam'ın evrensel prensiplerini ve insanlığın rehberliğini

sağlayan ilkelerini dünya genelinde yayma amacını taşıyan önemli bir projenin parçası olarak “Hayat Rehberi Kur’ân” adlı konulu tefsiri Türkiye genelindeki tefsir hocalarının katkılarıyla hayata geçirmiştir. Bu tefsir, sadece klasik tefsirlerden farklı bir bakış açısı sunmakla kalmayıp aynı zamanda modern çağın ihtiyaçlarına cevap verebilen bir anlayışı benimseyerek dikkat çekmektedir.

Bu kapsamda, “Hayat Rehberi Kur’ân” tefsiriyle ilgili kapsamlı bir analiz yapılması gerekmektedir. Bu analizde, tefsirin diğer Mushaf tertibinde düzenlenmiş tefsirlerden farklılaşan yönlerinin belirlenmesi, ana konularının belirlenme yöntemlerinin incelenmesi, kapsam dışındaki konuların tespiti, tefsirde öne çıkan ve dezavantaj avantajlarının detaylı bir şekilde ele alınması, klasik ve güncel tefsir kaynaklardan yararlanma oranının belirlenmesi, dirâyet ve rivâyet yönlerinin genişçe bir analizi, ilmi derinliğin tespiti, konu tahlilinin derinlemesine incelenmesi ve eserin "Kur’ân Yolu" tefsirinden farklılaşan yönlerinin belirlenmesi gibi konular ele alınacaktır.

Buna ek olarak, bu tefsirin ülkemizde ve uluslararası düzeyde konulu tefsir alanında gerçekleştirilen diğer çalışmalarla karşılaştırılması da yapılacak ve bu eserin bilimsel düzeydeki katkıları ortaya konacaktır. Bu geniş kapsamlı analiz, tefsirin hem akademik dünyada etkisinin değerlendirilmesine hem de toplumun bu alandaki bilgi düzeyinin artırılmasına önemli bir katkı sağlamayı hedeflemektedir.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

“Hayat Rehberi Kur’ân” adlı eserin tefsir usulü bakımından incelenmesi adlı tez çalışmanız, özellikle yazılı belge ve veri incelemesi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerine odaklanmaktadır. Bu çalışma esnasında elde ettiğimiz veriler, yaklaşık 15 asırlık bir geçmişi olan tefsir ilminin bu alandaki deneyimler ışığında değerlendirilecek ve tarihi arka plan da dikkate alınarak kapsamlı bir bakış açısıyla analiz edilecektir.

Tezimiz, yazılı belge ve veri incelemesi yoluyla elde edilen bilgilerin ışığında, tefsir ilminin genel tarihine ve bu alandaki önemli gelişmelere odaklanarak eserin tefsir usulünü anlamaya yönelik bir değerlendirme sunacaktır. Böylece, “Hayat Rehberi Kur’ân” tefsirinin tefsir geleneği içindeki konumu ve bu geleneğe katkıları daha detaylı bir şekilde ortaya çıkarılacaktır.

Tez konumuzun esası olarak belirlediğimiz “Hayat Rehberi Kur’ân” tefsiri ve bu alandaki konulu tefsir ile ilgili birçok kitap, tez ve akademik yazının okunması, araştırılması; bu alandaki çalışmaların analiz edilmesi, değerlendirilmesi ve kapsamlı bir bakış sağlamak amacıyla atılması gereken önemli adımlardan birini oluşturmuştur. Bu başlangıç, tez konunuzun asıl metoduna dair bütünlüklü bir perspektif elde etme yolunda temel bir adımdır.

Bu süreç içinde, alandaki önemli kaynaklar ve tezler üzerinden yapılan okuma ve analizlerle, “Hayat Rehberi Kur’ân” tefsirinin işleniş metodunu, kapsamını, kaynaklarını, diğer İslami ilimlerle ilişkisini ve tefsir anlayışını anlamaya yönelik çeşitli bakış açılarını tespit etmeye odaklandık. Bu geniş kapsamlı okuma sürecinden sonra, tez konunuzun ana bileşenlerini oluşturan detayları not almaya başlamış olmamız, çalışmanızın ilerleyen aşamalarında daha sağlam ve derinlemesine bir analiz yapmanıza imkân sağlayacaktır. Bu aşamada edindiğimiz notlar, daha sonra tezimizin yazım sürecinde, konuyla ilgili detaylara daha fazla odaklanmanıza ve bu alandaki bilimsel katkıyı daha net bir şekilde ortaya koymaya yardımcı olacaktır. Bu temel adım, tez çalışmamızın sağlam bir metodoloji ve bütünlük içinde ilerlemesine katkı sağlamıştır.

Çalışmamızda, temel İslam bilimlerindeki araştırma yöntem ve tekniklerini uygulamayı planladık. Bu kapsamda, ilk olarak tefsirin temel kısımları ve tarihine odaklanacak, ardından konulu tefsir konseptini inceleyecek ve en nihâyetinde tez konumuz esası olan “Hayat Rehberi Kur’ân” adlı eserin özellikleri ve tefsir usulüne göre kullanılan yöntemleri ele alacağız.

Bu aşamada, tefsirin genel kısımları ve tarihi bağlamını anlamak, ardından konulu tefsir kavramına hâkim olmak ve en sonunda çalışmanızın odak noktası olan eserin özellikleri ve tefsir usulü üzerine detaylı bir analiz yapmak, çalışmanızın sağlam bir temele oturmasına katkıda bulunacaktır. Araştırma sürecinizde, yazılı literatürü tarayarak konu hakkında mevcut ilgili kaynakları inceleyecek, bu kaynaklardan bazı maddeleri örnek alarak kendi değerlendirmemizi yapacağız. Bu yöntem, hem konuyla ilgili güvenilir ve güncel bilgilere ulaşmanızı sağlayacak hem de kendi analitik becerilerimizi kullanarak çalışmamızı zenginleştirmemize yardımcı olacaktır. Bu adımlar, araştırma sürecimizin yöntemsel olarak sağlam ve bilimsel temellere dayalı bir şekilde ilerlemesine katkıda bulunacaktır.

1.4. Araştırma ile İlgili Literatür Değerlendirilmesi

Araştırmamız sırasında, çalışmamızın tefsir bilim dalı kapsamında yer alması gerekliliği nedeniyle, konumuzla ilgili Kur'ân-ı Kerîm'deki âyetlere sık sık başvurulacaktır. Kur'ân-ı Kerîm, İslam dininin temel kaynağı olup, her Müslümanın hayatına rehberlik eden kutsal kitaptır. Çalışmamızda bu rehberliğin detaylarını incelemek amacıyla, ilgili âyetlerin tefsirlerine başvurmak büyük önem taşımaktadır.

Ayrıca, Kur'ân-ı Kerîm'i anlamamızda ve yorumlamamızda en önemli ve güvenilir kaynak olan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadis-i şeriflerine müracaat edilmiştir. Hz. Peygamber'in sözleri ve davranışları, Kur'ân'ın pratiğe dökülmüş hali olup, İslam hukukunun ve ahlakının temel taşlarını oluşturur. Hadisler, Kur'ân'ın nasıl yaşanması gerektiğini gösteren en önemli rehberlerden biridir. Bu nedenle, çalışmamızda hadis-i şeriflerin ışığında Kur'ân âyetlerinin derinlemesine analizi yapılacaktır.

Tezimizin esas omurgasını teşkil eden konulu tefsir ile ilgili inceleme yapılırken, genel olarak konulu tefsir hakkında yapılan eserler ve çalışmalardan istifade edilmiştir. Konulu tefsir, Kur'ân-ı Kerîm'de belirli bir konunun farklı âyetler çerçevesinde ele alınarak incelenmesi yöntemidir. Bu yöntem, Kur'ân'ın bütüncül bir anlayışla anlaşılmasını sağlar ve belirli bir konu hakkında derinlemesine bilgi edinmeyi mümkün kılar.

Çalışmamızda, konulu tefsir alanında öne çıkan eserler ve akademik çalışmalar dikkatle incelenmiş ve bu kaynaklardan faydalanılmıştır. Özellikle, konulu tefsirin metodolojisi, tarihçesi, gelişimi ve önemli temsilcileri üzerinde durulmuştur. Ayrıca, konulu tefsirin İslam ilim geleneğindeki yeri ve önemi üzerinde de durulmuş, bu bağlamda yapılan modern ve klasik çalışmalar arasında karşılaştırmalar yapılmıştır.

Bu incelemeler sırasında, konulu tefsir yöntemiyle kaleme alınmış eserler detaylı bir şekilde analiz edilmiş ve tezimizin ana konusunu destekleyen bilgiler titizlikle derlenmiştir. Böylece, çalışmamızın sağlam bir akademik temele oturması ve bilimsel açıdan güvenilir olması amaçlanmıştır.

Araştırmamızda kullandığımız başlıca eserler şunlardır: Konumuzun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlanması amacıyla kavramları ele alırken, kavramın sözlük ve ıstılah anlamında başvurduğumuz kaynaklardan bazıları şunlardır: Halîl b. Ahmed (v. 175/791), "*Kitâbü'l-Ayn*": Arap dilinin ilk kapsamlı sözlüklerinden biridir ve dilbilim açısından büyük bir öneme sahiptir. İbn Fâris (v. 395/1004), "*Makâyisi'l-lüga*":

Kelime köklerini ve anlamlarını detaylı bir şekilde açıklayan önemli bir eserdir. Râğıb el-İsfehânî (v. 502/1108), "*el-Müfredât*": Kur'ân kavramlarının tefsirinde sıkça başvurulan, kavramların derinlemesine anlamlarını inceleyen bir çalışmadır. İbn Manzûr (v. 711/1311), "*Lisânü'l-Arab*": Arap dilinin en kapsamlı sözlüklerinden biri olup, birçok kelimenin anlamını ve kullanımını detaylandırır. Zebîdî (v. 1205/1791), "*Tâcü'l-Arûs*": "*Lisânü'l-Arab*"ın genişletilmiş ve detaylandırılmış bir versiyonu olarak kabul edilen, kapsamlı bir sözlüktür. Âsım Efendi (v. 1819), "*el-Kâmûsü'l-Muhît*" tercümesi ve orijinali: Arapça'nın önemli sözlüklerinden biri olup, Türkçe'ye de tercüme edilmiştir. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (v. 1882/1968), "*El-Mu'cemü'l Müfehres Li'l-elfâzı'l-Kur'âni'l-Kerîm*": Kur'ân'daki kelimelerin indekslenmiş bir sözlüğüdür ve âyetlerde geçen kelimelerin yerlerini tespit etmekte büyük kolaylık sağlar. Hasan, İzzü-ddîn b. Hasan b. Abdu'l-Fettah, Ahmdu'l-Cemel, "*Mu'cemü ve Tefîrû-Lugaviyyûn Li'l- Kelimâti'l- Kur'ân*": Kur'ân kelimelerinin dilbilimsel analizlerini içeren bir eserdir. Bu eserler lügat alimlerin eserlerinden oluşan kaynaklara müracaat yapılmıştır.

Konu başlığımız gereği çalışmamızın bir ayağını tefsir kaynakları oluşturmaktadır. Tefsirlere bakımından en çok istifade ettiğimiz kaynaklardan bazıları şunlardır: Taberî'nin (v. 310/922) dokuz ciltten oluşan "*Câmiu'l-Beyân*" adlı eseri, İbn Kesîr'in (v. 774/1372) "*Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*" adlı eseri, Kurtubî'nin (v. 671/1273) "*el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*" adlı eseri, Ebu Hafs el-Nesefî'nin (v. 710/1310) "*Tefsîr-i Neseî*" adlı eseri, İbn Abî Hâtîm'in (v. 327/939) "*Tefsîr-i İbn Abî Hâtîm*" adlı eseri, İbn Atıyye'nin (v. 542/1147) "*Tefsîr-i İbn Atıyye*" Önemli kaynaklar arasında, İsmail Cerrahoğlu'nun *Tefsir Usulü*, Muhsin Demirci'nin *Tefsire Giriş*, M. Sait Şimşek'in *Günümüz Tefsir Problemleri*, İsmail Çalışkan'ın *Siyasal Tefsirin Oluşum Süreci* isimli eserleri ile Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin ilgili maddeleri bulunmaktadır.

Ayrıca dirâyet tefsirlerine de müracaat edilmiş ve özellikle şu eserlere yer verilmiştir: Zemahşerî'nin (v. 538/1144) altı ciltten oluşan "*el-Keşşâf*" adlı tefsiri, Râzî'nin (v. 606/1210) "*Mefâtihu'l-Gayb*" adlı eseri, Reşit Rıza'nın (1865/1935) "*Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm*" ve "*Tefsîri'l-Menâr*" adlı eserleri, Âlûsî'nin (v. 1270/1853) "*Rûhu'l-Meânî*" adlı eseri, Muhammed Hamdı Yazır'ın (v. 1361/1942) "*Hak Dini Kur'ân Dili*" adlı eseri, Süleyman Ateş'in "*Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*" adlı eseri,

Ömer Çelik'in "*Hakk'ın Daveti Kur'ân-ı Kerîm Meâli ve Tefsiri*" adlı eseri, Ahmed Kalkan'ın "*Kur'ân-ı Kerîm'in Kavram Tefsiri*" adlı eseri.

Tezimizin esas omurgasını teşkil eden konulu tefsirdir. Burada konulu tefsir hakkında yapılan eserler ve çalışmaları ve özellikle tezimizde istifade ettiğimiz kaynakların literatür taramasını şu şekildedir:

"*Konulu Tefsir Ansiklopedisi*" (موسوعة التفسير الموضوعي) 2019/1440 yılında وقف مركز tarafından hazırlanmıştır. Bu geniş bilimsel ansiklopedi, Kur'ân-ı Kerîm'de bahsedilen 354 konuyu kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Çalışma, 166 Kur'ân araştırmacısının katkılarıyla hazırlanmış olup, Kur'ân çalışmalarında uzman olan bilim heyeti kurulu tarafından denetlenmiştir. Ayrıca, alanında uzman 100 hakem tarafından değerlendirilmiştir. Ansiklopedi toplam 36 cilt olarak yayımlanmıştır. Amacı, Kur'ân'daki çeşitli konuları sistematik bir şekilde ele alarak, okuyuculara Kur'ân'ın anlamını ve içeriğini daha iyi anlama fırsatı sunmaktır. Tefsir konuları seçilirken, İslam'ın ana ilkeleri, ahlaki değerler ve konu hakkında fihri yorumlar ve günümüz insanların problemlerini halletme gibi hususlar esas alınmıştır. Konuların seçimi, genellikle tefsir, hadis, hukuk ve diğer İslami ilimler konusunda uzmanlaşmış akademisyenler ve araştırmacılar tarafından yapılmıştır.¹

Genellikle Arap dünyasında önemli bir referans olarak kabul edilen Mustafa Muslim'in *et-Tefsîrû'l-Mevduû Li Süveri'l-Kur'âni'l-Kerîm* adlı on ciltlik eseri, dikkat çeken kaynaklar arasında yer alır. Eser, konulu tefsir (mevduû tefsir) yöntemiyle kaleme alınmıştır. Kur'ân'daki surelerin ve âyetlerin tematik bir analizini yapar. Yazar, Kur'ân'ın çeşitli konularını ve temalarını inceleyerek, her bir sure veya âyetin bu temalarla nasıl ilişkili olduğunu açıklar. Mustafa Muslim, konulu tefsir alanında tanınmış bir isimdir. Tefsir bilimleri ve Kur'ân çalışmaları konusunda çeşitli eserler vermiştir ve genellikle Arap dünyasında akademik çalışmalar ve tefsir alanında önemli katkılar sağladığı kabul edilir.

"*et-Tefsîrû'l-Mevduû Li Süveri'l-Kur'âni'l-Kerîm*" adlı sekiz ciltlik eser, Suriyeli İslam alimi Dr. Abdul Hamid Mahmoud Tahmaz tarafından yazılmış bir eserdir. Bu kitap, Kur'ân-ı Kerim surelerinin tefsirini konu tefsiri yaklaşımıyla ele alır. Bu eserin

¹ "Müessesetü't-Tefsir lid-Dirâsât'il-Kur'âniyye" internet sitesi <https://modoe.com/about-us> [27.07.2024].

Kur'ân-ı Kerim surelerinin her birini ayrı ayrı ele alır ve her surede işlenen ana temaları ve konuları detaylı bir şekilde inceler. Her surenin nüzul sebebini, âyetlerin bağlamını ve içerdikleri mesajları açıklar. Âyetlerin birbirleriyle olan ilişkilerini ve suredeki bütünlüğünü ortaya koyar. Tematik tefsir yöntemi kullanarak, surelerdeki ana fikirleri ve mesajları daha anlaşılır kılmayı amaçlar.

Sonuç olarak, Abdul Hamid Mahmoud Tahmaz'ın bu eseri, Kur'ân-ı Kerim'i daha derinlemesine anlamak isteyenler için önemli bir kaynaktır. Kitap, İslam ilimleri alanında çalışan araştırmacılar ve öğrenciler için de değerli bir başvuru kaynağıdır.

Yine tezimizde istifade ettiğimiz ve konulu tefsir hakkında yapılan bazı çalışmalar: Şahin Güven, *Konulu Tefsir Metodu*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları 2021. Mustafa Hocaoglu, *Konulu Tefsir ve Problemleri*, (Ksu Siyer-İ Nebi Araştırmaları Uygulama Merkezi Samer Yayınları, 2020), Yusuf Şahin, *İbrâhîm Suresi'nin Konulu Tefsiri*, Yüksek Lisans Tezi 2022, Fatih Gürbüzcan, *Konulu Tefsir Çalışması: Enfâl Suresi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi 2021. Rûmeysa Yağcı, *Mustafa Müslim ve Et-Tefsîrû'l Mevdû Li Süveri'l Kur'âni'l Kerim Adlı Eserde Konulu Tefsirin Tanım ve Yöntemi*, Yüksek Lisans Tezi, 2020. Hayati Genç , *Kıraat ve Konulu Tefsir Bağlamında Vakıa Suresi*, Yüksek Lisans Tezi, 2021. Mustafa Göksu, *Nahl Suresinin Konulu Tefsir Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, 2017. *Nebe' Suresi ve Konulu Tefsiri* Yazar: Mahmut Sami Gülcü Yüksek Lisans Tezi, 2017. Mehmet Demirci, *Ankebut Suresi'nin Konulu Tefsiri*. Yüksek Lisans Tezi, 2015. Ali Akkuş, *Tefsir ve Tevil Açısından Tekvir Suresi: Konulu tefsiri*, Yüksek Lisasn Tezi, 2013. Süleyman Sertkaya, *Konulu Tefsir Metodu Işığında Kehf Suresinin Tahlili*. Yüksek Lisans Tezi, 2009. Rahime Betül Demirayak, *Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki Âyet Konulu Tefsir Risâleleri ve Muhtelif Risâlelerinin Tahkikli Neşri*: Yüksek Lisans Tezi, 2022. Hakan Usta, *Konulu Tefsir Metodu (Zâriyat Suresi Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, 2020. Ele aldığımız eserle ilgili bazı çalışmalar yapıldıysa da tefsir usulü ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmadığı için bizim tezimiz de konunun bu yönünü tamamlamış olacaktır.

1.5. Tefsir İlimi

Tefsir, Kur'ân-ı Kerim âyetlerini açıklama ve yorumlama faaliyetini ifade eden bir terimdir. Bu ilim, kutsal kitabı Kur'ân'ın doğru anlaşılması, derinlemesine yorumlanması ve günlük hayata uygulanmasını sağlamakta önemli role sahiptir. Tefsir ilmi, Kur'ân'ın dil, tarih, hukuk ve ahlak boyutlarını inceleyerek insanlara kapsamlı, mükemmel bir anlayış sağlayan tefsir, kelime itibari ile açıklamak, ortaya çıkarmak, kelime veya sözdeki kapalılığı gidermek" anlamına gelen "fesr" kökünden türetilmiştir.²

Fesr kelimesi, tefsir kelimesi ile aynı anlamı ifade etmekte olup bir nesnenin anlamını net ve açık şekilde beyan etmek demektir.³ Kur'ân-ı Kerim'de Furkan Suresi'nde Allah Teala şöyle buyuruyor: "ولا يأتونك بمثل إلا جئناك بالحق وأحسن تفسيرا". "Onlar sana ne zaman bir misalle gelseler, biz sana mutlaka gerçeği ve en güzel açıklamayı getiririz."⁴

Bu âyetteki "tefsir" kelimesi, en güzel ve en açık şekilde açıklamak anlamına gelmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de "tefsir" kelimesi sadece bu âyette geçmekte olup, tefsir âlimlerine göre bu anlamı taşımaktadır. Örneğin, İbn Cerir et-Taberi (ö. 310/923) bu âyetin tefsirinde şöyle demiştir: "أحسن تفسيرا" âyetini 'onların getirdiklerinden daha açık ve daha detaylıdır' şeklinde tefsir etmektedir."⁵

İbn Kesir (ö. 774/1373), "ولا يأتونك بمثل إلا جئناك بالحق وأحسن تفسيرا" âyetinin tefsirinde şöyle diyor: "Bunlar sana Kur'ân-ı Kerim'i yalanlamak için çabalyorlar ama bizim sana indirdiğimiz, onların söylemek istediklerinden daha açık ve daha güzeldir."⁶

² İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyin, Ahmed b. Zekeriyya, *Mu'cemü Makâyisi'l-Lüga*, tah. Abdusselâm Muhammed Hârûn, C. 6 (Dâru'l-Fikr: Beyrût, 1979), s. 410.

³ Râğıb el-İsfahanî, Ebû'l-Kâsım Hüsyn b. Muhammed, *el-Müfredât fi Ğaribi'l-Kur'ân*, (Daru'l-Kalem dimeşk, 1991), s. 380.

⁴ el-Furkan 25/33

⁵ Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî, *Câmiu'l-Beyân an Te'vili Ayi'l-Kur'ân*, thk, abdullah b. abdulmuhsin et-Türki, (kahire: Daru Hecr, 2001), 1/185.

⁶ İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, Kahire, 2000. 1/306.

Tefsiri terim olarak ele aldığımızda, Ebu Hayyan el-Endelusî (ö. 745/1344), tefsir ilmini şu şekilde tanımlamıştır: "Kur'ân'ın kelimelerinin nasıl telaffuz edileceğini, bunların anlamlarını ve birey ve toplum ile alakalı hükümlerin incelenmesi, kelimelerin birleşik durumda taşıdığı anlamları ve bununla ilgili tamamlayıcı bilgileri araştıran bir ilimdir." ifadesini kullanmıştır.⁷ İmam ez-Zerkeşi (ö. 794/1392), tefsir terimini böyle ifade ediyor: Allah'ın Resulü Muhammed (s.a.v)'e indirilen Kur'ân-ı Kerim'i anlamak, onun manalarını açıklamak, hükümlerini ve hikmetlerini çıkarmak için çeşitli ilimlerden yararlanmanın önemini vurgulamıştır. Bu süreçte dil, nahiv, sarf, belagat gibi ilimlerden tam olarak istifade etmek gerekmektedir. Ayrıca, esbâb-ı nüzul, nâsih ve'l-mensûh kavramlarını bilmek de önemlidir.⁸

Menâhilü'l-İrfân adlı eserin müellifi, Muhammed Abdülazîm Zürkânî (ö. 1367/1948) de şöyle tarif ediyor: Tefsir, Kur'ân-ı Kerim'in Allah'ın muradını insanların kapasitesi ölçüsünde anlamaya çaba gösteren ilimdir.⁹

1.5.1. Tefsir Çeşitleri

Tefsir tarihine bakıldığında, geçmişten bugüne dek çeşitli dönemlerde, yaşanan çağın gereksinimlerine göre çok farklı tefsirlerin kaleme alındığı görülmektedir.¹⁰ İlk dönemde, lügavî (dilbilimsel) ve rivâyet odaklı tefsir anlayışı hâkim olmuştur. Bu dönemde, Kur'ân'ın dil ve üslup özellikleri ile hadisler ve sahabe rivâyetleri üzerinden yorum yapılmıştır. Zamanla, tefsir anlayışı dirâyet (akıl ve içtihat) eksenine doğru

⁷ Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahrü'l-Muhît* (Dar'ul fikir,Beyrut, 2010) 1/121.

⁸ Ez-Zerkeşi, Ebu Abdullah Bedreddin Muhammed b. Bahâdır b. Abdullah, *el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut, Dar ihya'ul kutub, 2006. 1/13.

⁹ Ez Zürkani, Muhammed Abdul Azim, *Menahilul İrfan Fi Ulumil Kuran*, Dârü'l-Ma'arif, (Mektebetu Vehb, 2004), 1/3.

¹⁰ . Ahmet Gül, "Sahabe Tefsirinde Luğavi Yönelim", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 / 15 (Aralık 2017), 175-786.

evrilmiştir. Dirâyet tefsirinde, müfessirler kendi bilgi ve içtihatlarına dayanarak Kur'ân'ı yorumlamışlardır.¹¹

Bunun da ötesinde, tefsirler fikhî (hukuki), mezhebî (mezhepler arası), tasavvufî (mistik) gibi farklı şekillerde de kaleme alınmıştır. Bu çeşitlilik, tefsirlerin ağırlık merkezinin dönem ve topluma göre nasıl değişiklik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Zehebî (ö. 1977) ve Türkiye'de İsmail Cerrahoğlu gibi önemli isimlerden miras kalan bu kategorizasyon, birçok eleştiriye konu olsa da bir gerçeği aydınlatmaktadır.

Zamanın seyri ve toplumların değişkenliği, tefsirin de bazı anlayışların dinamizmiyle buluşmasına zemin hazırlamaktadır.¹² Geçmişten bugüne dek, toplumların sosyal, kültürel ve bilimsel gelişmeleri, tefsirlerin içeriğinde ve yöntemlerinde değişikliklere neden olmuştur. Tarih boyunca müfessirler, yaşadıkları dönemin ihtiyaçlarını ve sorunlarını göz önünde bulundurarak Kur'ân'ı yorumlamışlardır. Bu dinamik süreç, tefsir ilminin sürekli olarak kendini yenilemesine ve farklı dönemlerde farklı yorum yöntemleri ve yaklaşımların ortaya çıkmasına imkân tanımıştır. Bu şekilde, tefsir ilmi, toplumların değişen koşullarına uyum sağlayarak, her dönemin ihtiyaçlarına cevap verebilecek esneklik ve derinliğe sahip olmuştur.

1.5.1.1. Rivâyet Tefsiri

Kur'ân'ın anlamını ve yorumunu, Sahabe'nin, Tabiin'in ve diğer İslam alimlerinin rivâyet ettiği hadisler ve sözler (rivâyetler) üzerinden açıklamayı amaçlayan bir tefsir türüdür.¹³ Bu türde, Kur'ân âyetleriyle ilgili rivâyetlerin doğruluğu, güvenilirliği ve anlamı üzerinde durulur.

Rivâyet tefsiri genellikle İslam'ın erken dönemlerinde yazılmış ve geliştirilmiştir. Sahabe'nin ve Tabiin'in Kur'ân âyetleri hakkındaki anlayışı, geleneksel olarak rivâyet

¹¹ Merve Saçlı, "Süleyman Ateş'in Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri'nde Bakara Sûresi Bağlamında Psikolojik Yorumlar", *Umde Dını Tetkikler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2 (Aralık2020): 247-266

¹² Dücane Cündioğlu, "Çağdaş Tefsir Tarihi Tasavvurunun Kayıp Halkası: 'Osmanlı Tefsir Mirası' Bir Histografik Eleştiri Denemesi", *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, İslamiyat 2/4 (1999), 69-7.

¹³ Abdulhamit Birışık, "tefsir" *DİA*, (Ankara: TDV Yayınları, 2010) 40/ 281.

tefsirlerinde önemli bir yer tutar. Bu tür tefsirler, hadislerin ve rivâyetlerin Kur'ân'ın anlamını nasıl açıkladığına dair bir anlayış sunar ve İslam toplumunda geçerli olan geleneksel yorumları yansıtır.

Rivâyet tefsiri, hadis ilmi ve Kur'ân tefsiri arasındaki ilişkiyi de vurgular. Hadislerin Kur'ân'ın anlamını nasıl aydınlattığına dair bir anlayış sağlar ve bu doğrultuda Kur'ân'ın yorumlanmasına rehberlik eder. Ancak, rivâyet tefsiri genellikle yorumcu tarafından sunulan rivâyetlerin güvenilirliği ve doğruluğu üzerine yoğunlaşır, bu da farklı rivâyet tefsirlerinin arasında belirli farklılıkların olmasına neden olmuştur.

1.5.1.2. Dirâyet Tefsiri

Kur'ân'ın anlamını ve yorumunu, aklî düşünce ve mantık yoluyla açıklamayı amaçlayan bir tefsir türüdür.¹⁴ Bu türde, Kur'ân âyetleriyle ilgili dil bilimi, kelime kökeni, tarihî bağlam, kültürel referanslar ve benzeri unsurlar üzerinde durulur. Dirâyet tefsiri, akıl ve mantık yoluyla yapılan tefsirsel çözümleri içerir.

Dirâyet tefsiri, tefsir geleneğinde önemli bir yer tutar ve İslam düşünce geleneğinde akıl ve mantığın önemini vurgular. Bu tür tefsirlerde, Kur'ân âyetleri bilimsel, tarihsel ve sosyal bağlamlarıyla birlikte ele alınır ve anlaşılır. Dil bilimi ve kelime kökeni üzerine yapılan çalışmalar, âyetlerin derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlar.

Dirâyet tefsiri, aynı zamanda Kur'ân âyetlerinin çağdaş bağlamlara nasıl uyarlanabileceği konusunda da fikirler sunar. Mantık yoluyla yapılan çözümler, Kur'ân'ın evrensel mesajını günümüz insanının anlayabileceği bir şekilde açıklamayı amaçlar.

Bu tür tefsirler genellikle çağdaş bilim ve düşünceyle de ilişkilendirilir ve Kur'ân'ın mesajının çağdaş insanlar tarafından daha iyi anlaşılmasına katkı sağlar. Dirâyet tefsiri, İslam düşünce geleneğinde bilgiye ve aklın kullanımına verilen önemi yansıtır.

¹⁴ ez-Zehbî Muhammed Hüseyin, *et-Tefsir ve 'ı-Müfessirûn*, (Mektebetu Vehbe, 2005), s. 255.

1.5.1.3.İşârî Tefsir

İşârî tefsir, “yalnız tasavvuf erbabına açılan ve ilk bakışta akla gelen dış (zâhir) mânâsı ile bağdaştırılabilen birtakım gizli anlamlar ve işaretler yoluyla Kur’an’ı açıklamak”¹⁵ Bu tefsir türü, sûfinin bireysel fikirlerinden ziyade, bulunduğu manevi makam itibariyle kalbine doğan ilham ve işaretler doğrultusunda Kur’an’ı tefsir etmesi esasına dayanır.

İşârî tefsirde, nazârî sûfî tefsirlerde görülen ön yargı ve fikirlerden ziyade, müfessirin bulunduğu manevi makamda içine doğan ilham ve işaretlerle âyetleri anlamlandırma çabası ön plandadır. Sûfî müfessirler, kalplerine doğan bilgiyi kapalı bir üslupla, remiz ve işaret yoluyla ifade ederler ve bu türden açıklamalara "tefsir" yerine "işaret" adını verirler. Bu sebeple, tasavvufî tefsir, “işârî tefsir” olarak adlandırılır. Başka bir ifadeyle, bu tefsir yöntemi, ilk anda akla gelmeyen, fakat tefekkür ve derinlemesine düşünce ile âyetin işaretinden kalbe doğan anlamları ifade eder.¹⁶

Mutasavvıflar, Kur’an tefsirinde âyetlerin zahirî anlamlarından ziyade, bâtinî anlamları üzerinde durmayı tercih etmişlerdir. Onlara göre, zahirî anlamlar, maksada ulaşmak yerine, çoğunlukla ihtilafa sebep olmaktadır. Bu nedenle, mutasavvıflar menkûl tefsire fazla itibar etmemişler ve yalnızca dilbilimsel delaletler açısından onların nahivsel yapılarından faydalanmışlardır. İşârî tefsir erbabı, âyetlere bâtinî anlamlar yükleyerek maksada ulaşmaya çalışmış olsalar da bu yaklaşımın Bâtînîler olarak bilinen grupla karıştırılmaması gerekmektedir.

Mutasavvıfların Bâtînîlerden ayrıldığı temel nokta şudur: Mutasavvıflar, âyetlere bâtinî anlamlar yükleseler de zahirî anlamı bütünüyle geçersiz saymazlar ve şeriat açısından gerekli görürler. Buna karşılık, Bâtînîler, şeriatı ortadan kaldırmak amacıyla tefsirden maksadın zahirî değil, bâtinî anlam olduğunu iddia ederler. Mutasavvıflar ise bâtinî anlamı kullanırken, zahirî anlamı tamamen reddedecek bir yaklaşımdan kaçınırlar.¹⁷

¹⁵ Ez-Zehabî, *et-Tefsir ve'l-Müfessirin*, s.357-415; Zürkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 2/86; Cerrahoğlu İsmail, *Tefsir Tarihi*, Fecr Yayınevi, 1996, 2/9-32.

¹⁶ Davut Aydüz, *Tefsir Tarihi ve Çeşitleri ve Konulu Tefsir*, ışık akademi yayımları, 2010, s. 110.

¹⁷ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, 2/10-11.

Bazı önemli tasavvufî tefsirler şu şekildedir: Sehl b. Abdullah et-Tüsterî (283/896), *Tefsîru'l-Kur'ân'i'l-Azîm*. Ebû Abdîrrahman es-Sülemî (412/1021), *Hakâiku't-Tefsîr*. Muhammed el-Kuşeyrî (465/1072), *Letâifu'l-İşârât*. Ebû Muhammed eş-Şîrâzî (v. 666/1268), *Arâisu'l-Beyân fî Hakâiki'l-Kur'ân*.¹⁸

1.5.1.4.Fıkhî Tefsir

Fıkhî tefsir, Kur'an-ı Kerim'in amelî yönleri, yani ibâdât ve muâmelât ile ilgili âyetlerini ele alarak, bu âyetlerden hükümler çıkarma ve açıklama amacını taşıyan bir tefsir çeşididir. Bu tefsirin temel gayesi, İslam'ın ilk ve en önemli kaynağı olan Kur'an'da yer alan amelî hükümleri, kural ve prensipleri ortaya çıkarmak, açıklamak ve bu hükümlerin nasıl uygulanacağını göstererek insanlara dünya ve ahiret saadetini temin etmektir. Fıkhî tefsir, Kur'an'ın inzâlî ile başlamıştır.

Fıkhî tefsirin konusu, Kur'an'ın ahkâm, yani amellerle ilgili yönüdür. Bu bağlamda, Kur'an'da herkesin anlayabileceği şekilde yer alan muhkem fıkhî âyetleri sıralamak ve tespit etmek, müfessirin ilmî yetenek ve kabiliyetine bağlıdır. Bu sebeple, fıkhî tefsirlerde ele alınan âyetlerin sayısının farklılık göstermesi, müfessirlerin kabiliyetine bağlı bir husus olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Fıkhî tefsirlerde genellikle ahkâm ile ilgili olarak 500 ila 1000 arasında âyet incelenmiştir. Ancak, fıkhî tefsirin konusu yalnızca ahkâm âyetleri ile sınırlı değildir; bu tefsir türü, konu ile ilgili olabilecek tüm âyetleri kapsamaktadır.

Başka bir ifadeyle, fıkhî tefsirin konusu, Kur'an-ı Kerim'in fıkhî yönünü bütünüyle ele almakta olup, bu kapsamda ibâdetler ve hukûkî işler dahil, insanların amelleriyle ilgili tüm âyetleri içermektedir. Dolayısıyla, fıkhî tefsir sadece sarîh hüküm ifade eden âyetlerle sınırlı kalmayıp müfessirin dirâyetine göre faydalanabileceği her türlü âyet, bu tefsir türünün kapsamına girebilir.¹⁹

Fıkhî tefsirlerde, âyetleri tefsir etme yöntemleri olarak âyetle âyeti, hadisle ve içtihatla tefsir etme metotları uygulanmıştır. Fıkhî mezheplerin ortaya çıkışıyla birlikte, fıkhî

¹⁸ Celal Kırcı, *Kur'ân'a Yönelişler*, Fecr Yayınevi, 2021, s.142. ez-Zehebî, *et-Tefsîr ve'l-Müfessîrun*, 2/406.

¹⁹ Mevlüt Güngör, *Kur'ân Tefsirinde Fıkhî Tefsir Hareketi ve İlk Fıkhî Tefsir*, İstanbul, 1996, s. 51-52

tefsir hareketi de hız kazanmıştır. Kur'an'ın amelî ve hukuki yönü, İslam'da fıkıh ilminin doğuşuna zemin hazırlamış, bu yönü ele alan fikhî tefsir hareketi, İslam coğrafyasının farklı bölgelerinde, çeşitli isimler altında, ancak aynı mahiyette akımlar olarak kendini göstermiştir. Bu tefsir türleri, “Ahkâmu'l-Kur'ân”, “Fıkhü'l-Kur'ân” ve “Tefsîru Âyâti'l-Ahkâm” gibi isimlerle karşımıza çıkmakta olup, her ne kadar isimleri farklı olsa da tümü Kur'an âyetlerinin fikhî açıdan yorumlandığı eserlerdir.

Genel Kur'an tefsirlerinde, az ya da çok, Kur'an'ın ahkâmına dair âyetlere değinilmiştir. Ancak, sadece bu yönü ele alan bağımsız fikhî tefsirler de kaleme alınmıştır. Fikhî tefsir sahasında ilk eser olarak hangisinin kabul edilmesi gerektiği sorusu tarihçiler ve alimler arasında tartışılmıştır. Genel kaynaklar, Şâfiî'nin (ö. 204/819) “*Ahkâmu'l-Kur'ân*” adlı eserini bu alandaki ilk eser olarak kabul etmektedir. Bununla birlikte, Şâfiî'den yarım asırdan daha önce yaşamış olan Mukâtil b. Süleymân'ın (ö. 150/767) *Tefsîru'l-Hamsi Mie Âye Mine'l-Kur'ân* adlı eseri, mevcut bilgilerimize göre, ilk tedvin edilmiş fikhî tefsir olarak kabul edilebilir.

Fikhî konuların ibadet ve pratik hayatla doğrudan ilgisi dolayısıyla, her Müslümanın, mesleki kimliği ne olursa olsun, bu konudaki Kur'an âyetlerinden uzak kalması veya bu âyetlere ilgi duymaması düşünülemez. Gerçekler de bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Bir Müslüman'ın ve özellikle Müslüman bir bilim adamının, fikhî âyetlere ilgi göstermemesi veya bu âyetlerin sunduğu bilgilerden yoksun kalması mümkün değildir.

Fikhî tefsir alanında yazılmış bazı önemli eserler şunlardır: Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru'l-Hamsi Mie Âye Mine'l-Kur'ân*. Şâfiî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*. Dâvûd ez-Zâhirî (ö. 270/884), *Ahkâmu'l-Kur'ân*. Tahâvî (ö. 321/933), *Ahkâmu'l-Kur'ân*. Ebû Bekr el-Cassâs (ö. 370/981), *Ahkâmu'l-Kur'ân*. Ebû Bekr b. Arabî (ö. 534/1148), *Ahkâmu'l-Kur'ân*. el-Kurtubî (ö. 671/1272), *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*. Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Ravâiu'l-Beyân Tefsîru Âyâti'l-Ahkâm*.²⁰

²⁰ Fikhî tefsir ve bu sahada yazılan eserlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ez-Zehebî, 2/432-473, Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, 2/46-128; Ali Turgut, *Tefsir usulü ve Kaynakları*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınevi, 1991, 293-299.

1.5.1.5.Kelâmî Tefsir

Kelâmî tefsirler, içerisinde kelâmî problemlerin yoğun bir şekilde tartışıldığı tefsirler olarak tanımlanmaktadır. Bu tür tefsirler, İslam toplumunun diğer kültür ve medeniyetlerle karşılaşmasından sonraki dönemlerde, kelâmî münakaşaların hararetle yapıldığı zaman dilimlerinde ortaya çıkmıştır.

İslam'ın ilk dönemlerinde, Müslümanlar, toplumun çeşitli alanlardaki ihtiyaçlarını Peygamber Efendimize sorarak veya sahabenin uygulama ve görüşleri çerçevesinde karşılıyorlardı. Ancak, diğer medeniyetlerle girilen ilişkiler, İslam dünyasında yeni problemler ve ihtiyaçların doğmasına neden oldu. Bu durum, inanç, ibadet, hukuk, siyaset gibi alanlarda daha sistematik çalışmalar yapılmasını zorunlu hale getirdi. Bu süreçte, Kur'an'ın ortaya koyduğu inanç ilkelerinin akıl ve tefekkür ışığında sistemli bir bütün haline getirilmesi çabaları, kelâmî münakaşalarla şekillendi.

Kelâmî tartışmaların ortaya çıkışında, sadece diğer kültür ve medeniyetlerle girilen etkileşimler değil, aynı zamanda İslam toplumunun tarih boyunca yaşadığı siyasi ve toplumsal hadiseler de büyük bir rol oynamıştır.²¹

Kelâmî tefsirler, İslam dünyasında kelimelerin gelişimiyle birlikte ortaya çıkan, Kur'an âyetlerini kelâmî meseleler çerçevesinde yorumlayan tefsirlerdir. Bu tür tefsirlerde, İslam'ın inanç esasları, Allah'ın sıfatları, peygamberlik, kader, ahiret gibi kelâmî konular tartışılır ve bu meseleler Kur'an âyetlerine dayanarak açıklanır. İşte kelâmî tefsir alanında öne çıkan bazı çalışmalar ve bu çalışmaları yapan yazarlar: *el-Keşşâf 'an Hakâik-i Ğavâmid'i't-Tenzil*, Zemahşerî (v. 538/1144), Zemahşerî'nin bu eseri, Mutezile mezhebine bağlı bir tefsir olup, kelâmî meseleler açısından oldukça zengindir. Eserde, âyetlerin dilsel ve kelâmî yönleri derinlemesine ele alınır. *Mefâtihu'l-Ğayb (Tefsîr-i Kebîr)* Fahreddin er-Râzî (v. 606/1210), Râzî'nin bu tefsiri, kelâmî açıdan en etkili tefsirlerden biri olarak kabul edilir. Tefsirde, kelâmî konular, felsefi tartışmalar ve İslam inanç esasları üzerine ayrıntılı incelemeler bulunur. *Tefsîru'l-Kur'ânü'l-Azîm (el-Kurtubî Tefsiri)*, el-Kurtubî (v. 671/1273), el-Kurtubî'nin bu eseri hem fikhî hem de kelâmî tefsirleri kapsar. Eser, özellikle kelâmî meselelerde Sünnî İslam'ın bakış açısını yansıtır ve kelâmî tartışmaları detaylı bir şekilde ele alır. *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, İbn Arabî (v. 543/1148), İbn Arabî'nin bu tefsiri, kelâmî

²¹ Hâlis Albayrak, *Tefsir Usûlü*, Şule Yayınevi, 2016, s. 104.

tefsir literatüründe önemli bir yere sahiptir. Eserde, Kur'an'ın çeşitli âyetleri kelimâ açıdan yorumlanmış ve tartışmalar yapılmıştır. *el-Esas fi't-Tefsir*, Said Havva (v. 1989), Said Havva'nın bu tefsiri, modern dönemde yazılmış kelimâ tefsirlerden biridir. Eser, klasik kelimâ meseleleri modern yaklaşımlarla ele alır.

Bu yazarlar, kelimâ tefsir alanında yaptıkları çalışmalarla İslam düşüncesinin şekillenmesine önemli katkılar sağlamışlardır. Vefat tarihleriyle birlikte bu çalışmalar, İslam tefsir tarihinde kritik bir yer tutmaktadır.

1.5.1.6.İlmî Tefsir

İlmî tefsir, modern bilimsel veriler ve keşifler ışığında Kur'ân âyetlerinin yorumlanması ve bu âyetlerin bilimsel gerçeklerle uyumlu olduğunu ortaya koyma çabasıdır. Bu tefsir türü, özellikle 19. yüzyıldan itibaren bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerle birlikte daha da önem kazanmıştır. İlmî tefsir, Kur'ân'ın bilimle çelişmediğini, aksine birçok bilimsel gerçeği asırlar öncesinden işaret ettiğini savunur.

Kur'an tefsirinde, bazı müfessirler tarafından "ilmi istılahlar" ve "felsefi görüşler" üzerinde durulmuş ve bu bağlamda çeşitli ilimlerin ve felsefi düşüncelerin Kur'an'dan istihraç edilebileceği öne sürülmüştür. Bu tefsir nev'inde, Kur'an'ın sadece dini ve itikadi ilimleri değil, aynı zamanda çeşitli ilimleri de kapsadığı savunulmaktadır. Bu görüşe göre, Kur'an, evrensel bilgilerin kaynağı olarak görülür ve onun içeriğinde her türlü ilmin bulunduğu düşünülür.²²

Sadece modern dönemde ortaya çıkan bir düşünce olmayan bu yaklaşımı, eski dönemlerde de savunan alimler bulunmaktaydı. Örneğin, İmam el-Gazali, *İhya'u Ulumi'd-Din* adlı eserinin dördüncü cildinde, şu ifadeleri aktarmıştır: "*Kur'an 77,200 ilim ihtiva eder, ondaki her bir kelime ilimdir ve her kelime için zâhir, batın, hadd ve muttala olmak üzere dört mana vardır.*"²³ Bu ifadeler, Kur'an'ın derin anlamlar içerdiğini ve çok katmanlı bir bilgi kaynağı olduğunu vurgular.

²² Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, s.299.

²³ Gazali, *İhyâ'u Ulmû'id-Din*, Mısır 1356, 3/135.

Aynı şekilde, İbn Mes'ud'dan rivâyet edilen bir hadis de bu görüşü destekler niteliktedir: "*İlmin evvelini ve ahirini isteyenler, Kur'an'ı düşünsünler.*"²⁴ Bu rivâyet, Kur'an'ın geçmişten geleceğe kadar her türlü bilgiyi içerdiğini ve bu bilgilerden yararlanmak için Kur'an'ın derinlemesine incelenmesi gerektiğini işaret eder.

İlmî tefsir, Kur'an âyetlerini bilimsel gerçekler ışığında yorumlamaya çalışan bir tefsir türüdür. Bu tür tefsirlerde, Kur'an'ın modern bilimle ilişkisi ve bilimsel bulguların âyetlerde nasıl yer aldığı incelenir. İlmî tefsir çalışmaları, özellikle 19. yüzyıldan itibaren artış göstermiştir. İşte bu alanda öne çıkan bazı çalışmalar ve yazarlar şunlardır: Tantâvî Cevherî (v. 1940) "*el-Cevâhir fî Tefsîri 'l-Kur'ân*" Tantâvî Cevherî, bu eserinde Kur'an âyetlerini bilimsel gelişmelerle ilişkilendirmiş ve âyetlerde bilimsel mucizeleri aramıştır. Eser, bilimsel ve felsefi yorumlarla dolu olup, Kur'an'ı modern bilim perspektifinden ele alan ilk tefsirlerden biri olarak kabul edilir. Seyyid Ahmed Han (v. 1898) "*Tefsîru 'l-Kur'ân*" Seyyid Ahmed Han, Kur'an'ı modern bilim ve akıl çerçevesinde yorumlamaya çalışmıştır. Bilimsel tefsir anlayışını Hindistan'da yaymaya çalışan Han, İslam ve bilim arasında bir uyum arayışında olmuştur. Muhammed Abduh (v. 1905) "*Tefsîrü 'l-Menâr*" (Reşid Rıza ile) Muhammed Abduh, İslam'ın modernleşmesi gerektiğini savunan bir düşünür olarak, Kur'an'ın modern bilimle uyumlu olduğunu göstermeye çalışmıştır. Abduh'un başlattığı bu tefsir çalışmasını, öğrencisi Reşid Rıza tamamlamıştır. Reşid Rıza (v. 1935) "*Tefsîrü 'l-Menâr*" Reşid Rıza, hocası Muhammed Abduh'un başlattığı ilmî tefsir çalışmasını devam ettirmiştir. Bu eserde, Kur'an'ın âyetleri, dönemin bilimsel gelişmeleriyle yorumlanmış ve bilimsel tefsir anlayışı genişletilmiştir. Zeki Sarıtoprak (v. 2000) "*Kur'an ve Bilim*" Zeki Sarıtoprak, Kur'an'ın modern bilimsel bulgularla olan ilişkisini incelemiş ve bu bağlamda çeşitli çalışmalara imza atmıştır. Sarıtoprak'ın eseri, ilmî tefsir geleneğini modern dönemde sürdüren önemli bir çalışmadır.

Bu yazarlar, Kur'an'ı bilimsel gerçeklerle açıklama çabalarıyla tanınmış ve bu alanda önemli eserler bırakmışlardır. Vefat tarihleriyle birlikte, bu çalışmalar ilmî tefsir literatüründe önemli bir yer tutmaktadır.

²⁴ A,g,e, 136.

1.6. Konulu Tefsir

Son dönemlerde İslam dünyası, bir dizi karmaşık ve derin sorunla karşı karşıyadır. Siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yaşanan gelişmeler, Müslüman toplumları etkilemiş ve çeşitli zorluklar ortaya çıkarmıştır. Bu zorluklar, zaman zaman İslam'ın temel ilkeleriyle çelişen veya İslam toplumlarını bölünmeye sürükleyen konuları içerebilir. Bu bağlamda, İslam ümmeti, Kur'ân'ın rehberliğine daha fazla ihtiyaç duymaktadır.

Kur'ân, insanlığın rehberi olarak her çağda karşılaşılan zorluklara çözümler sunan kapsamlı bir kitaptır. Ancak, bazı konular Kur'ân'da dağınık bir şekilde ele alınmış ve farklı surelerin çeşitli âyetlerinde açıklanmış olabilir. Bu konuların anlaşılması ve modern sorunlara uyarlanması için, farklı surelerdeki aynı konuyu ifade eden âyetlerin bir araya getirilerek ve derinlemesine analiz edilerek incelenmesi gerekmektedir.

Bu durum, geçmişte ortaya çıkan çok değerli tefsir eserlerinin, surelerin sıralanışına göre her bir âyeti ayrı ayrı tefsir etmelerinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, belirli bir konu hakkındaki bilgileri bulmak, tefsirlerde dağınık bir hal alır ve Müslümanlar için zorlu bir arayışı gerektirir. Bu durumda, son zamanlarda ortaya çıkan birçok konunun tefsirlerde toplu bir şekilde bulunması neredeyse mümkün değildir.

Konulu tefsir metodunda ise, Kur'ân'da belirli bir konuyla ilgili tüm âyetler toplanır ve mümkün olduğunca nüzul sırasına göre düzenlenir. Ardından, bu âyetler ilmi bir incelemeye tabi tutularak Cenabı Allah'ın o konuyla ilgili muradı toplu bir şekilde açıklanmaya çalışılır. Bu şekilde, bir konunun Kur'ân'ın genel mesajı içindeki yerini, önemini ve anlamını daha iyi kavramak mümkün olur. Bu tefsir metodunun amacı, Kur'ân'ın bütünsel mesajını daha iyi kavramak ve belirli konular hakkında derinlemesine bir anlayış sağlamaktır.

İşte bu tür tefsirin nasıl yapıldığına dair genel bir çerçeve:

Konunun Belirlenmesi

Öncelikle ele alınacak konu veya temanın belirlenmesi gerekir. Bu konu, iman, ibadet, ahlak, adalet, sabır, peygamberlik gibi İslam'ın temel öğretilerinden biri olabilir.

Kapsamlı Âyet Derlemesi

Belirli bir konu etrafında toplanan âyetlerin derlenmesi, konunun tüm yönlerini anlamak için önemlidir. Bu süreç, o konuyla ilişkili âyetlerin tespit edilmesi, âyetlerin

bağlamlarının incelenmesi ve bu âyetlerin Kur'ân'ın genel mesajı içindeki yerinin değerlendirilmesini içerir. Örneğin, “adalet” konusunu ele alırken, bu tema ile ilgili tüm âyetlerin toplanarak detaylı bir inceleme yapılması gerekir.

Âyetlerin Toplanması

Belirlenen konuyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olan tüm âyetler tespit edilir. Bu âyetler, konuyla ilgili anahtar kelimeler ve kavramlar üzerinden bulunur. Âyetlerin mealleri ve ilgili hadisler de bu aşamada dikkate alınır.

Âyetlerin Derinlemesine Analizi

Toplanan âyetler üzerinde derinlemesine analiz yaparak, âyetlerin anlamları, bağlamları, kelime kökleri ve tefsirleri incelenir. Bu aşamada, âyetlerin birlikte nasıl bir mesaj verdiği ve birbirleriyle nasıl bir ilişki içinde oldukları araştırılır. Ayrıca, âyetlerin tarihsel ve sosyal bağlamları da dikkate alınarak anlamları daha iyi anlaşılır.

Konunun Unsurlarının Belirlenmesi

Âyetlerin analizi sonucunda, ele alınan konunun ana ve yan unsurları belirlenir. Bu unsurlar, Kur'ân'daki temaları ve mesajları daha iyi anlamamızı sağlar. Her bir unsur, âyetlerin ışığında detaylandırılır.

Konu Bağlamında Yorumlama

Belirli bir konuyla ilgili âyetlerin toplanması, o konunun Kur'ân'daki yerine dair bir anlayış geliştirmek için gereklidir. Konulu tefsir çalışmaları, âyetlerin yalnızca anlamlarının değil, aynı zamanda konunun pratik hayatta nasıl uygulanabileceği ve bireyler ile toplum için ne gibi öğretiler içerdiği üzerine de odaklanır. Örneğin, “merhamet” veya “ahlak” gibi kavramların Kur'ân'daki yeri ve bunların günlük hayatta nasıl tezahür ettiği üzerinde durulur.

Âyetler Arasındaki Bütünlüğün Sağlanması

Konuyla ilgili âyetler arasında nasıl bir bütünlük olduğu ortaya konur. Bu aşamada, âyetlerin birbirini nasıl tamamladığı ve desteklediği açıklanır. Kur'ân'ın bütünlüğü ve içsel tutarlılığı vurgulanır.

Hadislerle Destekleme

Gerektiğinde, âyetler hadislerle desteklenir. Hadisler, Kur'ân'ın mesajını daha iyi anlamamıza yardımcı olur ve konunun detaylandırılmasına katkı sağlar.

Güncel Uygulamalar

Son olarak, ele alınan konunun günümüz sorunları ve ihtiyaçları ile nasıl ilişkilendirileceği üzerinde durulur. Kur'ân'ın evrensel mesajlarının modern dünyadaki uygulamaları ve çözümleri sunulur. Bu, tefsirin günümüz insanı için daha anlaşılır ve uygulanabilir olmasını sağlar.

Sonuç ve Değerlendirme

Tüm bu aşamalar sonunda, yapılan çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılır. Ele alınan konunun Kur'ân'daki yeri ve önemi vurgulanır. Elde edilen sonuçlar özetlenir ve konuyla ilgili genel bir kanaat oluşturulur.

Kur'ân-ı Kerim'in tamamına yönelik konulu tefsir, İslam'ın temel prensiplerini ve Kur'ân'ın mesajlarını derinlemesine anlamak için güçlü bir yöntemdir. Bu yöntemle, belirli konunun Kur'ân-ı Kerim'de nasıl ele alındığı, konuyla ilgili âyetlerin nasıl bir bütünlük içinde olduğu ve bu âyetlerin güncel sorunlara nasıl uygulanabileceği anlaşılır.

Bu tür tefsir çalışmalarında, yukarıda belirtilen adımlar ve kaynaklar, Kur'ân'ın evrensel mesajlarını anlamak ve yorumlamak için rehberlik eder.

1.6.1. Mevdu (الموضوع) Kelimesinin Anlamı

"Mevdu" Arapça kökenli bir kelime olup "وضع" kökünden gelir ve "düşen, koyan, kurulan" gibi anlamlara gelir. Örneğin, "وضعت المرأة ولدها" cümlesi, kadının doğum yapması anlamına gelirken, aynı zamanda "evladını yere koydu" şeklinde de kullanılır.²⁵

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: "فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ اِنِّي وَضَعْتُهَا اُنْثَىٰ" Ancak onu doğurduğunda, Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilip dururken (annesi) dedi ki: "Rabbim, doğrusu bir kız (çocuğu) doğurdum!"²⁶

²⁵ Ömerî, Ahmed Cemal, *Dirâsât fi 'l-Tefsîri 'l-Mevdûi li 'l-Kasasi 'l-Kur'âni* (Kahire, 1986), s. 38.

²⁶ Âl-İ İmrân, 3/ 36.

Yine Âl-i İmrân Suresi'nde şöyle buyuruyor: "إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ". Gerçek şu ki, insanlar için (ibadet kastıyla) ilk kurulan ev (Kabe'dir)."²⁷

"وضع الرجل في" ifadesi, ana sermayesi düşen anlamına gelir. "وضيعة: الحطيطة من المال" ifadesi ise "kişi ticaretinde hüsrana uğrar" anlamına gelir. Bu bağlamda, "mevdu" kelimesi lügatte bu tür anlamlara gelmektedir.²⁸

1.6.2. Mevdu Kelimesinin Terim Anlamı

"Konulu Tefsire Giriş" adlı eserin müellifi Dr. Abdüsettar Said, "mevdûi" kelimesini şöyle tarif ediyor:

"Kur'an-ı Kerim'de farklı üslupta ve farklı yerlerde geçen; mana ve hedef birliği olan bir konu ya da meseledir."²⁹

Büyük hacimli "et-Tefsiru'l Mevdûi" adlı eserin müellifi Mustafa Müslim (ö. 1442/2021) ise şöyle tarif eder:

"Kur'an-ı Kerim ayetlerinde ele alınan, inanç, sosyal davranış ya da evrenin görünüşleriyle ilgili hayatın bir yönüne ilişkin bir mesele veya durumdur."³⁰

Tariflerde de gördüğümüz üzere, "mevdûi" kelimesi tefsir teriminde Kur'ân-ı Kerim'in âyetlerinin bir surede ya da birkaç surede ele aldığı bir meseleyi tüm yönleriyle açıklığa kavuşturmak anlamına geliyor.

1.6.3. Konulu Tefsir Metodu

Konulu tefsir metodunun bu şekilde adlandırılması ve tanımlanması belki de günümüze ait olabilir; ancak bu yaklaşımın aslında İslam'ın ilk dönemine dayandığını söylemek mümkündür. Kur'ân'ın belirli konuları ele alırken tarihsel ve bağlamsal olarak incelendiği, âyetler arasındaki ilişkilerin ve temasın değerlendirildiği tefsir uygulamaları, İslam'ın erken dönemlerinden itibaren mevcuttu. Sahabe döneminde,

²⁷ Âl-i İmrân, 3/96.

²⁸ İbn Fâris, *Mücmelü'l-Luga*, 6/605.

²⁹ Fethullah Said, Abdüsettar, *Al-Medhal İla't-Tafsiri'l-Mevdûi*. (Kahire, 1991), s.20.

³⁰ Mustafa Müslim, *Mebahis fi İ'cazül Kuran*, (Dar'ul kelem, Demeşk, 2002), s. 16.

Kur'ân âyetleri ile ilgili sorular sıkça gündeme gelmiş ve Hz. Peygamber Efendimizin'in açıklamalarıyla bu âyetlerin anlamı ve uygulanabilirliği hakkında bilgi verilmiştir. Dolayısıyla, konulu tefsir metodunun temel prensipleri, İslam'ın erken dönemlerinde de mevcuttu; ancak bu metodoloji günümüzde daha sistematik bir şekilde uygulanmaktadır.

Sahabeler, Hz. Peygamber Efendimiz'in yolunu izleyerek, kendilerine yöneltilen sorulara Kur'ân'dan cevap vermişler ve böylece İslam'ın temel ilkelerini en doğru şekilde yaşamışlardır. Bu tutum, onların Kur'ân ve sünnet'e olan derin bağlılıklarını ve bu iki temel kaynağı hayatlarının her alanında rehber edinmelerini göstermektedir. Mesela Nafi b. Ezrak, İbn Abbas'a çeşitli âyetler hakkında sorular sormuş ve İbn Abbas da bu sorulara Kur'ân'ın diğer âyetlerinden deliller getirerek cevaplar vermiştir. Bu diyaloglar, Kur'ân'ın iç tutarlılığını ve âyetlerin birbirini nasıl tefsir ettiğini gösteren önemli örneklerdir. İbn Abbas, Kur'ân âyetlerinin birbirleriyle olan bağlantılarını ve hangi bağlamda indirildiklerini açıklayarak, Nafi b. Ezrak'ın sorularını aydınlatmıştır.³¹ Bunun yanında Hz. Aişe ve İbn Abbas gibi sahabelerin kendilerine sorulan soruları Kur'ân'dan cevaplamaları, Kur'ân'ın Müslüman toplumda ne kadar merkezi bir yer tuttuğunu ve sahabenin bu ilahi rehberliği nasıl benimsediğini göstermektedir.³² Bu tutum, Kur'ân'ın mesajının doğru bir şekilde anlaşılması ve yaşanması için bir model sunar ve Müslümanlar için önemli bir örnek teşkil eder.³³

Her bilimin doğası gereği, ilk bakışta tamamlanmış gibi görünmez. Daha ziyade küçük ayrıntılar ve parçalar halinde başlar, sonra gelişme ve büyümeyle nihâyetinde olgunluk ve istikrar aşamasına ulaşır. Tefsir yöntemlerinden olan konulu tefsir de böyledir. Ancak konulu tefsirin ilk adımı, Kur'ân-ı Kerim'in kendisinde temeli atılmıştır. Kur'ân-ı Kerim bir konuyu çeşitli yönlerden ele alır ve güzelce anlatır. Yani bir insanın bu konuyu anlaması için bu konuyla alakalı tüm âyetleri bilmesi ve âyetlerin nüzul tertibini öğrenmesi gibi birçok alanda bilgi sahibi olması gerekir. Örneğin, içki meselesine bakacak olursak, içki üç ya da dört merhalede haram edilmiştir. Bu gibi bir

³¹ el-Halidi, Salah Abdulfettah, *et-Tefsiru 'l-Mevdüüyye beyne 'nnazariyyeti ve 't-tatbik*, Daru'n-nefais, Ürdün 2001., 33-35.

³² Aydüz, Davut, *Tefsir Tarihi Çeşitleri ve Konulu Tefsir*, (Işık, İstanbul, 2004) 143.

³³ Abdurrahman Reşvani, *Menhecü 't-tefsiri 'l-mevduû li 'l-Kur'ân 'i 'l-'Kerim*, *Diraseten nakdiyyeten*, Dar'ı-mülteka, 2009, 76.

konuyla alakalı tüm âyetleri toplayıp Allah Teâlâ'nın bu âyetlerdeki muradını açıklamak anlamına gelen konulu tefsir, Kur'ân-ı Kerim'in ilk indiği zamanlarda bu adla anılmasa da kavramsal olarak var olmuştur.

Konulu tefsir metodolojisinin günümüzdeki anlamı ve adıyla ilk olarak 20. yüzyılda ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu tefsir metodunun doğuşunda, bazı Batılı araştırmacıların ve müsteşriklerin, modernleşme sürecinde Müslüman dünyada ortaya çıkan bazı zorluklar ve birtakım şüpheler vesile olmuştur.³⁴

Kur'ân'daki kıssalar, peygamberlerin hayatlarından ve geçmiş ümmetlerin tecrübelerinden örnekler sunarak, ibret ve dersler çıkarmak için önemli bir kaynaktır. Alimler, bu kıssaların detaylarını ve mesajlarını açıklamak için yoğun çaba sarf etmişlerdir. Bu analizler sonucunda, ilgili konularla Kur'ân'ın gerçek niyetini ve mesajını ortaya koymuşlardır. Bu çalışmalar neticesinde, belirli konularda bağımsız eserler meydana getirilmiş ve bu eserler İslam dünyasında önemli bir yere sahip olmuştur.

Bu yöntem, Hz. Peygamberin bizzat kullanmış olduğu Kur'ân-ı Kur'ân'la tefsir etme yöntemi ile sıkı bir şekilde ilişkili olduğu bilinmektedir. Ancak, klasik tefsir kitaplarında bu metot sadece bir âyetin diğer âyetlerle izah edilmesi veya teyidiyle sınırlıdır ve genellikle aynı konudaki âyetlerin yan yana sıralanmasıyla yetinilir, fazla detaya inilmemiştir.³⁵ Mesela Hz. Peygamber sahabesine Kur'ân-ı Kerim'deki ³⁶"الذين آمنوا ولم يلبسوا إيمانهم بظلم أولئك لهم الأمن وهم مهتدون" âyetindeki "zulüm" kavramını anlatırken zulmün şirk olduğunu Lokman Suresindeki ³⁷"إن الشرك لظلم عظيم" âyeti ile anlatıyor.³⁸ Böylelikle bir konudaki âyetleri bir araya toplayarak tefsir etme yöntemi olan konulu tefsir yönteminin temeli atılmıştır.

³⁴ Mevlüt Güngör, "Tefsir'de Konulu Tefsir Metodu", *İslami Araştırmalar Dergisi*, C. 2 sayı, 7, 1988. 3.

³⁵ Taberî, 1/231.

³⁶ el-En'âm 6/82.

³⁷ Lokman 31/13.

³⁸ İbn kesir, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, (kahire, 2000), s. 307.

Sahâbilerden müfessir Abdullah İbn Abbas'tan gelen bir rivâyette Abdullah İbn Abbas sabrı üç türlü diye beyan ederek "itaatte sabretmek", "haram olan şeylerde sabretmek" ve "musibet de sabretmek" gibi üç türü Kur'ân-ı Kerim'de söylenen sabır kavramlarını bir araya getirerek beyan ediyor.³⁹

Etbâu't-tâbiinden Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem,⁴⁰ Kur'ân-ı Kerim'deki " (فقل هل لك) (وما يدريك لعله يزكى)" " (وما عليك أن لا يزكى)" " (وذلك جزاء من تركى)" " (إلى أن تركى)" âyetlerindeki "التزكى" kavramının hepsinin "İslam" anlamına geldiğini tefsir ediyor.⁴¹

Übey bin Ka'b, Kur'ân-ı Kerim'de rüzgâr anlamına gelen "الريح" kelimesi çoğul olarak "الرياح" şeklinde gelir ise hepsinin Allah'ın rahmeti, tekil olarak "الريح" şeklinde gelir ise hepsinin Allah'ın azabı anlamına gelir diye tefsir ediyor.⁴² Bu da konulu tefsirin temeli olarak değerlendirilebilir.

Konulu Tefsir Metodu, Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsiri metodunu Kur'ân'ın sıralamasına değil, belirli konular etrafında müstakil olarak ve daha kapsamlı bir şekilde kullanılması olarak tanımlanabilir. Bu yöntem, Kur'ân'ın belirli temalarını daha derinlemesine incelemek ve anlamak için kullanılır, böylece belirli bir konuyla ilgili tüm âyetler bir araya getirilir ve detaylı bir analiz yapılır. Bu, Kur'ân'ın kendi içindeki bütünlüğü ve tutarlılığı daha iyi anlamak için bir yol sunar.

Eskiden yapılmış ve konulu tefsire benzerlik arz eden bazı çalışmalara da rastlıyoruz. Mesela: Hicri birinci asırdan sonra bazı araştırmacılar Kur'ân-ı Kerim'deki konuları ele alarak yazmaya başlamıştır. Bu eserler içerisinde Ebü'l-Hattâb Katâde b. Diâme b. Katâde es-Sedûsî el-Basrî (ö. 117/735) "en-Nâsîh vel mensuh" adlı eseri, Ebü Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ'nın (ö. 209/824) "Mecâzü'l-Kur'ân" adlı eseri, Ebü Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zürâî ed-Dımaşkî el-Hanbelî (ö. 751/1350) "Aksâmü'l-Kur'ân" adlı eseri yer almaktadır. Böylelikle o zamanlarda

³⁹ Taberî, 1/233.

⁴⁰ Ceyda Gürman, Kur'ân'ın Kur'ân ile Tefsirinin Erken Dönem Temsilcisi: Etbâu't-Tâbiinden Abdurrahman B. Zeyd B. Eslem, *Tefsir Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4 Sayı: 1, 16- 37, 30.04.2020

⁴¹ Taberî, 24/80.

⁴² el-Kattan, Menna Halil, *Mebahis Fî Ulûmi'l-Kur'ân*, (Mektebetü'l-Maarif, 2000), 206.

konulu tefsir adında müstakil bir eser olmasa bile yine de Kur'ân-ı Kerim'in konularını ayrı ayrı ele alan eserler mevcuttur.

Bu tür çalışmalar, doğrudan Kur'ân'ın içeriğiyle ilgili olmaktan ziyade, Kur'ân'ın daha iyi anlaşılması ve doğru değerlendirilmesi için yapılan teknik çalışmalardır. Bu çalışmalar genellikle "Ulûmü'l-Kur'ân" başlığı altında incelenir ve bu bağlamda ele alınır. Dolayısıyla, bazı müfessirler ve alimler, bu tür çalışmalarını konulu tefsir olarak adlandırmak yerine farklı bir kategori altında değerlendirebilirler. Bu tür müfessirlere örnek olarak ez-Zehebî'yi verebiliriz.⁴³

Hicri 150 senesinden sonra, Kur'ân-ı Kerim surelerini ve âyetlerini sadece dilsel anlamla sınırlı kalmadan, aralarındaki münasebet açısından inceleyen kitaplar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu kitapların örnekleri arasında şunlar yer almaktadır: Ebu Ubeyd el-Kasım bin Selam'ın (224/838) "En-Nâsîh ve'l-Mensûh", Ali b. el-Madini'nin (234/848) "Esbabu'n-Nüzul" İbn Kuteybe'nin (276/889) "Te'vilü Müşkilul Kur'ân" el-Cassas'ın (471/1078) "Ahkâmu'l-Kur'ân" gibi eserleri bulunmaktadır. Bu şekilde, pek çok bilim adamı Kur'ân'daki âyetlerin kapsadığı belirli konuları araştırmaya devam etmiştir. Bunlar arasında "Kur'ân'da Ahlak", "Kur'ân'da kadın" ve "Kur'ân'da Rahmet" gibi isimlendirilen kitaplar ve araştırmalar yer alır.⁴⁴

el-Hîcâzî'nin (1388/1968) eserinde yapılan tanım oldukça açıklayıcıdır. Buna göre, konulu tefsir; Kur'ân'daki herhangi bir meseleyi araştırma konusu yaparak, bu konuyla ilgili olarak değişik zamanlarda nazil olan âyetleri, nüzul sırasını esas alarak ve usulüne uygun bir şekilde incelemektir.⁴⁵ Bu yöntemle, Kur'ân'ın farklı zaman dilimlerinde belirli konulara nasıl yaklaştığı ve bu konuların nasıl ele alındığı anlaşılır. Ayrıca, bu inceleme süreci, Kur'ân'ın mesajının nasıl pratik hayata uygulanabileceğini ortaya koymayı amaçlar. Bu şekilde, Kur'ân'ın evrensel mesajı, zaman ve mekâna bağlı olmaksızın insanların hayatlarına rehberlik etme yeteneği gözler önüne serilir. el-Hîcâzî'nin bu tanımı, konulu tefsirin temel prensiplerini ve yaklaşımını açıklar ve Kur'ân'ın derinlemesine anlaşılması için bu yöntemin önemini vurgular.

⁴³ ez-Zehebî Muhammed Hüseyin, *et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn*, (Mektebetu Vehbe, 2005), 148.

⁴⁴ Muslim, Mustafa, *Mebahis fi'l-Tefsiri'l-Mevdûi*. Dımaşk: Darü'l-Kalem, 2000, 21,

⁴⁵ el-Hîcâzî, 1970, 33; Demirci, Muhsin, *Tefsire Giriş*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2019, 195

Ülkemiz genelinde bu alanda ilk yapılan çalışmalardan Mevlüt Güngör'ün eserindeki tanım da konulu tefsirin önemini ve yöntemini açık bir şekilde ortaya koyar. Buna göre, konulu tefsir; Kur'ân'da belirli bir konuyla ilgili bütün âyetleri, mümkün olduğunca nüzul sırasına göre toplamak ve ilmi bir incelemeye tabi tuttukten sonra Allah'ın o konuyla ilgili muradını ortaya çıkarmaya çalışmaktır.⁴⁶ Bu tanıma göre, konulu tefsir, Kur'ân'ın belirli konulara nasıl yaklaştığını ve bu konuları nasıl işlediğini anlamak için bir metodoloji sunar. Âyetlerin nüzul sırasına göre ele alınması, Kur'ân'ın iç tutarlılığını ve mesajının evrensel karakterini daha iyi anlamamızı sağlar. Ayrıca, bu yöntemle, Allah'ın belirli bir konuyla ilgili niyetini ve amacını anlama çabası ortaya konur. Bu da Kur'ân'ın mesajının derinlemesine anlaşılması ve hayata uygulanması için önemli bir adımdır. Mevlüt Güngör'ün tanımı, konulu tefsirin bilimsel ve metodolojik bir yaklaşım olduğunu ve Kur'ân'ın derinliklerine inmek için etkili bir araç olduğunu vurgulamaktadır.

1.6.4. Konulu Tefsirin Önemi

Kur'ân âyetlerinin sırları, sadece onları lügavi anlamları ışığında ele alan kişilere açıklanmayacak, aynı zamanda İslam dinini yaymak için konulu tefsir yöntemini uygulayanlara da açık hale gelecektir. Kur'ân'dan kaynaklanan bir kültür oluşturmak, genel ve özel ruhu, kanunları, gayeleri ve adabıyla eğitmek; böylece ilahi vahyin yüce konumunu bilmek ve üzerlerine düşen büyük görevi fark ederek Kur'ân'ın derinliklerine inmek ve sırlarını keşfetmek için lügavi anlamların ötesine geçmek önemlidir.

Konulu tefsir yöntemi, belirli konuları ele alarak Kur'ân'ın mesajlarını derinlemesine anlamamıza ve bu mesajları günlük hayatımıza uygulamamıza yardımcı olur. İslam dinini yaymak için çalışanlar, bu tür tefsirler aracılığıyla Kur'ân'ın evrensel mesajlarını daha iyi anlayabilir ve insanlara açıklayabilirler.

Konulu tefsir, Kur'ân'ın belli bir konuyla ilgili âyetlerini derinlemesine inceleyerek o konunun önemini ve Kur'ân'daki yansımalarını ortaya çıkarır. Bu, İslam dininin temel

⁴⁶ Mevlüt Güngör, "Tefsir'de Konulu Tefsir Metodu", *İslami Araştırmalar dergisi*, C. 2 sayı, 7, 1988, 50.

prensiplerini, ahlaki değerlerini ve toplumsal sorumluluklarını anlamak ve iletmek için önemli bir araçtır. Örneğin, aile yapısı, adalet, yardımlaşma ve insan hakları gibi konuların Kur'ân'daki yeri ve önemi, konulu tefsirler aracılığıyla daha iyi anlaşılabilir. Bu tefsirler, İslam'ın evrensel mesajlarını farklı toplumlar ve kültürler arasında daha etkili bir şekilde iletmek için kullanılabilir.

Bu nedenle hem lügavi anlamların hem de konulu tefsir yönteminin kullanılması, Kur'ân'ın derinliklerini keşfetmek ve İslam'ın mesajlarını yaymak için önemlidir. Bu yöntemlerin birleştirilmesi, Kur'ân'ın anlamını daha kapsamlı bir şekilde kavramamıza ve insanlara doğru bir şekilde iletmemize yardımcı olur.

Konulu tefsir yönteminin önemi ve değeri, Kur'ân-ı Kerim'in değerinden ve içeriğinin öneminden kaynaklanmaktadır. Hayatın gelişmesi, sorunlarının karmaşıklaşması ve gayrimüslimler arasında Kur'ân'ın hayatın çeşitli alanlarındaki hidâyetini tanıma arzusunun artması gibi faktörler, konulu tefsirin önemini daha da artırmaktadır.

Konulu tefsire olan ihtiyaç, onun belirli bir konu ile alakalı tüm âyetleri beyan etmekten ibaret bir yöntem olduğundan bellidir. Çünkü Kur'ân-ı Kerim'deki konular ile ilgili yapılan araştırmalar, okuyucuya her açıdan apaçık olursa, gayesi netleşirse ve Kur'ân'ın ne demek istediği açık anlaşılırsa, bu okuyucunun Kur'ân'ın çizdiği yoldan gitmesini kolaylaştırır. Böylece konulu tefsir yöntemi, insanların gerçek hayatları ile Kur'ân arasındaki irtibatı sağlamış olur; bu da onları iyi olana yönlendirir, kötü olandan uyarır ve mutluluklarını engelleyecek her şeyden uzaklaştırır.

Bu konuda şeyh Mahmut Şeltut (1407/1987) şöyle diyor: Bize göre insanları doğruya yöneltmek amacıyla yapılan konulu tefsirden ibaret olan bu yöntem sadece boş meşguliyet olmaksızın kişinin ve toplumun hayatını doğru şekilde etkileyen en güzel yöntemdir.⁴⁷

Bu konu araştırmaları insana Kur'ân-ı 'Kerim'in hidâyetini göstererek yüce Allah ile olan bağını güçlendirir. Açık söyleyecek olursak insanın Allah'ı şüphesiz doğru şekilde tanımasını ve kendisini doğru şekilde tanımasını ve her şeye kadir olan Allah'a muhtaç olduğunun gerektiğini gösteren bir yoldur.

⁴⁷ Murat şimşek, el-İslam vel- Alaka Edduveliyye: Mahmud Şeltütü'n Hayatı, Düşüncesi ve Eserleri, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 6, 2005, s.369-398.

İnsanoğlu Allah'ı iyi tanır ve onun her Őeye kadir olduğunu her Őeyden ũstũn olduğunu ve kendisinin onun kulu olduğunu her zaman her yerde ona muhtaĉ olduğunu bilirse, o insan Allah'ın razı olacağı yoldan gider ve kendisinin Allah ile olan alakasını daha da kuvvetlendirir bųylelikle dũnya ve ahretin mutluluğuna eriŐmiŐ olur.

Bųylelikle bu insanın hayat yolu Kur'ân olur uygulayacađı kanun İslam Őeriatı olur. Bųylelikle bir dũnyasın da Kur'ân yolundan uzaklaŐıp ahretini kaybedenlerden olmaz.

Gũnũmũzde, ne yazık ki hayır ve iyilik az, Őer ve yanlış ise daha yaygın hale gelmiş durumdadır. İslam'ın temel inanĉlarına ve Allah'ın birliğine karŐıt birĉok fikir ortaya atılmaktadır. Bu tũr zorlu zamanlarda, Mũslũmanların Kur'an-ı Kerim'de yer alan her konuyu tam anlamıyla ve doğru bir Şekilde kavramaları son derece önemlidir. İŞte bu noktada, konulu tefsir yöntemi etkili bir Őeĉenek olarak öne çıkmaktadır. ũnkũ bu yöntem, Kur'an'ın mesajını konulara ayırarak daha anlaşılır ve kapsamlı bir Şekilde sunmayı hedeflemektedir.

Bu sebeple hem ũlkemizde hem de dũnya genelinde konulu tefsir çalışmalarına olan ilgi hızla artmıŐ, bu yöntemin önemi daha fazla anlaşılmıŐtır. Konulu tefsir yöntemi, okuyuculara Kur'an'ın her bir konusu hakkında derinlemesine bilgi sunarak, doğru inanĉ ve yaşam biĉimini daha net bir Şekilde anlamalarına yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla, gũnũmũzũn karmaşık dũnyasında, konulu tefsir okuyucuların Kur'an'ı daha iyi kavramalarına katkıda bulunmakta ve İslam'ın temel prensiplerini daha etkin bir Şekilde anlamalarını sağlamaktadır.

“Őũphesiz bu Kur'ân, en doğru yola iletir”⁴⁸ âyetinin ifadesiyle Kur'ân-ı Kerim, herkesin ruhî ve nefŐî hastalıklarına da Őifa sunar. Kur'ân, insanın manevi dũnyasını aydınlatan, kalplerine huzur ve sũkũnet veren bir rehberdir. İçerisindeki hikmetli öğretiler ve ilahi mesajlar, insanın ruhsal bunalımlarını giderir, moral ve motivasyon sağlar.

Kur'ân'ın Őifa verici özelliği, insanlara doğru yolu göstermesi ve onların hayatlarına anlam katmasıyla ortaya çıkar. Bu ilahi kitabın mesajları, insanın içsel çatıŐmalarını çözer, ahlaki ve etik değerleri pekiştirir ve bireyin manevi sağlığını korumasına yardımcı olur. Kur'ân'daki dualar, zikirler ve tavsiyeler, kişinin ruhsal dinginliğe ulaşmasına vesile olur. Hz. Ali'nin Kur'ân'ın gũzelliđe hakkındaki Kuran-ı Kerim'le

⁴⁸ En-Nahl, 16/9

sizden öncekilerin bilgisi ve sizden sonrakilerin de haberi vardır"⁴⁹ ifadeleri geçen hadiste bunu göstermektedir.

Kur'ân-ı Kerim'in derinlemesine anlaşılması için konulu tefsirlere duyulan ihtiyaç, İslam ilim geleneğinde önemli bir yere sahiptir. Konulu tefsir, belirli bir konu etrafında Kur'ân âyetlerinin sistematik olarak incelenmesi ve yorumlanmasıdır. Bu yöntem, Müslümanların Kur'ân'ı daha iyi anlamalarına ve hayatlarına uygulamalarına yardımcı olur. Bu tefsirler hem bireysel gelişim hem de toplumsal rehberlik açısından Müslümanlara önemli katkılar sağlar.

1.6.5. Konulu Tefsirin Çeşitleri

Kesin bir başlangıç tarihi olmamakla birlikte, konulu tefsirin gelişimi ve çeşitliliği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı kaynaklar, konulu tefsirin birden fazla çeşidine işaret ederken, diğerleri bu tefsir metodunu tek bir başlık altında ele alır. Henüz net bir metodolojisi olmamasına rağmen, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren konulu tefsirin usul ve yöntemini belirlemeye yönelik çalışmaların arttığı görülmektedir. Konu hakkında yazılan eserler genellikle konulu tefsirin "Kavram, Konu, Kur'ân ve Sure bütünlüğü çerçevesinde konulu tefsir" olmak üzere dört ana bölümde incelenir. Bu bölümler, konulu tefsirin temel prensiplerini ve yaklaşımlarını anlamak için bir çerçeve sağlar.

Söylendiği gibi, konulu tefsirin çeşitleri hakkında görüş ayrılıkları bulunmakla birlikte, biz konulu tefsiri dört çeşidi ile tanımaya çalışacağız.

1.6.5.1. Kavramsal Tefsir

Kavramsal tefsir, Kur'ân'da geçen kavramların kökenini, sözlük anlamını ve ıstılâhî anlamını inceleyerek anlamını araştırmaya odaklanır.⁵⁰ Günümüzde konulu tefsir metoduna dayalı yapılan araştırmalarda, genellikle ilgili konuların kavramsal çerçevesine yeterince vurgu yapılmadığı görülmektedir. Araştırmalarda, konunun

⁴⁹ Tirmizi, Ebû isâ Muhammed b. isâ b. Sevre, *el-Câmi u's-Sahih*, Dâru's-Selâm, 2000, 2906.

⁵⁰ Hasan yılmaz, Kur' an'ı Konu, Kavram ve Sure Tefsirine Metodik Bir Yaklaşım, *Ekev Akademi Dergisi*, 2003, cilt: VII, sayı: 14, s. 113-124.

kavramsal boyutuna ağırlık vermek yerine, genellikle konuyla ilgili detaylar ve ilgili disiplinlere odaklanılmaktadır. Bu durum, metodolojik açıdan bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Bu olumsuzluğu aşmak için, kavramlara gereken önem verilmeli ve konulu tefsir metodunun daha güçlü ve sistematik bir konuma gelmesi için gerekli zemin oluşturulmalıdır. Araştırmalarda kavramsal çerçevenin daha fazla vurgulanması, konulu tefsirin daha tutarlı ve kapsamlı bir şekilde uygulanmasına imkân tanıyabilir. Bu, metodun etkinliğini artırmak ve Kur'ân'ın derinliğini daha iyi anlamak için önemli bir adım olacaktır.

Kelimelerin cümle içindeki anlamını bilmek ve Kur'ân'daki kelimelerin farklı yerlerde farklı anlamlarla kullanılmasını anlamak önemlidir. Kur'ân'da bazı kelimeler birkaç kez geçer ve her seferinde farklı anlamlarla ifade edilir. Kur'ân'daki anlam farklarını tespit etmek gerçekten önemlidir.⁵¹ Âyetlerin içeriği, tarihsel bağlamı ve dilin kullanımı, bazı kelimelerin farklı yerlerde farklı anlamlarla kullanılmasına yol açabilir. Bu, Kur'ân'ın derinliğini ve zenginliğini gösterir. Örneğin, “nur” kelimesi birçok âyette geçer ve farklı bağlamlarda farklı anlamlar taşır. Bazı âyetlerde “ışık” anlamında kullanılırken, diğerlerinde Allah'ın rehberliği ve bilgeliği anlamında kullanılabilir.⁵²

Kavramsal tefsir üzerine çalışanlar arasında, kavram tefsiri ile konu tefsiri arasında karışıklıklar yaşanabilir veya araştırmalarını konu tefsiri ile başlatıp kavramsal tefsiri ile tamamlayabilirler. Bu tür karışıklıkların oluşmasının nedeni, kavram tefsiri ile konu tefsiri arasındaki farkların net olarak anlaşılmasında veya iki metodun birbirine bütünleşmiş bir şekilde kullanılmasının zorluğudur. Kavram tefsiri, genellikle dil odaklı ve temel olarak bilgi içeriğine dayanır. Bir kavramın kökeni, anlamı ve kullanımı gibi dilbilimsel yönler üzerinde durur. Bu tefsir yöntemi, terimlerin anlamlarını ve bunların nasıl kullanıldığını anlamak için önemlidir.

Diğer yandan, konu tefsiri daha kapsamlıdır ve genellikle bir konuyla ilgili olarak Kur'ân'da geçen âyetlerin tefsirini içerir. Bu yöntem, genellikle yorum ağırlıklıdır ve âyetlerin içeriği, bağlamı ve mesajı üzerinde derinlemesine analiz yapar. Tefsirde,

⁵¹ Halis Albayrak, *Tefsir Usulü*, (İstanbul, Şule Yayınları, 1998), 145.

⁵² Muslim, Mustafa, *Mebahis fi't-Tefsiri'l-Mevdûl*. Dımaşk: Darü'l-Kalem, 2000, 56.

âyetlerin genel olarak hangi konuları içerdiği ve bu konuların nasıl yorumlandığı üzerinde durulur. Bu nedenle, kavram tefsiri ile konu tefsiri arasındaki farkların anlaşılması ve bu farkların araştırmalarda doğru bir şekilde uygulanması önemlidir.

Kavram tefsirleri arasında Şeyh Nasır el-Ömer'in *el-Ahd vel Misak fi'l-Kur'âni'l-Kerim*, *Mecâzu'l-Kur'ân* ve *Garîbu'l-Kur'ân*, ayrıca Ragıb el-İsfahani'nin (502/1108) *el-Müfredat fi Garaibi'l-Kur'ân* adlı eserleri örnek olarak gösterilebilir. Bununla birlikte, bu tür eserlerin daha çok sözlük niteliği taşıdığı ve kavram tefsiri ile konu tefsiri arasında belirgin bir fark olduğu vurgulanmalıdır.⁵³

Yeni kavramsal tefsir çalışmaları ise eskiden biraz farklı olarak sadece kelime çalışmaları ile kalmaksızın, kelimenin kökeni ve çeşitli yerlerdeki kullanımdaki anlam ilişkisi gibi yöntemlerle, konulu tefsirin ikinci türü olan konu bütünlüğünde konulu tefsir kısmına daha da yaklaşmaktadır. Günümüzde, Kur'ân ders programlarına yönelik farklı bir bakış açısı gelişmektedir ve çeşitli âyetlerde geçen kavramların kavramsal açıdan tefsiri yapılmaktadır. Ancak, bu yaklaşımlar arasında önemli farklar bulunmaktadır.

Kavram tefsiri, genellikle dil odaklı ve temel olarak bilgi içeriğine dayanır. Bir terimin kökeni, anlamı ve kullanımı gibi dilbilimsel yönler üzerinde durur. Bu tefsir yöntemi, terimlerin anlamlarını ve nasıl kullanıldıklarını anlamak için önemlidir. Öte yandan, konu tefsiri daha kapsamlıdır ve genellikle bir konuyla ilgili olarak Kur'ân'da geçen âyetlerin tefsirini içerir. Bu yöntem, genellikle yorum ağırlıklıdır ve âyetlerin içeriği, bağlamı ve mesajı üzerinde derinlemesine analiz yapar. Tefsirde, âyetlerin genel olarak hangi konuları içerdiği ve bu konuların nasıl yorumlandığı üzerinde durulur.

Bu nedenle müfredat çalışmaları, kavramların anlam birliğinden ziyade farklılıklarını belirleme amacını taşır. Bundan dolayı müfredatla ilgili çalışmalar, kelimelerin anlam benzerliklerini ortaya koymaktan ziyade anlam farklılıklarını ortaya çıkarmaktadır.⁵⁴

Kavramsal tefsirin temel kaynakları olarak gösterilen kitaplar arasında Mukatil b. Süleyman'ın (150/767) *el-Eşbah ve'n-Nezair fi'l-Kur'ân'l-Kerim* ve Râgıb el-İsfahânî'nin (502/1108) *el-Müfredat fi Garaibi'l-Kur'ân* gibi eserler öne çıkar. Bu

⁵³ A,g,e. s. 39.

⁵⁴ A,g,e, 24.

kitaplar, kavramların Kur'ân içindeki kullanımını, kökenini ve anlamını açıklamak amacıyla kaleme alınmış önemli çalışmalardır.⁵⁵

1.6.5.2. Kur'an Merkezli Konulu Tefsir

Söylediğimiz üzere, konulu tefsir metodu, Kur'ân âyetlerini bir mesele çerçevesinde ele alarak tüm detaylarıyla incelemek demektir.⁵⁶

Tefsirin bu türünde öncelikle, Kur'ân'ın farklı üsluplarla ele aldığı, analiz ettiği, tartıştığı ve yorumladığı bir konu belirlenir. Daha sonra, konuyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olan tüm âyetler toplanır; bu âyetler ışığında konunun unsurları belirlenir ve bu unsurlar arasında bütünlük sağlanarak konunun ana ve yan başlıkları belirlenir. Bu süreçte, ele alınan konulardaki düşünce ve görüşler, Kur'ân âyetleriyle, gerektiğinde hadislerle desteklenir. Bu yöntemi uygulayan araştırmacılar, soyut konular yerine, insanların karşılaştığı gerçek sorunlarla ilişkilendirilmiş ve Kur'ân'dan çözüm önerileri sunmaya odaklanırlar. Tüm bu esasları uygulamaya çalışan araştırmacı, hayali bir konu işlemek yerine, insanların yaşadığı gerçeklik ve problemlerle bağlantı kurup onlara Kur'ân'dan çözüm üretmeye çalışır.⁵⁷

Günümüzde yapılan çalışmalar, İslam'ın evrensel mesajını günümüzün karmaşık sorunlarına uygulamayı amaçlar. Bu çalışmalar, İslam'ın insanlık için bir rehber olduğunu ve güncel meselelerde de rehberlik edebilecek kadar evrensel ve kapsamlı bir din olduğunu gösterir.⁵⁸ Bu tür konular sayılamayacak kadar çoktur. Bu durumda, Müslüman milletler tabii ki karşılaştıkları problemlerin çözümünü Kur'ân'da arayacak ve bunun sonucunda da güncel konularla ilgili yeni çalışmalar meydana gelecektir. Konu tefsirini niteliğine göre iki kısma ayırmak mümkündür.⁵⁹

⁵⁵ Râgıb el-İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal, *el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'ân*. (Dar'ul kalem, 2009), 243.

⁵⁶ *A, g, e*, 73.

⁵⁷ Muhsin Demirci, *Konulu Tefsire Giriş*, (Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakıf Yayınları, 2021), s. 99.

⁵⁸ Mustafa Muslim. *Kuran Çalışmalarında Yöntem*. (Fecr yayınevi, 1998), s. 53.

⁵⁹ Muhsin Demirci, *Konulu Tefsire Giriş*, s.100.

Genel ve özel konulu tefsir, Kur'ân-ı Kerim'in âyetlerini farklı yöntemlerle ele alarak yorumlama sürecini ifade eder. Bu iki yaklaşım, Kur'ân'ın mesajlarını daha iyi anlamak ve farklı perspektiflerden değerlendirmek için kullanılır.

a) Genel Konulu Tefsir / et-Tefsiru'l-Mevdûi'yyu'l-Amm

Bu tür tefsir, aynı hedeflere yönelik olan âyetlerin bir araya getirilerek yapılan bir tefsir tarzını temsil eder. Ahkâm (hüküm) âyetlerinin tefsirleri genellikle bu türde ele alınır.⁶⁰ Bu tür tefsirlerde üzerinde durulan âyetler, namaz, zekât, oruç, cihat, faiz gibi çeşitli konuları içermelerine rağmen, aslında hepsinin temelinde aynı konu vardır: Kur'ân'ın ahkâmını bildirmektedir.⁶¹

Bu türün örnekleri arasında Hanefî âlimi Cessâs'ın (ö. 370/980) Ahkâmü'l-Kur'ân'ı ve İbn Kayyim el-Cevziyye'nin (ö. 751/1350) et-Tibyân fi Aksâmi'l-Kur'ân gibi eserlerini sayabiliriz.

Bazı âlimler, bu türü konulu tefsir yönteminden ayrı tutar ve genel olarak Kur'ân-ı Kerim ilimlerinden biri olarak değerlendirirler.⁶²

b) Özel Konu Tefsiri / et-Tefsîru'l-Mevdûi'yyu'l-Hâss

Bu tefsir türü, tüm yönleri ve unsurları arasında bir amaç ve anlam birliği bulunan, bileşenleri arasında sıkı ve özel bağlar kurulan bir tefsir çeşididir. Bu tefsir tarzını iki ana kısımda ele almak mümkündür.

1. Dar Çerçevesi Konu Tefsiri

Herhangi bir şahsın seminer, tebliğ, makale, konferans, vaaz, hutbe ya da radyo ve televizyon konuşması için belli bir konuyla ilgili âyetleri seçip değerlendirmesi, bu tür çalışmaların temelini oluşturur. Esasen bu tip çalışmalar dar kapsamlıdır ve gerçek

⁶⁰ Kattân, Mennâ' Halîl, *Mebahis fi Ulûmi'l-Kur'ân*, 1980, s. 376.

⁶¹ Muhsin Demirci, *Konulu Tefsire Giriş*, s. 99.

⁶² Fethullah Said, Abdüssettar, *el-Medhal İla't-Tafsiri'l-Mevdûi*. (Kahire, 1991), s. 25.

hayatın ihtiyaçlarını karşılamaya y6nelik çalışmaları içerir. Bu nedenle, konu genellikle kısa tutulur ve derli toplu bir sunum gerçekleştirilir.

Olayın doğası gereği, konuyu genişletme ve ayrıntıya girme imkânı sınırlıdır. Ancak burada asıl olan, konunun 6z6ne inebilmektir. Eğer bu yapılmazsa, b6yle bir çalışmadan beklenen sonuç elde edilmiş olmaz. S6z konusu nitelikteki çalışmalar, ele alınan konuyu 6z6 ve ruhu itibarıyla veciz bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla, bu t6r çalışmaların beklenen neticeleri vermesi kaçınılmaz derecede 6nem arz etmektedir.⁶³

2. *Geniş ereveli Konu Tefsiri*

İsminden de anlaşılacağı gibi, bu tarz çalışmalar, konu tefsirinin en gelişmiş 6rneklerini içermektedir. Bu nedenle, bu t6r çalışmalarda her araştırmacı ya da m6ellif, konuyla alakalı t6m 6yetleri toplayarak detaylı bir şekilde kural ve kaidelerine g6re inceleyip bir sonuca varır.⁶⁴ Yani herhangi bir meselede Kur'ân'ın g6r6ř6n6 ayrıntılı olarak ortaya koyar. Bu y6zden genellikle y6ksek lisans, doktora, doçentlik ve profes6rl6k tezleri geniş konulu tefsir niteliğinde çalışmalardır. Ayrıca, herhangi bir konuda Kur'ân-ı Kerim'in g6r6ř6n6 ifade etmek 6zere yapılan detaylı çalışmalar bu t6r için 6rnek olarak zikredilebilir.

Bu t6re 6rnek olarak Muhammed İzzet'in (1385/1965) *Kur'ân Işığında Yahudi*, Ahmed İbrahim Minhâ'nın (1418/1996) *el-İnsan fi'l-Kur'ân*, Muhammed Draz'ın (1378/1958) *D6st6ru'l-Ahlâk fi'l-Kur'ân*, Suat Yıldırım'ın (1397/1977) *Kur'ân'da Ul6hiyet* ve L6tfullah Cebeci'nin (1980/1400) *Kur'ân'da şer Problemi* gibi eserleri sayabiliriz.⁶⁵

⁶³ Muhsin Demirci, *Konulu Tefsire Giriş*, s. 105.

⁶⁴ Fethullah Said, Abd6ssettar, *el-Medhal İla't-Tafsiri'l-Mevd6u*. (Kahire, 1991), s. 27.

⁶⁵ Muhsin Demirci, *Konulu Tefsire Giriş*, s. 102.

Kur'ân merkezli konulu tefsir, kavram merkezli tefsirden daha geniş kapsamlıdır. Araştırma alanı daha geniştir, düşünce boyutu daha derindir ve toplumsal yaşamın ihtiyaçlarına cevap verme ve sorunlarına çözüm üretme yeteneği daha gelişmiştir.⁶⁶

Konulu tefsirde, her bir parçanın bir bütün olarak işlev görmesi ve birbirini tamamlaması beklenir. Bu tür tefsirlerde amaç, parçaların bir araya getirilerek konunun Kur'ân'daki bütünlüğünü yansıtan bir anlamın ortaya konmasıdır. Bu bütünlük, Allah'ın birliği, Rabliği, tevhid ve kulluğa dair genel bir çerçeve sunar. Tefsirin bu şekli, Kur'ân'ın içerdiği mesajların tümünü kavramak ve anlamak için önemli bir yaklaşımdır. Bu, âyetler arasındaki bağlantıları ve derinlikleri ortaya çıkarırken, aynı zamanda Kur'ân'ın temel mesajlarını ve prensiplerini vurgular.

Konulu tefsir araştırmaları, evrenle ilgili konuların yanı sıra insanın çeşitli yönleriyle ilgili konuları da kapsar. Bununla birlikte, insanın yaratılışı, duyguları, inançları, aile yapısı gibi yönleri de Kur'ân'da detaylı bir şekilde ele alınır ve konulu tefsir çalışmalarının odak noktalarından birini oluşturur.

Konulu tefsir örnekleri, bu geniş yelpazedeki konuları tefsir ederek Kur'ân'ın derinliklerini ve evrensel mesajlarını ortaya koyar. Özellikle günümüzde, insanın yaşadığı çağın sorunlarına ve ihtiyaçlarına cevap veren tefsir çalışmaları büyük önem taşır. Bu tefsirler, Kur'ân'ın mesajlarını günümüz insanının anlayabileceği şekilde açıklar ve onlara rehberlik eder.⁶⁷

Konulu tefsir yöntemiyle yapılan araştırmalarda, Allah-insan ilişkisi, insan ile insan ilişkisi, insan-çevre ilişkisi gibi etik ve sosyolojik konular detaylı bir şekilde incelenir. İbadet, vahiy, dua gibi ibadetle ilgili konuların yanı sıra ahlaki prensipler, kadın hakları, kevnî âyetlerin yorumlanması, rızık ve rızık meselesi, aile ve toplumla ilgili görgü kuralları gibi günlük hayatın içinden konular da konulu tefsir çalışmaları içinde ele alınabilir.⁶⁸

⁶⁶ Hasan Hanefî, Kur'ân'ın Anlaşılmasında Yöntem Sorunu Özel Sayısı, (Kahire, 1996), 9.C, 1-2-3-4. *İslâm Araştırmaları Dergisi* s. 19.

⁶⁷ Şehmus Demir. Hasan Yılmaz. "Kur'âni Konu, Kavram ve Sure Tefsirine Metodik Bir Yaklaşım". *Ekev Akademi Dergisi*, Sayı: 14 (2003), 7.

⁶⁸ Mustafa Muslim, *Kur'ân Çalışmalarında Yöntem*, s.53.

Örneğin, uluhiyet ve sünnetullah konularında yapılan araştırmalar, Allah'ın birliği ve yaratılış amacı gibi konuları ele alır. Peygamberlik ve peygamberlerle ilgili araştırmalar, Allah'ın insanlara gönderdiği rehberlerin rolünü ve peygamberlerin hayatlarını inceler. İnanç, iman ve inkâr konularındaki araştırmalar, insanın Allah'a olan inancını ve bu inancın hayata yansımalarını ele alır.

Konulu tefsir yöntemi, Kur'ân'ın derinlemesine anlaşılması ve güncel meselelere uygulanması için önemli bir araçtır. Bu yöntemle yapılan araştırmalar, İslam'ın evrensel mesajını çağdaş dünyaya aktarmamıza ve insanların hayatlarını bu mesaja uygun bir şekilde şekillendirmelerine yardımcı olur.

Bu bağlamda, Kur'ân'da uluhiyet, sünnetullah, peygamberlik ve peygamberler, inanç, iman, inkâr, nifak, küfür, günah ve şer problemi, Yahudiler ve Hristiyanlar, şirk ve müşrik toplum, hidâyet ve dalalet, maruf ve münkir, Allah-insan ilişkisi, insan ile insan ilişkisi, insan-çevre ilişkisi, ibadet, vahiy, dua, ahlak, kadın, Kevni âyetler, rızık ve rızık meselesi, aile ve toplumla ilgili görgü kuralları ve benzeri konularda yapılan araştırmalar, konulu tefsir yöntemine göre yapılmıştır.

1.6.5.3. Kur'ân-ı Kerim'in Tamamına Yönelik Konulu Tefsir

Belirli bir tema ya da konu etrafında Kur'an'daki âyetleri sistematik bir şekilde inceleyerek anlamaya çalışan bir tefsir metodudur. Bu yöntemde, Kur'an'ın tamamında geçen belirli bir konuyla ilgili âyetler bir araya getirilir ve konuya dair kapsamlı bir analiz yapılır. Bu tefsir yöntemi, Kur'an'ın bütünlüğü içinde bir temanın nasıl işlendiğini ortaya koymayı amaçlar. Böylece konuya dair Kur'an'ın farklı surelerinde ve âyetlerinde geçen tüm detaylar sistemli bir yaklaşımla incelenir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan "Hayat Rehberi" bu tefsir türüne örnek olarak gösterilebilir. Hayat Rehberi tefsiri, Kur'an'daki çeşitli konuları bütüncül bir şekilde ele alarak ilgili âyetleri bir araya getirir ve konunun Kur'an'daki yerini açıklar. Bir başka önemli eser, Mustafa Muslim'in "et-Tefsîru'l-Mevzuî li-Suveri'l-Kur'ân'il-Kerîm" adlı çalışmasıdır. Bu eser, Kur'an'ın sureleri üzerinden konulu bir yaklaşım benimseyerek tematik analiz yapar. Ayrıca, Suudi Arabistan'da hazırlanan Konulu Tefsir Ansiklopedisi de Kur'an'ın tamamına yönelik konulu tefsir örneklerinden biridir.

Bu tür tefsirler, Kur'an'ı tematik ve konusal olarak ele alarak, âyetlerin daha derinlemesine anlaşılmasını sağlar ve ilgili konu hakkında bütüncül bir bakış açısı sunmaktadır.

1.6.5.4.Sûre Eksenli Konulu Tefsiri

Sure-konulu tefsir, konulu tefsir yönteminin bir alt kategorisidir ve odak noktası bir tek suredir. Bu tefsir türünde, incelenen surenin ana konuları, temel hedefleri ve önemli mesajları detaylı bir şekilde ele alınır. Ancak, konu sadece bir sureyle sınırlı olduğu için kapsamı daha dar olur.

Sure-konulu tefsirlerde, incelenen surenin Kur'ân bütünlüğü içindeki yeri ve önemi vurgulanır. Bu tür tefsirlerde, incelenen surenin diğer surelerle olan ilişkisi, içerdiği temel kavramlar ve âyetlerin tefsiri üzerinde durulur. Böylece, o surenin Kur'ân'ın genel mesajına nasıl katkı sağladığı anlaşılmaya çalışılır.

İncelenen surenin Kur'ân'daki yeri ve önemi, öncelikle surenin nüzul sırasına ve dönemine bağlı olarak değerlendirilir. Hangi dönemde ve hangi olaylar esnasında indirildiği, surenin içeriği ve mesajının anlaşılmasında önemli bir rol oynar. Ayrıca, surenin Kur'ân'ın hangi temel konularını ele aldığı ve bu konuları nasıl işlediği de dikkate alınır.⁶⁹

Surenin diğer surelerle olan ilişkisi, Kur'ân'ın içsel tutarlılığını ve bütünlüğünü anlamak için önemlidir. İncelenen surenin, diğer surelerle temas ettiği konular ve bu sureler arasındaki ilişkiler üzerinde durulur. Bu, Kur'ân'ın farklı sureler aracılığıyla aynı mesajı nasıl pekiştirdiğini ve derinleştirdiğini gösterir.⁷⁰

Her bir sure, kendi içerisinde belirli bir tema veya mesaj etrafında şekillenir. Bu temalar, Allah'ın birliği, peygamberlik, iman ve ibadet gibi İslam'ın temel prensiplerini içerebilir.⁷¹ Ayrıca, adalet, sabır, tevhit gibi kavramlar da surelerin ana konularını

⁶⁹ Ahmed Cemal, *Dirâsât fi't-Tefsîri'l-Mevdûi li'l-Kasasi'l-Kur'âni* (Kahire, 1986), 70.

⁷⁰ Mustafa Muslim, *Kur'ân Çalışmalarında Yöntem*, 59.

⁷¹ Rümeyya Yağcı. et-Tefsîrû'l Mevdûi Li Süveri'l Kur'âni'l Kerim Adlı Eserde Konulu Tefsirin Tanım ve Yöntemi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2020, 31.

oluşturabilir. Sureler arasında ise benzer temaların veya mesajların tekrarlandığı görülür. Bir surede ele alınan bir konu, diğer surelerde de farklı açılardan veya vurgularla işlenebilir. Bu, Kur'ân'ın içsel tutarlılığını ve bütünlüğünü gösterir.⁷²

Seyyid Kutub'un (1386/1966) tefsiri, Kur'ân'ın mesajını anlamak ve güncel hayata uygulamak isteyenler için önemli bir kaynaktır. Onun yaklaşımı, Kur'ân'ın her bir suresinin derinliğini ve özgünlüğünü ortaya koymak suretiyle, Kur'ân'ın bütünlüğünü anlamamıza yardımcı olur. Bu nedenle, Kutub'un tefsiri, çağımızda Kur'ân'ı anlama ve yorumlama sürecinde önemli bir rehber olarak kabul edilir.

Ancak bazı araştırmacılar, bir sureyi bütün olarak ele alıp incelemeyi, geleneksel anlamda "Konulu Tefsir" olarak adlandırmazlar. Bu anlayışa göre, Konulu Tefsir, belirli bir konu veya tema etrafında Kur'ân âyetlerinin toplanması ve analiz edilmesini içerir. Bir surenin bütün olarak incelenmesi, bu tanıma uymaz çünkü bu yaklaşımın odak noktası surenin bütünlüğüdür, belirli bir konu veya tema değildir.

Seyyid İbrahim el-Mursî'nin (1416/1995) ifadesine göre, bir surenin bütün olarak incelenmesi, daha sonra daha derinlemesine bir konu veya tema etrafında odaklanacak daha detaylı bir tefsir çalışmasının bir hazırlık aşaması olarak görülebilir.⁷³

Bu bakış açısına göre, bir surenin bütün olarak ele alınması, surenin bütünlüğünü ve içsel ilişkilerini anlamak için önemlidir. Ancak daha derinlemesine bir anlayış için, belirli bir konu veya tema etrafında yapılan detaylı bir analiz gerekmektedir. Bu nedenle, bir surenin bütün olarak incelenmesi, Konulu Tefsir olarak adlandırılmaz, ancak bu çalışma daha derin bir tefsir çalışmasının temelini oluşturur.⁷⁴

a) Tek Konulu Sure Tefsiri

Kur'an'ın bazı surelerinin tek, bazılarının ise birden fazla konuyu ihtiva ettiği bilinen bir gerçektir. Örneğin, Tebbet ve İhlas gibi sureler tek konulu oldukları için tefsir edilirken, doğal olarak o surelerin içerdikleri konuların ele alınması gerekmektedir.

⁷² Aydüz, Davut, *Tefsir Tarihi, Çeşitleri ve Konulu Tefsir*, (Işık Akademi Yayınları, 2010) s. 179.

⁷³ Seyyid Mursî, *Dirâsât fi 't-Tefsiri 'l-Mevdûi*, 30.

⁷⁴ Mustafa Müslüm, *Mebahis fi el-Tefsirü 'l Mevdûi*, 28-29.

Mesela Tebbet Suresi'nin konusu, Ebu Leheb'in karakterinin tasviridir. Bu bağlamda, bu sure 'Tebbet Suresi'nin Tasvir Ettiği İnsan Profili' adı altında bir çalışma olarak sunulabilir. Aynı şekilde, İhlas Suresi'nde anlatılan Allah tasavvuru ele alındığında, surede yalnızca bu konunun işlendiği göz önüne alındığında, bu da 'İhlas Suresi Bağlamında Tanrı Tasavvuru' başlığıyla yazılabilir. Elbette, bu tür tek konulu surelerin tefsirinde herhangi bir problem bulunmamaktadır.⁷⁵

Kur'ân'ın bazı sureleri birden çok konuyu içerebilir. Bu surelerin tefsiri yapılırken, her bir konunun ayrı ayrı incelenmesi ve açıklanması gerekebilir. Bu tür surelerde, her bir konunun içeriği ve mesajı ayrı ayrı ele alınarak tefsir edilir.⁷⁶

Sonuç olarak, Kur'ân'ın tek konulu sureleri tefsir edilirken, o surenin içerdiği konunun derinlemesine incelenmesi önemlidir. Bu surelerin tefsiri, o konunun tam anlamıyla kavranmasını sağlar ve Kur'ân'ın mesajının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur.

b) Çok Konulu Sure Tefsiri

Çok konulu sure tefsiri, bir sureyi içerdiği tüm konular çerçevesinde ele alarak öncelikle surenin genel ve özel amaçlarını tespit eder. Sonrasında, bu konular arasındaki ilişkileri ortaya koyarak sureyi yorumlar. Bu yaklaşım, surede yer alan farklı konuları ayrı ayrı inceleyip, bunların nasıl bir bütünlük içinde bir araya geldiğini açıklamayı hedefler.

Bu tür tefsirlerde, öncelikle surenin genel hedefleri ve ana mesajı belirlenir. Ardından, sure içerisinde geçen farklı konuların tespiti yapılır. Her bir konu, kendi içinde detaylı bir şekilde incelenir ve açıklanır. Bu süreçte, konular arasındaki ilişkiler ve surenin bütününde nasıl bir uyum sağladıkları da vurgulanır.⁷⁷

Çok konulu sure tefsiri yapılırken, konuları oluşturan kavramların etimolojik ve semantik tahlilleri yapılır. Bu, o konuların kökenini ve anlamını daha iyi anlamamıza

⁷⁵ Abdullah İvad, “el-Vahdetü'l Mevdü'yyetü fi'l-Kur'âni'l-Kerim, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Medine İslâm üniversitesi. 2021. s. 42.

⁷⁶ Muhsin Demirci, *Konulu Tefsire Giriş*, s. 104.

⁷⁷ Abdullah İvad, “el-Vahdetü'l Mevdü'yyetü fi'l-Kur'âni'l-Kerim, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Medine İslâm üniversitesi. 2021. s. 43.

yardımcı olur. Kavramların etimolojik ve semantik analizi, o konuların Kur'ân'daki kullanımını ve anlamını daha derinlemesine kavramamıza imkân sağlar.

Ayrıca, mümkünse âyetlerin nüzûl sebepleri de araştırılır. Âyetlerin indiriliş sebepleri, onların içerdiği mesajı daha iyi anlamamıza ve o dönemdeki sosyal, siyasi veya kültürel bağlamı anlamamıza yardımcı olabilir. Bu, Kur'ân'ın mesajını o dönemin koşulları içinde değerlendirmemize ve günümüze uygulanmasını daha iyi anlamamıza imkân sağlamaktadır.⁷⁸

⁷⁸ Muhsin Demirci, *Konulu Tefsire Giriş*, 107.

İKİNCİ BÖLÜM

HAYAT REHBERİ KUR'ÂN TEFSİRİ

Müslümanlar için, imanın temel esaslarından biri de Allah'ın gönderdiği kitaplara iman etmektir. Bununla birlikte, Kur'ân, Müslümanlar için son ve en önemli kitaptır. Kur'ân'a iman etmeden Müslüman olmak mümkün değildir.

Kur'ân'ı tanımadan, okumadan ve öğretilerini hayata geçirmeden, iman iddiasının ne kadar tutarlı olabileceği sorgulanabilir. Kur'ân, insanlara rehberlik etmek, doğru yolu göstermek ve hayatlarını yönlendirmek için Allah'ın kelamı olarak indirilmiştir. Dolayısıyla, Kur'ân-ı Kerim'i doğru bir biçimde anlayıp, onun öğretilerini yaşamak, bir müminin hayatında temel bir öneme sahiptir.

"*Hayat Rehberi Kur'ân*" adlı eser, Kur'ân'ın temel mesajlarını anlamak ve onları günlük hayata uygulamak için bir kılavuz olarak hizmet edebilir. Kur'ân'ın toplum hayatına nasıl rehberlik etmesi gerektiğini vurgulayarak, Müslümanların Kur'ân'ın öğretilerinden nasıl istifade edebileceklerini açıklar. Bu eser, Kur'ân'ı tanıma ve onunla derin bir ilişki kurma sûrecinde önemli bir kaynak olabilir ve Müslümanların imanlarını güçlendirmelerine yardımcı olabilir.

İnsanlar, varlık sahnesine adım attıkları andan itibaren hep bir rehber arayışı içinde olmuşlardır. Bu rehberlik, kişilerin hedefleri ve arzularına göre şekillenir. Arzular çeşitlilik gösterebilir; kimileri için dünyevi güç, itibar, başarı veya kariyer önemlidir. Bu hedeflere ulaşmak için kendilerine yol gösterecek bir rehber belirlerler; bu, bazen nefis, bazen para gibi maddi unsurlar olabilir veya liderlik özellikleri taşıyan bir kişi olabilir. Müslümanlar için ise dünya hedefleri kadar, ahiret mutluluğuna ulaşmak da önemlidir. Bu nedenle, Kur'ân'ın hayati önemini ve rehberliğini vurgulayarak, insanların onun mesajını daha iyi anlamalarına ve yaşamlarını ona göre düzenlemelerine yardımcı olur. Kur'ân'ın sunduğu rehberlikten tam olarak istifade etmek için, onun mesajını anlamak ve içselleştirmek önemlidir. Bu çalışma da bu

sûrece katkıda bulunarak, Kur'ân'ın rehberliğinden en iyi şekilde faydalanmayı hedefler.⁷⁹

Bildiğimiz gibi Kur'ân-ı Kerim çalışmaları, peygamber döneminden günümüze kadar neredeyse 15 asırlık bir süre zarfında İslam aleminde çeşitli tefsir metotlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnsanlık hayatı devam ettiği sürece, yeryüzünde tevhid inancına sahip Müslümanlar olduğu müddetçe, vuku bulan problemleri çözmek ve bu konudaki Allah'ın mesajları üzerinde tefekkür etmek ve insanlara bu mesajların anlamını iletmek için çaba göstermeye devam edeceklerdir. Peygamberimizden günümüze dek 15 asra yaklaşan bir zaman geçmiş olsa da Kur'ân-ı Kerim üzerindeki çalışmalar hızla devam ederek, çeşitli yöntem ve üsluplar ile yeni problemleri çözmek amacıyla ilerlemektedir. Tezimizin esas omurgasını teşkil eden ve üzerinde çalışmakta olduğumuz "Hayat Rehberi Kur'ân" adlı eser de bu alandaki güncel bir ürün olarak karşımızdadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, Allah'ın kitabı Kur'ân-ı Kerim'in mesajlarını doğru bir biçimde insanlara iletme zorunluluğu ve halkı dini konularda aydınlatma gibi hukuki bir görevi üstlenmesiyle "Hayat Rehberi Kur'ân" adlı bu eser vücuda gelmiştir. Bu eserin meydana gelmesi, ilim dünyasına sunulan önemli hizmetlerden biridir. Başkanlık, yakın geçmişte Mushaf tertibi ile "Kur'ân Yolu" adında 5 cilt halinde bir eser yayınlamış, bu eserin yayınlanmasından sonra on yıl geçmeksizin farklı yöntem ve üslup ile Mushaf tertibine göre değil, Kur'ân'ın konulara göre yapılan "Hayat Rehberi Kur'ân" tefsiri gibi bir eseri yayınlaması, Kur'ân-ı Kerim'i çağın insanlarının idrakine sunma amacının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

"Hayat Rehberi Kur'ân" adlı eserin mukaddimesinde, Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş, bu kitabın yazılış gayesini şöyle açıklamaktadır: *"Günümüzde sürekliliği değişen ve giderek karmaşıklaşan insanlık için, son ilahi kelam olan Kur'ân'ı doğru ve etkin bir şekilde anlamak ve uygulamak büyük bir önem arz etmektedir. Kur'ân, insanlığın her döneminde geçerli olan evrensel prensipleri içerir ve insan hayatının tüm yönlerini kapsayan kapsamlı bir rehberlik sunar. Bu nedenle, günümüzde*

⁷⁹ Şahin Yetik. "Hayat Rehberi Kur'ân, Kitap Değerlendirme, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2020. s. 2.

Kur'ân'ın mesajını doğru anlamak ve insanların günlük hayatlarına uygulamak için özel bir çaba gerekmektedir.”⁸⁰

Demek ki insanoğlu, Allah'ın verdiği nimetlerin en büyüğü olan Kur'ân-ı Kerim'i anlaması için Allah'ın insanlara başka varlıklardan ayrı olarak verdiği ve onlara üstünlük kazandıran bir yeteneğine dayanır. Bu, insanın kendisini ifade etme ve beyan etme yeteneğidir. Diyanet İşleri Başkanlığı, başta Prof. Dr. Ali Erbaş olmak üzere, dört kişiden oluşan bilim kurulu gözetimi, 14 kişiden oluşan editör kurulu, 19 kişiden oluşan redaksiyon heyeti ve 6 araştırmacının bir araya gelmesiyle meydana gelen bu eser, tümüyle akademik kariyerdeki 138 kişilik kadronun bilgi birikimi ile telif edilmiştir. Bu eserin önemini vurgulayan dikkat çekici bir noktadır. Günümüzde her meselede, özellikle âyetlerin anlamı ve anlatımı ve güncel problemleri çözme konusunda alimlerin çok farklı görüşlere sahip olduğu ve günden güne artan bu çağda, akademik kariyerdeki bu kadar çok alimin bir gayeyi amaçlayarak, tefsir alimlerinin görüşlerini göz önünde bulundurup, bireysel yorumlamaları ile de zenginleştirerek meselelere yaklaşımları son derece önemlidir. Buna ilaveten ortaya çıkması muhtemel görüş açısı hatalarının editör ve telif heyetinin değerlendirmesi sayesinde düzeltilmesi de önemli bir artıdır. Bütün bunların neticesinde Kur'ân âyetleri üzerinde oluşan nihai kanaatin sunulması, takdir edilmesi gereken bir hizmettir ve tefsirin güvenilirliğini daha da üst seviyeye taşımaktadır.

"Hayat Rehberi Kur'ân" adlı bu eser, bu geniş kapsamı ve akademik kitlesinin gösterdiği çabaların neticesinde bu şekliyle yapılan ilk eser olarak değerlendirilmektedir. Böylelikle bu eseri gelenek itibarıyla ayrı bir konu başlığı halinde değerlendirmek mümkündür. Bu eser, âyetleri yorumlama ve anlatma yönünde İbni Kesir ve Taberi gibi tefsir türlerinden, rivâyet yönünü esas alan meşhur tefsirlerden istifade etmekle beraber, başka rivâyet tefsirlerinin birçoğundan yararlanmaktadır. Diğer yandan âyetlerin tefsirinde Kur'ân ve hadislere atıf yapmakla beraber ilmi ve aklı mülâhazalara yer verdiği için dolayı dirâyet tefsiri ekolünün güzelliğini içermektedir.

Eserin önsözünde belirtildiği gibi, Diyanet İşleri Başkanlığı ile Türkiye Diyanet Vakfı'nın ortak planladığı bu proje, İslam dünyasındaki ilmî birikimi Türkiye

⁸⁰ Mehmet Paçacı vd., *Hayat Rehberi Kur'ân*, 1. bs. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2021.1/7.

genelindeki İslami ilimler ve ilahiyat fakültelerindeki farklı unvanlara sahip tefsir hocaları ve araştırmacıların ilmî birikiminden faydalanma amacını gütmektedir. Ülkemiz genelinde tefsir alanındaki birçok hocanın tek bir eser içerisinde sunuluyor olması, bu çalışmanın önemini daha da artırmaktadır. Günümüzdeki gibi tek amaç için parçalı bilgileri bir araya getirmek oldukça zor olduğundan, bu tefsirin bu Şekilde ortaya çıkması usul ve üslup açısından kendi başına müstakil bir değere sahiptir.

Tefsirde, okuyucuların belirli bir konuyla ilgili tüm âyetleri toplu bir Şekilde inceleyebilmesi sağlanmaktadır. Bu inceleme, âyetlerin tam metinleri ve mealleriyle birlikte sunulmasıyla, sadece meal üzerinden ya da içeriğe yapılan atıflar aracılığıyla yapılabilir. Böylece, okuyucular konuyu daha kapsamlı ve derinlemesine anlayabilme fırsatına sahip oluyorlar. Bu yöntem, âyetlerin birbiriyle ilişkisini görmeyi kolaylaştırarak, Kur’ân'ın mesajlarını daha bütüncül bir Şekilde kavramaya yardımcı olmaktadır.⁸¹

"Hayat Rehberi Kur’ân" isimli bu tefsir, uzun ve titiz bir çalışmanın ürünüdür. Tefsirin mukaddimesinde, bu zorlu srece dikkat çekilmiş ve emek veren herkesin katkısı vurgulanmıştır.

Editörler Kurulu, başlangıçta metin yazım planını oluşturarak çalışmalara başlamıştır. Daha sonra, konular zaman içinde çeşitli gruplar halinde gerçekleşen çalıştaylarla yazarlara dağıtılmıştır. Yazarlardan gelen metinler, önceden belirlenmiş ilkeler doğrultusunda Editörler Kurulu tarafından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme srecinde, belirlenen ilkeler doğrultusunda editörler ve yazarlar arasında 6-7 defa redaksiyon çalışması yapılmıştır. Redaksiyon işlemi bittikten sonra, editör kurulu son okumalarını yaptıktan sonra metne son halleri verilmiştir.

Editörler ekibi, son okumaları yaparak metinlere nihai Őeklini vermiştir. Ardından, DİB tarafından belirlenen bir grup, imla birliğini sağlamak amacıyla son düzeltmeleri gerçekleştirmiştir. Bu düzeltmelerin ardından eser, baskıya hazır hale getirilmiş ve okuyucularla buluşmaya hazır duruma gelmiştir.⁸²

⁸¹ Mehmet Paçacı vd., *Hayat Rehberi Kur’ân*, 1. bs. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2021.1/13.

⁸² *A.g.e.*, 63.

Eserin girişinde de belirtildiği gibi, bu eserin çok büyük emekler sonrasında hazırlandığı bilinmektedir. Bu gibi hacimli eserlerin yayımlanma süreci oldukça uzun ve meşakkatli bir süreçtir. Özellikle heyet çalışmaları sürecinin daha da zorlaştırıcı olduğu dikkate alındığında, bu tefsir eserinin 6 yıl gibi kısa bir zamanda bu noktaya ulaşması, gösterilen büyük fedakârlığı göstermektedir.

2.1. Hazırlanış Süreci

Hazırlanış süreci hakkında, 5 Kasım 2021 yılında yayınlanan İnsicam dergisi adına Kemal Özden'in Prof. Dr. Mehmet Paçacı ile "Hayat Rehberi Kur'ân" tefsiri hakkında yaptığı sohbetten istifade ederek devam edeceğiz. Prof. Dr. Mehmet Paçacı, "Hayat Rehberi Kur'ân" tefsirinin hazırlanış süreci hakkında 2015 yılı haziran ayında başladığını belirtiyor. Bu süreç, o dönemde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın başkanlık görevini yürüten Sayın Prof. Dr. Mehmet Görmez ve dini yayınlardan sorumlu Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Mehmet Emin Özafşar'ın kararları ve yönlendirmesiyle başlamıştır. İlk aşamada, beş kişilik bir çekirdek editör grubu oluşturulmuş ve kısa bir süre sonra bu grup yedi kişiye genişletilmiştir. Çalışmalar, Türkiye Diyanet Vakfı'nın Kocatepe İLK SAY Merkezi'nde gerçekleştirilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Paçacı, bu süreçte karşılaşılan zorluklara ve yapılan çalışmalara detaylı olarak değinmiştir. İlk aşamada, tefsirin temel prensipleri ve metodolojisi üzerinde yoğun bir çalışma yapılmış, ardından yazarlar belirlenerek konular gruplar halinde dağıtılmıştır. Her yazar, kendi uzmanlık alanına göre belirli konular üzerinde çalışmış ve bu çalışmalar editör kurulu tarafından değerlendirilmiştir. Değerlendirme sürecinde, yazarlardan gelen metinler birçok kez redaksiyon işlemine tabi tutulmuş ve nihâyetinde son şekli verilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Paçacı, eserin önemine değinerek, "Hayat Rehberi Kur'ân" tefsirinin sadece bir tefsir çalışması olmanın ötesinde, Kur'ân'ın mesajlarını günümüz insanına daha anlaşılır ve uygulanabilir kılma amacını güttüğünü ifade etmiştir. Bu nedenle, tefsirin hazırlanış sürecinde akademik titizlikle birlikte, çağdaş sorunlara çözüm üretebilecek bir yaklaşım benimsenmiştir.

Bu süreçte, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda gerçekleşen görev değişikliğine rağmen tefsir çalışmaları aynı hızla devam etmiştir. Yeni Başkan Sayın Prof. Dr. Ali Erbaş ve Prof. Dr. Huriye Mart ile diğer değerli arkadaşların heyecanı ve destekleri, çalışmaların

sürdürülebilirliği açısından büyük bir katkı sağlamıştır. Editörlerin ve diğer ilgili kişilerin yoğun emekleri ve kararlılığı, "Hayat Rehberi Kur'ân" tefsirinin başarılı bir şekilde tamamlanmasını sağlamıştır. Bu çalışma, Kur'ân'ın mesajını anlama ve yorumlama sürecinde önemli bir katkı olarak değerlendirilmiştir.⁸³

Tefsir çalışmaları, editör kurulunun her hafta düzenli ve gündemli olarak gerçekleştirdiği yüz yüze veya çevrimiçi toplantılarla yönlendirilmiştir. Bu toplantılar, projenin doğru ve sistemli bir şekilde ilerlemesi için kritik bir rol oynamıştır. Bu toplantılarda, Kur'ân-ı Kerim tefsirinin nasıl yapılabileceği konusunu detaylı bir şekilde ele alarak çalışmalara başlamışlardır. Altı yıllık süre içinde, yaklaşık olarak 600 toplantı gerçekleştirilmiş ve bu süre zarfında ciddi bir ilerleme kaydedilerek çalışmalar tamamlanmıştır. Editör kurulunun artan sayısı, farklı bakış açıları ve uzmanlık alanlarıyla zenginleşmeye katkı sağlamıştır. Araştırma ekibinin disiplinli ve özverili çalışması, projenin başarıya ulaşmasında önemli bir rol oynamıştır.

Çalışmanın sona erdiği bu aşamada, ekiplerin ortaya koyduğu tefsir çalışmalarının nitelikli ve derinlemesine bir inceleme sürecinden geçtiği belirtilebilir. Bu süreçte elde edilen bilgi birikimi ve çeşitli perspektifler, Kur'ân tefsiri alanında yeni anlayışlar ve yaklaşımlar geliştirmemize imkân tanımıştır. Gelecekteki çalışmalara bu birikimle devam etme niyetindeyiz.

Bu süreçte, Başkanlık tarafından daha önce yayımlanan "Hadislerle İslâm" adlı eserin hazırlanma sürecinde edinilen tecrübeler sık sık gündeme gelmiştir. Başkanlığın önceki çalışmalarından elde edilen bu deneyimler, Kur'ân'da bir konunun ne şekilde işleneceği, yazılan konunun içeriğinde hangi unsurların olması gerektiği, üslubun nasıl olması gerektiği, dil seviyesinin ne olacağı ve metinlerin uzunluklarının nasıl belirlenmesi gerektiği gibi soruların yanıtlanmasına yardımcı olmuştur. Yazılan örnek metinler, bu sorulara rehberlik ederek tefsir çalışmamızın temelini oluşturacak yönergelerin belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

İşin bu süreçte, daha çok örnek metin oluşturularak metnin içeriği ve çalışmanın ilerleyen safhalarında izlenecek yol belirlendi. Anahtar kelimelerin ve kavramların

⁸³ Mehmet Paçacı ile Sohbet, İnsicam Dergisi 2021 Yayını, <https://insicam.net/2021/11/05/prof-dr-mehmet-pacaci-ile-hayat-rehberi-kuran-tefsiri-uzerine-konustuk/> [05.04.2024]

nerede ve nasıl verileceği, bir konuyu oluşturan unsurların düzenlenmesi, her konuyla ilgili ele alınacak âyetlerin belirlenip listelenmesi gibi konular, örnek metinler üzerinden detaylı bir şekilde incelendi. Bu çalışmalar, tefsir projesinin sağlam bir temel üzerine oturmasını sağladı.

Kurul, örnek metinlerin üzerinde titizlikle çalışarak, dilin etkili ve anlaşılır olmasına özen gösterdi. Ayrıca, her konunun doğru bir şekilde ele alınabilmesi için anahtar kelimelerin ve kavramların uygun bir biçimde yerleştirilmesine önem verdi. Bu sayede, tefsir çalışması, okuyucuların Kur'ân'ın mesajını daha derin, anlamlı ve doğru şekilde yorumlamalarına katkı sağlamayı amaçladı.

Bu çalışmada, Kur'ân'ın içeriğini ve mesajını daha iyi anlayabilmek için onun kendi bakış açısını ön planda tutmayı amaçladı. Kur'ân-ı Kerim'in zengin konu ve kavram dünyasını derinlemesine inceleyerek, onu kendi bağlamında değerlendirmeye özen gösterildi. Bu yaklaşım sayesinde, Kur'ân'da 149 farklı konu belirlendi. Bu yaklaşım, Kur'ân'ın kendi içsel yapısını ve mesajını anlama amacını taşıırken, günümüzdeki çeşitli disiplinlerin etkisiyle değil, Kur'ân'ın kendi terminolojisi ve anlatım tarzıyla uyumlu bir perspektifi yansıtmayı hedefledi. Elde edilen 149 konu, Kur'ân'ın zenginlik ve çeşitliliğini yansıtarak, tefsir çalışmasının temelini oluşturdu.

Önemli bir diğer husus ise, konuları tefsir ekolünün kurallarına bağlı olarak işlemektir. Bu bağlamda, örneğin "zekât", Kur'ân'ın bir konusu olmasının yanı sıra fıkıh ilminin de bir konusu olarak ele alınabilir. Tefsir çalışmalarında "zekât" konusu işlenirken, doğrudan âyetlerin rivâyet tefsirlerindeki işlenişine odaklanılmıştır. "Kur'ân'da Zekât" başlığı altında, bu konunun tefsirini yapabilecek bir metin oluşturmak için âyetlerin ve rivâyet tefsirlerinin sunduğu içerikler temel alındı. Bu yöntemle, her konuyu tefsir disiplininin gereklilikleri doğrultusunda ele alarak, konunun Kur'ân'ın bütünlüğü içindeki yerini ve önemini vurguladık. Bu yaklaşım, tefsir çalışmasının bilimsel ve disiplinler arası bir perspektifle ele alınmasını sağlayarak, konuların anlamlarını ve derinliklerini daha iyi anlama çabasına katkı sağlamayı amaçladı.

Yazım sürecinde kullanılmak üzere, ele alınacak konuların içeriği ile alakalı âyetlerin hangi dönemde indiğini dikkate alarak Mekkî ve Medenî sıralaması üzerinden bir liste de hazırlandı. Ayrıca, Editörler Kurulu tarafından her bir konu için önceden hazırlanan bir Metin Yazım Planı da sunuldu. Bu Metin Yazım Planı, yazarlara, yazmayı üstlendikleri konuyu nasıl işleyebilecekleri konusunda bir yol haritası sunmak

amacıyla oluşturuldu. Plan, konunun Kur'ân'ın genel konu dünyası içindeki yerini, konuyu anlatan kelimelerin ve kavramların nasıl işleneceğini, konuda kullanılabilecek âyetleri, konunun alt başlıklarını ve anlatımıyla iletmek istenen mesajı belirtiyordu. Editörler Kurulu, her bir konu için ayrı ayrı çalışarak bu bilgileri hazırladı ve yazarlara gönderilen belge içinde yer aldı. Bu şekilde, yazarlara daha etkili ve odaklı bir yazım süreci için rehberlik sağlanmış oldu.

Yazar Çalıştayı olarak adlandırılan on iki toplantıda, yazar hocalara projedeki öncelikleri, hassasiyetleri ve izlenen yolu detaylı bir şekilde aktarıldı. Bu toplantılarda, yazarlara daha önceden hazırlanan konu ile ilgili dokümanlar sunuldu ve yazabilecekleri konular konusunda rehberlik sağlandı. Yazarlardan gelen yazılarla birlikte, çalışmalara on dokuz akademisyenden oluşan bir Redaktörler Kurulu da katıldı.

Artık yazılar, önce Editörler Kurulu'nun ve koordinatörün redaksiyonlarından geçtikten sonra, on dokuz akademisyenden oluşan Redaktörler Kurulu tarafından da redakte edilmeye başlandı. Editörler Kurulu ve koordinatör tarafından yapılan okumalar ve düzeltmeler, redaktörlerin çalışmalarından sonra da tekrar edildi. Her bir yazı, bu tekrarlanan redaksiyon ve okumalarla okuyucunun karşısına en iyi şekilde çıkarılmaya çalışıldı.

Çalışma, bölümler halinde Diyanet İşleri Başkanlığı'na teslim edildikten sonra da orada bir kez daha titiz bir okuma ve baskıya hazırlık sürecinden geçti. Bu aşamada yazılar, son bir kontrol ve düzeltme sürecinden geçirilerek nihai hale getirildi ve okuyuculara sunulmak üzere basıma hazır hale getirildi.

2.2. Yazılış Amacı

Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur'ân-ı Kerim'i doğru bir şekilde anlatmak amacıyla çeşitli meal ve tefsir çalışmaları yapmıştır. Son yıllarda, Başkanlığın tefsir alanındaki çalışmalarının yoğunlaştığı malumdur. Bu çalışmaların en önemlilerinden biri "Kur'ân Yolu" eseridir. "Kur'ân Yolu" yayımlandıktan sonra, farklı bir metotla hazırlanan ve "Hayat Rehberi Kur'ân" adıyla bilinen yeni bir tefsir yazılmıştır. Bu tefsirde, konulu bir yöntem uygulanarak, Kur'ân'ın mesajlarına daha derin bir anlayış kazandırmaya yönelik özel bir yaklaşım benimsenmiştir.

Tefsirin mukaddimesinde Prof. Dr. Ali Erbaş'ın belirttiği gibi, tefsirin yazılış amacı şu şekilde ifade edilmektedir: Hz. Peygamber'in (s.a.v) örnek yaşamı, Kur'ân'ın evrensel değerlerinin pratikte nasıl uygulanabileceğine dair en somut rehberdir. Onun ahlakî duruşu, adalet anlayışı, merhameti ve hikmeti, insanlığa yol gösteren bir ışık niteliğindedir. İslam'ın mesajlarının doğru bir şekilde anlaşılması ve uygulanması, sadece bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de barış ve huzurun sağlanması açısından hayati öneme sahiptir.⁸⁴

Bu amaçla, çağın sorunlarına Kur'ân'ın ilkeleriyle çözüm üretebilmek için yeni ilmî çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmalar, Kur'ân'ın mesajlarını günümüz insanının anlayabileceği ve uygulayabileceği bir biçimde sunmayı hedeflemektedir. Kur'ân'ın insanlığa sunduğu bu evrensel ve zamansız ilkeler, adalet, eşitlik, merhamet ve hikmet gibi değerler üzerine kuruludur. Bu değerler, modern dünyanın karmaşık sorunlarına çözüm sunmak için güçlü bir temel oluşturmaktadır.⁸⁵

Prof. Dr. Ali Erbaş, “Hayat Rehberi Kur'ân” tefsirinin yazılış amacının, çağımızın ihtiyaçlarından kaynaklandığını ifade etmektedir. Bu tefsir, konulu tefsir olarak adlandırılan bir yöntemle yazılmıştır. Bu yöntem, Kur'ân'ın belirli konular hakkında ne söylediğini derinlemesine anlamayı ve zihinlerde oluşan sorulara kapsamlı cevaplar sunmayı amaçlamaktadır. Prof. Dr. Ali Erbaş, “Hayat Rehberi Kur'ân” tefsirinin bu yöntemle yazılmasının, Kur'ân'ın mesajlarını daha anlaşılır, kapsamlı ve pratik bir şekilde sunmayı amaçladığını belirtmektedir. Bu tefsir, Kur'ân'ın derinliklerine inerek, insanlığa rehberlik eden ilke ve değerleri daha erişilebilir kılmayı hedeflemektedir. Bu yaklaşımla hem bireylerin hem de toplulukların Kur'ân'ı daha iyi anlamaları ve onun ışığında yaşamlarını şekillendirmeleri sağlanmaktadır.

"Hayat Rehberi Kur'ân" tefsiri, modern dünyanın karşılaştığı karmaşık sorunlara Kur'ân'ın ilkeleriyle çözümler üretme amacı taşımaktadır. Bu tefsir, Kur'ân'ın zamansız ve evrensel mesajlarını çağdaş dünyada yaşanan krizlere ve bunalımlara ışık

⁸⁴ Cemalettin Gümüş, Hayat Rehberi Kur'ân” Tefsirinin Ele Aldığı Konuların Tahlili: Gayri Müslimler Özelinde, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2022), s. 20.

⁸⁵ A,g,e, 22.

tutarak çözüm üretme potansiyeline sahiptir. Bu sayede, Kur'ân'ın hayat veren ilkeleri, günümüz insanının sorunlarına pratik ve anlamlı cevaplar sunmaktadır.

Sonuç olarak, Diyanet İşleri Başkanlığı, "Hayat Rehberi Kur'ân" tefsirini, birkaç sene önce yayımlanmış olan "Kur'ân Yolu" tefsirinden farklı olarak hazırlamıştır. Bu tefsir, Kur'ân'ın mesajlarını daha anlaşılır ve etkili bir biçimde ifade etmek, evrensel değerleri daha yakından aktarmak ve okuyuculara daha açıklayıcı bir perspektif sunmak amacıyla kaleme alınmıştır. Bu sayede, Kur'ân'ın öğretileri geniş kitlelere ulaşarak, onun evrensel mesajlarının günümüz dünyasında daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.⁸⁶

2.2. Bilim Kurulu Ekibi

Bu eser, grup halindeki ilim insanlarının ortak çalışması nedeniyle cemaî bir şekil arz etmektedir. Tefsirin telif görevini üstlenen Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015 yılı haziran ayında konulu tefsir yazma kararı almış ve bu kararın ardından eserin basılıp yayımlandığı 2021 yılının sonrasına kadar geçen 6 yıllık süreçte yoğun bir çalışma ve çaba sarf etmiştir. Eserin ortaya çıkışı, D.İ.B'nin öncülüğü ve T.D.V'nin her türlü desteği ile telif heyetinin özverili çalışmaları ve editörler kurulunun titiz çabaları sonucunda mümkün olmuştur.

Bu süreçte, büyük emekleri olan ekip, eserin bugünlere gelmesinde önemli bir rol oynamıştır. Tezde yeterli hacim bulunmadığı için ekibin biyografilerine ayrıntılı bir şekilde yer verilemese de isimlerine kısaca değinmek uygun görülmüştür. Bu ekibin katkıları ve çabaları, eserin başarılı bir şekilde tamamlanmasında etkili olmuştur.

Eser, Prof. Dr. Ali Erbaş'ın liderliğinde dört kişiden oluşan bir ekip tarafından denetlenerek hazırlanmıştır. Bu ekibin üyeleri ise Prof. Dr. Huriye Mart, Prof. Dr. Mehmet Paçacı ve Prof. Dr. Mehmet Ünal'dan oluşmaktadır.⁸⁷

⁸⁶ Mehmet Paçacı vd., *Hayat Rehberi Kur'ân*, 1. bs. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2021. s. 56.

⁸⁷ Cemalettin Gümüş, *Hayat Rehberi Kur'ân" Tefsirinin Ele Aldığı Konuların Tahlili: Gayri Müslimler Özelinde, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2022), s. 24.*

Editörler heyeti, tamamı Prof. Dr. unvanlarına sahip 14 uzmandan oluşan bir ekip tarafından oluşturulmuştur.⁸⁸ Editör heyeti, eserin derlenmesi ve düzenlenmesi sürecinde geniş bir uzmanlık alanına sahip olup, her biri kendi disiplinindeki bilgi ve deneyimleriyle esere katkıda bulunmuştur. Bu çok yönlü ve uzman editör ekibi, eserin kalitesine ve içeriğine zenginlik katmıştır.

Bu bilim kurulu, kitabın hazırlanma sürecinde önemli bir rehberlik ve denetim rolü üstlenmiş olup, her bir üye kendi alanındaki uzmanlığıyla katkıda bulunmuştur. Kitap, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın amacı doğrultusunda, Kur'an'ın evrensel mesajlarını daha etkili bir şekilde okuyucuya iletmeyi hedefleyen özgün bir metotla yazılmıştır.

Bilimsel redaksiyon ekibinde profesör, doçent, doktora unvanları olan akademik camiadan 19 kişi bulunmaktadır. Bu zengin akademik kadro, metnin kalitesini ve bilimsel içeriğini güçlendirmek adına çeşitli uzmanlık alanlarında katkı sağlamaktadır.

Son okuma Diyanet işleri başkan yardımcısının de dahil olduğu farklı ünvanlara sahip dokuz kişiden oluşan bir grubun çalışması ve diğer araştırmacıların katkıları ile gerçekleşmiştir

Bu uzman kadro, “Hayat Rehberi Kur'an” tefsirinin detaylı bir şekilde incelenmesi ve son okumasının yapılması sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Bu çeşitli yetkinliklere sahip ekip, tefsirin güvenilirliğini ve derinliğini sağlamak amacıyla bir araya gelmiş ve titiz bir çalışma gerçekleştirmiştir.

“Hayat Rehberi Kur'an” tefsirinin araştırma heyeti altı kişiden oluşmakta olup bunlar arasında, Doç. Dr. Murat Kaya, araştırma görevlilerinden: Zeynep Dinler, Meliz Barmaksız, Tuba Kardeşin, Esra Erdoğan, Abdullah Karaca'lar vardır. Bu heyet, “Hayat Rehberi Kur'an” tefsiri üzerine gerçekleştirilen araştırmaların yürütülmesinde ve detaylı incelemelerin yapılmasında görev almıştır. Her bir araştırmacının uzmanlık alanları ve katkıları, tefsirin zenginliği ve kalitesini artırmaya yönelik bir çalışmanın bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Bu ekip, “Hayat Rehberi Kur'an” tefsirinin bilimsel ve derinlemesine bir perspektifle ele alınmasına katkı sağlamıştır.

Eserimizin akademik yazar heyetinde, çeşitli akademik kariyerlere sahip olan 139 ilim insanı bulunmaktadır. Bu eserin bugünlere ulaşmasında önemli emekleri olan

⁸⁸ A.g.e. 25.

araştırmacılar ve ilim insanları, bir telif eser altında bir araya gelerek, bir özgün eser halinde “Hayat Rehberi Kur’ân” tefsirini ortaya koymuşlardır.

Günümüzde İslam dünyasında görölen görüş ayrılıkları ve anlaşmazlıkların ne yazık ki hepimiz farkındayız. Bu tür ayrılıkların derinleşmesi ve mezhebi çatışmalara yol açabileceği bir dönemde, yüzlerce bilim insanının çeşitli bilgi ve birikimini bir araya getirerek, mümkün olan en geniş kapsamda tek bir esere odaklanması, birlik ve beraberlik ruhuyla ortak bir başarı olarak değerlendirilebilir. Bu durum, kolektif bir çabanın, farklılıkların ötesinde birleşerek ortak bir hedefe ulaşmanın gücünü göstermektedir.

2.3. Yazarlar

Akademik heyet, farklı unvanlara sahip ilim insanlarından oluşmaktadır. Profesörler, doçentler, doktorlar ve uzmanlar gibi çeşitli akademik unvanlara sahip bu kişiler, geniş bir perspektif sunarak “Hayat Rehberi Kur’ân” tefsirini zenginleştirmişlerdir. Bu çeşitlilik, tefsirin kapsamlı bir bakış açısı sunmasına katkı sağlamıştır.

Eserin mukaddime kısmında, her bir ilim insanının katkılarına dair özet bilgiler sunularak, onların akademik geçmişleri ve uzmanlık alanları hakkında genel bir çerçeve içinde sunulmuştur. Biz bu tezimizde sadece akademik unvanları ve isimleri ile yetinmek istiyoruz.

2.3.1. Profesörler

Ali Rıza Gül	Sevgi Tütün
Ali Galip Gezgin	Süleyman gezer
Ali Erbaş	Şahin güven
Ali Akpınar	Şehmus demir
Ali Akay	Talip özdeş
Abdülcélil Bilgin	Veysel güllüce

Abdurbaki Güneş	Mehmet Paçacı
Mehmet Okuyan	Yûsuf Alemdar
Mehmet Halil Çelik	Zekeriya Pak
Mehmet Emin Maşalı	Yaşar Kurt
Mehmet Dağ	Zülfikar Durmuş
Mehmet Akif Koç	Talip Özdeş
Lütfullah Cebeci	Veysel Güllüce
Kadir Polater	Şehmus Demir
İsmail Karagöz	Şahin Güven
İsmail Çalışkan	Şadi Eren
İshak Özgel	Muhammed Fatih Kesler
İbrahim Hilmi Karşlı	Murat Sülân
İbrahim Görener	Selim Türcan
Hüseyin Çelik	Musa Bilgiz
Huriye Mart'ı	Mustafa Kara Göz
Hikmet Akdemir	Mustafa Özel
Hayati Aydın	Nasrullah Hacımüftüoğlu
Hasan Keskin	Necdet Çağıl
Harun Öğmüş	Necmettin Gökkır
Halil Aldemir	Ömer Arslan
Gıyasettin Arslan	Ömer Çelik

Fatma Asiye Şenat	Ömer Dumlu
Erdoğan Pazarbaşı	Ömer Faruk Yavuz
Enver Arpa	Mustafa Karagöz
Celil Kiraz	Sadık Kılıç
Celal Kırca	Selahattin Sönmezsoy
Bilal Gökkır	Selim Turcan
Kerim' Buladı	

2.3.2. Doçentler

Aydın Temizer	Muhammet Abay
Ali Karataş	Nihat Uzan
Ali Bulut	Muarat Kaya
Ahmet Özdemir	Murat Kayacan
Ahmet Öz	Mustafa Şentürk
Ahmet Abay	Naif Yaşar
AbdülKerim Seber	Naim Döner
Mehmet Suat Mertoğlu	Yunus Emre Gördük
Mehmet Kılıçaslan	Recep orhan özel
Mehmet Kaya	Şaban karasakal
Mehmet Demirci	Şevket Kotan
Mahmut Ay	Şürkü Maden

İlhami Günay	Yakup Bıyıkoğlu
Hikmet Koçyiğit	Yakup Yüksel
Harun Bekiroğlu	Recep Demir
Harun Arabacı	Ömer Müftüoğlu
Halil Altuntaş	Ömer Başkan
Hakan Uğur	Osman Kara
Fatih Tok	Muhammet Yılmaz
Esra Hacı Müftüoğlu	Mehmet Taha Boyalık
Esra Gözeler	Mesut Kaya
Emrah Dindi	Muhammed Ersöz
Davut Şahin	Muhammed İsa Yüksel

2.3.3. Doktorlar

Âdem ergül	Halil Hacımüftüoğlu
Abdullah aygün	Hatice Teber
Ayşe Betül Oruç	Hekim Tay
Alı Binol	Maşallah Turan
Ahmet Sait Cıcak	Mehmet Zülfi Cennet
Ahmet Faruk Günay	Merve Saçlı
Bahaeddin Yüksel	Necattin Hanay
Bünyamin Açıkalm	Halil Hacımüftüoğlu

Ercan Ően	Zeynep Ceran'd
Ercan Ően, Ferihan Őzmen	Sema Őelin

2.3.4. Araştırma Görevlileri

Esra erdoğan
Tuba haşımoğlu
Abdullah karaca

2.3.5. Őalıřma Heyetinin Diğer Üyeleri

Zeynep dinler
Meliz Yeşilyurt

2.4. Maddelerin Tespit Edilmesi

"Hayat Rehberi Kur'an" tefsiri, içeriği ve yapısı itibarıyla Kur'an-ı Kerim'in mesajlarını ana temalar etrafında toplama ve okuyuculara derinlemesine bir anlama sunma hedefiyle kaleme alınmıştır. Bu bağlamda eserin ana bölümleri, Kur'an'ın içerdiği temel öğretiler doğrultusunda şekillendirilmiştir. Beş ana başlık altında sınıflandırılan bu temalar şunlardır:

lemlerin Rabbi Olan Allah: Bu bölümde, Kur'an'ın temel konusu olan Allah'ın birliği, sıfatları, kudreti ve yaratıcı gücü ele alınmaktadır. Yaratılışın başlangıcından itibaren Allah'ın evren üzerindeki mutlak hakimiyeti ve her şeyin O'na bağlı olduğu gerçeği, farklı ayetlerle açıklanır. Allah'ın rabliği, insanlara gönderdiği peygamberlerle kurduğu bağ, rahmeti, adaleti ve insanların dünya ve ahiret hayatlarındaki rolü bu bölümde detaylı olarak işlenir.

Yaratılanlar: Bu bölümde, Allah'ın yarattığı varlıklar, insan ve kinatın geri kalanı üzerinde durulmuştur. İnsan, melekler, cinler, hayvanlar ve diğer yaratılanların hikmetleri, yaratılış gayeleri ve Allah'a olan bağımlılıkları detaylandırılır. Ayrıca

evrenin yaratılışındaki denge, düzen ve Allah'ın her şey üzerindeki hakimiyeti, varlıklar üzerinden Kur'an ayetleriyle açıklanır. Bu bölüm, Allah'ın yarattığı varlıkların birbirleriyle olan ilişkilerini de kapsar.

Allah'ın İnsanı Doğru Yola Daveti: Bu bölüm, insanın Allah tarafından doğru yola nasıl davet edildiği üzerinde durur. Peygamberlerin gönderilişi, vahiy sûreci ve Kur'an'ın hidayet rehberi olarak insanlara sunduğu mesajlar, bu ana tema içerisinde yer alır. Allah'ın insana doğru yolu göstermesi, insanın dünya hayatındaki görev ve sorumlulukları, ibadetlerin ve ahlaki öğretilerin önemi burada ele alınmıştır. Ayrıca, insanın doğru yola gelmesi için Allah'ın sunduğu rehberlik, peygamberlerin örnek yaşamları ve insanları uyarıcı mahiyetteki ayetlerle anlatılır.

Dünya Hayatı ve İnsanın İmtihani: Dünya hayatı, Kur'an'da bir imtihan yeri olarak tarif edilir. Bu bölümde, insanın dünya hayatındaki zorlukları, sınavları, iyi ve kötü tercihler karşısındaki tutumu, Allah'a karşı olan sorumlulukları işlenir. Dünya hayatının geçiciliği, insanların yaptıkları amellerin sonucunda karşılaşacakları ödül veya cezalar, Allah'ın emirlerine uyma ve yasaklarından kaçınmanın önemi bu bölümde detaylı olarak anlatılır. Dünya hayatının bir imtihan olduğu ve insanın her davranışının ahirette karşılık bulacağı mesajı, ayetlerle açıklanır.

Âhiret ve Ahval: Bu bölümde, Kur'an'ın en önemli temalarından biri olan ahiret hayatı ele alınmıştır. Kıyamet, yeniden diriliş, hesap günü, cennet ve cehennem gibi konular bu bölümde detaylı olarak işlenmiştir. İnsanın dünya hayatındaki amellerine göre ahirette karşılaşacağı sonuçlar, ödüller ve cezalar, Kur'an'ın ilgili ayetleriyle aktarılır. Ayrıca, ahiretin gerçekliği, insanın orada ebedi bir hayat yaşayacağı ve dünyada yaptığı her şeyin ahirette karşısına çıkacağı gibi temel öğretiler bu bölümde derinlemesine işlenir.

Bu beş ana bölüm, tefsirde Kur'an'ın ana mesajlarını belirgin bir şekilde ortaya koyar. Her bir ana başlık altında yer alan alt başlıklar ise, Kur'an'ın derinliğini ve genişliğini anlamaya yönelik kapsamlı açıklamalar içerir. Tefsirin bu bölümleri, aynı zamanda Kur'an'ın tematik yönlerine ışık tutarak okuyucuların farklı konularda yoğunlaşmalarını sağlar. Örneğin, yaratıcı ve yaratılanlar arasındaki ilişkiyi anlamak isteyen bir okuyucu, bu konuyla ilgili ayetleri ve yorumları bir başlık altında kolayca bulabilir. Aynı şekilde, dünya hayatının geçiciliği ve ahiret konularına yoğunlaşmak

isteyen biri, ilgili bölümlere başvurarak Kur'an'ın bu konudaki öğretisini derinlemesine inceleyebilir.

Bu ana bölümler, sade ve mesaj yüklü bir yapıya sahiptir. Kur'an'ın temel mesajlarını, karmaşık teorilerden uzak, anlaşılır ve uygulanabilir bir şekilde sunma gayreti, tefsirin öne çıkan özelliklerinden biridir. Yaratıcı, yaratılanlar, davet, imtihan ve ödül şeklinde özetlenebilecek bu ana temalar, Kur'an'ın evrensel mesajını insanlara ulaştırma amacını taşır. Her bölüm, kendi içinde alt başlıklara ayrılarak Kur'an'ın ilgili ayetlerinin detaylandırılmasına olanak tanır. Bu, okuyucuların belirli konulara odaklanmasını kolaylaştırırken aynı zamanda Kur'an'ın bütünlüğünü anlamalarını sağlar.

Sonuç olarak "Hayat Rehberi Kur'an" tefsiri, Kur'an-ı Kerim'in derin anlamlarını ana temalar etrafında toplayarak, sade ve mesaj dolu bir tarzda okuyucuya sunar. Yaratıcı, yaratılanlar, davet, imtihan ve ödül gibi temel kavramlar etrafında şekillenen bu bölümlendirme, Kur'an'ın ana mesajını açık ve etkili bir biçimde ortaya koyar. Hem akademik çevrelere hem de genel okuyucuya hitap eden bu yapısı, tefsirin anlaşılmasını kolaylaştırırken, aynı zamanda Kur'an'ın evrensel mesajlarını daha derinlemesine kavrama fırsatı sunar.

2.4.1. Konuyla İlgili Âyetlerin Nüzul Sırasına Göre Tespit Edilmesi

“Hayat Rehberi Kur'ân” tefsirinde, konuyla ilgili âyetlerin nüzul sırasına göre tespit edilmesi, tefsirin daha derin ve kapsamlı bir anlayış sunabilmesi için önemli bir adımdır. Bu süreç, aşağıdaki adımlar ve prensipler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir:

2.4.1.1. Nüzul Sırasının Anlamı ve Önemi

Tarihsel Bağlam: Nüzul sırası, âyetlerin hangi tarihsel dönemde ve hangi olaylar bağlamında indiğini belirlemeye yardımcı olur. Bu, âyetlerin anlamını daha iyi kavrayabilmek için kritik bir faktördür.

Kur'ân'ın Bütünlüğü: Nüzul sırası, Kur'ân'ın çeşitli konulardaki gelişimini ve değişimini göstermekte, okuyucuya Kur'ân'ın mesajlarını anlamada daha geniş bir perspektif sunmaktadır.

2.4.1.2. Âyetlerin Sınıflandırılması

Mekkî ve Medeni Âyetler: Âyetler, nüzul sırasına göre iki ana kategoriye ayrılmıştır: Mekkî (Mekke döneminde inen) ve Medeni (Medine döneminde inen) âyetler. Bu ayırım, Kur'ân'ın mesajının gelişimindeki farklılıkları anlamak açısından önemlidir.

Âyetlerin Tematik Grupları: Her bir âyet, konuyla ilgili belirli bir temaya veya konuya işaret etmekte ve bu temaların nüzul sırasına göre nasıl bir gelişim gösterdiği araştırılmıştır. Örneğin, ahlakî değerler, ibadetler, toplumsal ilişkiler gibi temalar belirlenmiştir.

2.4.1.3. Araştırma ve Literatür Tarama

Kur'ân Tefsirleri ve Hadisler: Nüzul sırasına ilişkin bilgiler, çeşitli klasik ve modern tefsirlerden ve hadis kaynaklarından derlenmiştir. Bu kaynaklar, âyetlerin inme sebepleri, bağlamları ve ilgili olaylar hakkında bilgi vermektedir.

Uzman Görüşleri: Bu aşamada, Kur'ân ilimleri alanında uzman akademisyenlerin ve araştırmacıların görüşleri ve yorumları dikkate alınmıştır. Uzmanların katkıları, nüzul sırasının belirlenmesinde daha kapsamlı bir perspektif sunmuştur.

2.4.1.4. Âyetlerin Nüzul Sırasının Belirlenmesi

Sıralama Yöntemi: Âyetlerin nüzul sırası, tarihsel belgeler ve güvenilir kaynaklar ışığında titizlikle sıralanmıştır. Her bir âyetin hangi dönemde ve hangi olaylar çerçevesinde indiği belirlenmiştir.

Sosyal ve Tarihi Olaylar: Âyetlerin nüzul sırasına göre belirlenmesinde, dönemin sosyal, kültürel ve tarihi olayları dikkate alınmıştır. Bu olaylar, âyetlerin inme nedenlerini anlamak için önemlidir.

2.4.1.5. Metin Yazımında Nüzul Sırasının Kullanımı

Konu ile İlişkilendirme: Her bir konu için ilgili âyetlerin nüzul sırasına göre tespiti, metin yazımında konuların derinlemesine ele alınmasına imkân tanımıştır. Yazarlar, konuyla ilgili âyetlerin nüzul sırasını kullanarak, âyetlerin anlamını daha etkili bir şekilde aktarabilmişlerdir.

Bağlamın Önemi: Nüzul sırası, yazım sürecinde âyetlerin bağlamına dikkat edilerek ele alınmasına yardımcı olmuştur. Bu sayede, okuyucuya Kur'ân'ın mesajları, tarihsel ve sosyal bağlam içinde daha iyi aktarılmıştır.

Hayat Rehberi Kur'ân adlı eser, mesela İslam tarihindeki önemli olaylardan biri olan Uhud Gazvesi'ni işlerken, Kur'ân-ı Kerim'deki ilgili âyetlerin nüzul sırasına göre ele alınmasına büyük bir özen göstermiştir. Bu yaklaşım, eserin tarihsel olaylarla Kur'ân âyetlerinin ilişkisini doğru ve derinlemesine bir şekilde kavratma amacını yansıtmaktadır.

Örneğin, Âli İmran Suresi'nde Uhud Gazvesi ile doğrudan bağlantılı olan âyetler sistematik bir şekilde sunulmuştur. Eser, öncelikli olarak Âli İmran Suresi'nin 121-122. âyetleriyle başlar. Bu âyetler, Peygamber Efendimizin (s.a.v) sabah erken saatlerde Uhud için Müslümanları hazırladığı anı ve bazı Müslümanların tereddütlerini konu alır. Bu âyetlerin nüzul sırasına göre ilk sırada ele alınması, Uhud Gazvesi'nin başlangıcına ve savaşın hazırlık sürecine ışık tutmaktadır.⁸⁹

Ardından, Âli İmran Suresi'nin 152-153. âyetleri incelenir. Bu âyetler, savaş esnasında Müslümanların gösterdiği zayıflıkları, bu zayıflıkların sebep olduğu sonuçları ve ilahi takdirin bu olaylar üzerindeki rolünü detaylandırır. Eserin bu âyetleri nüzul sırasına uygun bir şekilde ele alması, savaşın seyrindeki kritik anları ve Müslümanların karşılaştığı imtihanları anlamayı kolaylaştırır.

Bunu takiben, Âli İmran Suresi'nin 159-173. âyetleri üzerinden ilerlenir. Bu âyetler, savaş sonrasında Müslümanların yaşadığı moral bozukluğunu, Peygamber Efendimizin (s.a.v) sabrı ve merhameti ile cemaatini nasıl yeniden topladığını ve Allah'ın müminlere olan yardımını vurgular. Eserin bu âyetleri de nüzul sırasına göre vermesi, Uhud Gazvesi'nin sadece askeri bir olay olmadığını, aynı zamanda imanî ve ahlakî derslerle dolu bir süreç olduğunu ortaya koyar.

Bu titiz sıralama, Hayat Rehberi Kur'ân'ın nüzul sırasına sadık kalarak, Kur'ân'ın indiği dönemdeki sosyo-politik ve dini durumu daha anlaşılır kılma çabasını gözler önüne serer. Böylelikle, okuyucuya sadece tarihsel bir olayın aktarılması değil, aynı

⁸⁹ Mehmet Paçacı vd., *Hayat Rehberi Kur'ân*, 1. bs. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2021. 3/333.

zamanda bu olayın manevi ve dini boyutlarıyla derinlemesine anlaşılması imkânı sunulmaktadır.

2.5. Takip Edilen Usul ve Üslup

"Hayat Rehberi Kur'ân" tefsiri, modern bir bakış açısıyla Kur'ân'ı günümüz insanının anlamasına ve yaşamasına yardımcı olmayı amaçlayan bir tefsirdir. Bu tefsir, Kur'ân'ı sadece tarihi bir metin olarak değil, aynı zamanda çağdaş insanın zihinsel, ruhsal ve sosyal ihtiyaçlarına rehberlik eden dinamik bir yaşam kılavuzu olarak sunmayı hedefler. Bu tefsir, Kur'ân'ın evrensel mesajlarını, modern zamanın koşulları ve problemleri ışığında yeniden anlamlandırarak, okuyucuların günlük hayatlarında Kur'ân'ın öğretilerini uygulamalarına rehberlik eder.

"Hayat Rehberi Kur'ân" tefsiri hazırlanırken, konulu tefsir metodunun ana unsuru benimsenmiş olup aşağıdaki adımlar takip edilmiştir.

2.5.1. Konuyla İlgili Âyet veya Âyetlerin Konu Başında Verilmesi

"Hayat Rehberi Kur'ân" tefsirinde, ele alınacak konuya dair ilgili âyetler ve bu âyetlerin anlamları, tefsirin başlangıcında sunulması gereken önemli bir unsur olarak öne çıkar. Bu yaklaşım, okuyucunun, işlenecek konuyu Kur'ân'daki ilgili âyetler çerçevesinde daha iyi kavrayabilmesini ve Kur'ân'ın bütünsel mesajını daha derinlemesine anlamasını sağlar.

2.5.2. Âyetlerin Seçimi ve Önemi

İşlenecek konuya ilişkin Kur'ân'da yer alan âyetler özenle seçilir ve tefsirin başında verilerek, okuyucunun konunun Kur'ân'daki dayanağını anlaması sağlanır.

Seçilen âyetler, konunun bütün yönlerini ele alacak şekilde çeşitlendirilir; bu da okuyucunun farklı bakış açılarını görmesine imkân tanır.

2.5.3. Âyetlerin Metin ve Meali

Âyetler, Arapça metni ile verilir ve ardından bu âyetlerin Türkçe meali sunulur. Bu sayede okuyucu, âyetin orijinal dildeki ifadesini görüp, anlamını daha iyi idrak

edebilir. Âyetin Türkçe meali, tefsirin ilerleyen bölümlerinde yapılacak açıklamalar için temel oluşturur.

2.5.4. Konuya Girişte Âyetlerin Rolü

Âyetlerin tefsir edilen konunun başında verilmesi, okuyucunun zihnini konunun Kur'ân'ı temellerine odaklar.

Bu yöntem, tefsirin ilerleyen bölümlerinde yapılacak açıklamaların ve yorumların, okuyucunun zihninde daha anlamlı bir çerçeveye oturmasına yardımcı olur.

Hayat Rehberi Kur'ân tefsiri, ele aldığı konuları derinlemesine işlerken, her konunun giriş bölümünde ilgili âyetleri sunarak okuyucuya konunun Kur'ân-ı Kerim'deki bağlamını önceden kavrama imkânı tanır. Bu metodoloji, tefsirin sadece âyetleri açıklamakla kalmayıp, aynı zamanda Kur'ân'ın bütünsel öğretisini vurgulama amacını yansıtır.

Örneğin, namaz konusunun işlenişinde tefsir, okuyucunun dikkatini namazın Kur'ân'daki çeşitli surelerdeki önemine dikkat çekmek için ilgili âyetleri özenle seçip sunar. Bu bağlamda, tefsir önce Nisa Suresi'nin 103. âyetine yer verir. Bu âyet, namazın belirli vakitlerde eda edilmesi gerektiğine ve namazın Müslümanlar için bir farz olduğuna işaret eder.

Devamında, İbrahim Suresi'nin 40. âyeti sunularak, İbrahim Peygamber'in (s.a.v) duasında çocuklarının namaz kılmaları için Allah'a yakarışı ele alınır. Bu âyet, namazın nesiller boyu devam eden bir ibadet olarak Müslümanlar için ne denli önemli olduğunu vurgular.⁹⁰

Taha Suresi'nin 14. âyeti ise namazın Allah ile kul arasındaki en temel iletişim araçlarından biri olduğunu ifade eder. Bu âyet, namazın içsel anlamını ve Allah'ın huzurunda bulunmanın derinliğini okuyucuya hatırlatır.

Lokman Suresi'nin 17. âyeti, Lokman'ın oğluna verdiği nasihatler arasında namazın yer almasını işaret ederek, namazın aile içinde öğretilmesi ve ihmal edilmemesi gereken bir ibadet olduğunu belirtir.

⁹⁰ Mehmet Paçacı vd., *Hayat Rehberi Kur'ân*, 1. bs. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2021. 4/319.

Son olarak, Bakara Suresi'nin 45 ve 46. âyetleri, sabır ve namazın sıkıntılı zamanlarda Müslümanların başvurması gereken iki temel dayanak olduğunu vurgular. Bu âyetler, namazın yalnızca bir ibadet olmadığını, aynı zamanda hayatın zorluklarıyla başa çıkmada manevi bir güç kaynağı olduğunu ortaya koyar.

Hayat Rehberi Kur'ân tefsirinde bu şekilde yapılan girişler, konunun derinlemesine anlaşılmasını kolaylaştırır ve okuyucuya, ele alınan meselelerin Kur'ân'ın genel öğretisi içindeki yerini net bir şekilde sunar

Örneğin namaz ilgili âyetlerin şu şekilde verilmiştir.

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْفُوتًا

"Şüphesiz, namaz müminler için belirli vakitlerde farz kılınmıştır."⁹¹

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ۖ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ

"Rabbim! Beni namazı dosdoğru kılanlardan eyle, soyumdan da namazı kılanlar olsun. Rabbimiz! Duamı kabul et."⁹²

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي

"Şüphesiz, ben Allah'ım; benden başka ilah yoktur. Beni ibadet et ve beni anmak için namazı dosdoğru kıl."⁹³

يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

"Ey oğulcuğum! Namazı dosdoğru kıl, iyiliği emret, kötülükten sakındır ve başına gelenlere sabret. Şüphesiz, bu, kararlılık gerektiren işlerin tadındandır."⁹⁴

2.5.5. Konunun Kur'ân'daki Çerçevesi

Hayat Rehberi Kur'ân Tefsiri, her konuyu işlerken Kur'ân'daki çerçevesini tam imkân ifade etmeyi amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, okuyucunun Kur'ân'ın derinliklerine inmesine imkân tanırken, aynı zamanda metnin anlaşılmasını kolaylaştırır. Tefsirin

⁹¹ En-Nisa 4/103

⁹² İbrahim 14/40

⁹³ Tâhâ 20/14

⁹⁴ Lokmân 31/17

temel unsurlarından biri, âyetlerin kelime kelime anlamının ve cümle yapısının açıklanmasıdır. Böylece okuyucuya, âyetin ne ifade ettiği net bir şekilde sunulmaktadır.

Ayrıca, anahtar terimlerin ve kavramların anlamları detaylı bir şekilde ele alınır. Bu durum, okuyucunun metni anlamlandırırken karşılaşılabileceği terimlerin ve kavramların derinliklerini keşfetmesine imkân sağlar. Âyetin hangi surenin içinde yer aldığı, hangi bağlamda nazil olduğu ve diğer âyetlerle olan ilişkisi üzerinde de durulmaktadır. Bu bağlamda, âyetin, konuyla ilgili başka âyetlerle nasıl bir bütünlük oluşturduğuna dair bilgiler verilerek, Kur'ân'ın çok boyutlu yapısına dikkat çekilmektedir.

Bu yöntem, okuyucuların sadece bir âyeti değil, aynı zamanda o âyetin Kur'ân'ın genel mesajı ve öğretileri içinde nasıl bir yer tuttuğunu anlamalarına yardımcı olur. Kur'ân'ın bütünlüğü içinde her âyetin kendine özgü bir rolü olduğunu vurgulayan bu detaylandırma, okuyucuların İslami öğretileri daha iyi kavramasına katkı sağlar. Sonuç olarak, bu tür kapsamlı açıklamalar, okuyucunun hem teorik hem de pratik bir anlayış geliştirmesine imkân tanır.

2.5.6. Kavramsal Açıklama

Âyetlerin kavramsal açıklanması, Kur'ân'daki her bir âyetin derin anlamlarını, bağlamını ve mesajını anlamak için önemli bir süreçtir. Bu açıklama, âyetlerin sadece yüzeysel anlamlarıyla kalmayıp, tarihî, kültürel ve teolojik bağlamlarını da dikkate alarak yapılmasını içerir.

İlk olarak, âyetlerin indirildiği dönem ve çevre göz önünde bulundurulmalıdır. İslam'ın ilk yıllarında, Arap toplumunun sosyal yapısı, inançları ve gelenekleri, âyetlerin anlamını derinleştirir. Örneğin, bir âyet belirli bir olay veya duruma cevap niteliğinde indirildiyse, o olayın ayrıntılarını bilmek, âyetin nedenini ve amacını daha iyi anlamamıza yardımcı olur.

İkinci olarak, âyetlerin dilsel ve edebi özellikleri incelenmelidir. Kur'ân, Arapçanın en yüksek edebi örneklerinden biri olarak kabul edilir. Kelime seçimleri, üslup ve retorik yapılar, âyetin taşıdığı mesajın etkisini artırır. Bu nedenle, âyetin kelime anlamları ve cümle yapıları üzerinde durmak, anlamın derinleşmesini sağlar.

Üçüncü olarak, âyetlerin diğer âyetlerle olan ilişkisi göz önüne alınmalıdır. Kur'ân, bütünlük içinde bir kitap olduğu için, bir âyetin anlamı, diğer âyetlerle olan bağlantılarıyla şekillenir. Bu bağlamda, Kur'ân'ın temaları, ahlakî ilkeleri ve öğretileri çerçevesinde âyetlerin değerlendirilmesi önemlidir.

Son olarak, âyetlerin günümüzdeki uygulamaları ve yorumları da kavramsal açıklamanın bir parçasıdır. Farklı yorum okulları ve tefsirler, âyetlerin anlamını çeşitli açılardan ele alarak zengin bir perspektif sunar. Bu bağlamda, çağdaş meselelerle ilgili olan âyetlerin yorumları, İslam'ın sosyal, politik ve etik boyutlarını anlamamıza yardımcı olur.

Bu süreç, âyetlerin sadece birer metin olarak değil, aynı zamanda derin felsefî ve teolojik mesajlar içeren, hayatımıza yön veren öğretiler olarak ele alınmasını sağlar. Âyetlerin kavramsal açıklanması, bireylerin inançlarını güçlendirmeleri ve İslam'ın özünü daha iyi anlamaları için büyük bir öneme sahiptir.

2.5.7. Dilbilimsel Açıklama

Âyetlerin dilbilimsel açıklaması, Kur'ân'daki âyetlerin dil yapısını, sözcüklerin anlamını, cümle yapılarını ve dilin kullanımını derinlemesine inceleme sùrecidir. Bu açıklama, dilbilimsel yöntemleri kullanarak âyetlerin içeriğini ve üslubunu anlamayı hedefler. Özellikle, Kur'ân'daki her kelimenin ne sıklıkla geçtiği, isim ve fiil olarak kaç defa kullanıldığı gibi dilsel veriler de bu incelemenin önemli bir parçasını oluşturur. Bunun yanı sıra, kelimeyle ortak anlam taşıyan diğer kelimeler hakkında genel bilgiler sağlanarak, anlam zenginliği ve çeşitliliği artırılır.

Kur'ân'daki her kelime, belirli bir anlam taşımanın ötesinde, kullanım bağlamına göre farklı anlamlar ifade eder. Kelime kökleri, türevleri ve bileşik kelimeler, âyetin anlamını derinleştiren unsurlardır. Bu nedenle, kelimelerin Arapça'daki karşılıkları ve anlam çeşitlilikleri üzerinde durulması büyük önem taşır. Kelimelerin bağlam içindeki kullanımını, âyetlerin derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlar.

Sonuç olarak, âyetlerin dilbilimsel açıklaması, dilin yapısal ve estetik yönlerini bir araya getirerek Kur'ân'ın derin anlamlarını ortaya çıkarmayı amaçlar. Bu inceleme, okuyucunun metni daha iyi anlamasına ve Kur'ân'ın mesajını hayatına entegre etmesine yardımcı olur. Âyetlerin dilbilimsel boyutu, sadece metni değil, aynı zamanda okuyucunun inanç ve pratiklerini de şekillendiren önemli bir unsurdur.

Böylece, dilin incelikleri aracılığıyla, Kur'ân'ın içindeki hikmet ve öğretiler daha erişilebilir hale gelir.

Mesela, dil bilimsel açıklama kısmında, Allah'ın merhameti konusu işlenirken, "rahmet," "rahim" ve "rahman" gibi kelimelerin Kur'ân-ı Kerim'de kaç defa isim ve fiil olarak geçtiği detaylı bir şekilde ele alınmıştır.⁹⁵ Bu kelimeler, Allah'ın merhametinin farklı boyutlarını ve çeşitlerini ifade ederken, aynı zamanda Kur'ân'daki tevhid ve rahmet anlayışının derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunur. Örneğin, "rahman" kelimesi, Allah'ın yaratılıştaki kullarına olan genel merhametini belirtirken; "rahim" kelimesi, özellikle müminlere olan özel merhameti ifade eder. Bu kelimelerin kaç kez geçtiği, okuyucunun bu kavramların Kur'ân'daki önemini kavramasına yardımcı olur.

Ayrıca, "rahmet" kelimesinin çeşitli bağlamlarda nasıl kullanıldığına ve anlam zenginliğine dair bilgi sunulur. Bu bağlamda, "rauf" ve "vedud" gibi kelimeler de merhamet ile ilgili başka bir boyutu temsil eder. "Rauf," yumuşak, nazik ve merhametli anlamında kullanılırken; "vedûd," sevgi ve dostluk anlamına gelir ve Allah'ın kullarına olan derin sevgisini ifade eder. Bu tür kelimeler, Allah'ın merhametinin sadece bir duygu değil, aynı zamanda bir eylem ve ilişki biçimi olduğunu ortaya koyar.

Sonuç olarak, Allah'ın merhameti ile ilgili dil bilimsel incelemeler, merhamet kavramının Kur'ân'daki yeri ve önemi üzerine derinlemesine bir anlayış sağlar. Bu sayede okuyucu, Allah'ın merhametinin çok boyutlu bir kavram olduğunu ve bu merhametin insan hayatındaki yansımalarını daha iyi kavrayabilir. Bu tür detaylar, Kur'ân'ın derin anlamlarını ve Allah'ın kullarına olan ilişkisini daha iyi anlamak için zengin bir kaynak sunar.

2.5.8. Alt Başlıklarla Konuyu Açıklama ve Detaylandırma

Hayat Rehberi Kur'ân tefsiri, her konuyu açıklarken ana başlıkların yanı sıra alt başlıklar ekleyerek daha kapsamlı bir inceleme sunar. Bu yaklaşım, okuyucunun konuyu daha iyi anlamasına ve farklı perspektiflerden değerlendirmesine imkân tanır. Alt başlıklar, ana başlıkların detaylarına inerek her bir konunun derinlemesine ele

⁹⁵ Mehmet Paçacı vd., *Hayat Rehberi Kur'ân*, 1. bs. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2021. 1/198.

alınmasını sağlar. Bu yapı, konunun çok yönlü bir şekilde incelenmesine yardımcı olur ve okuyucuya daha zengin bir içerik sunar.

Kur'ân tefsirinde her konuyu açıklarken dikkate alınan çeşitli bakış açıları, metnin anlamını zenginleştirir. Bu bakış açıları, tarihî, kültürel, sosyal ve teolojik unsurları kapsayarak âyetlerin günümüzle olan ilişkisini ortaya koyar. Örneğin, bir âyet ile ilgili yapılan yorumlar, farklı âlimlerin ve yorumcuların perspektiflerini içerebilir. Bu çeşitlilik, okuyucunun düşünce yapısını genişletir ve farklı yorumları değerlendirme fırsatı sunar.

Ayrıca alt başlıklar sayesinde her bir konunun bağlamı ve önemi daha net bir şekilde anlaşılır. Bu yaklaşım, Kur'ân'ın öğretilerinin sadece teorik bir bilgi değil, aynı zamanda pratik bir yaşam kılavuzu olarak nasıl uygulanabileceğini gösterir. Sonuç olarak, Hayat Rehberi Kur'ân tefsiri, okuyucunun inançlarını güçlendirmesine ve Kur'ân'ın mesajlarını yaşamına entegre etmesine imkân tanır. Bu çok katmanlı inceleme, metnin derinliklerine inmeyi ve Kur'ân'ın öğretilerini daha etkili bir şekilde anlamayı sağlar.

Mesela, Zekât konusu işlenirken, çeşitli ana başlıklar altında detaylı bir inceleme yapılmıştır. İlk olarak, "Mümin malını gönül rızasıyla paylaşır" ifadesi, zekâtın ruhunu ve önemini vurgular. Müminlerin, sahip oldukları mal varlıklarını ihtiyaç sahipleriyle paylaşmanın, toplumsal dayanışmayı artırdığının bilincinde olmaları gerektiği anlatılır. Zekât, bir zenginlik paylaşımıdır ve bu paylaşım, toplumun ekonomik dengesini sağlamaya yardımcı olur.

İkinci olarak, "Zekât, namazla birlikte kurtuluşa ulaştırır" başlığı, zekâtın dini bir yükümlülük olarak yalnızca bir maddi yardım değil, aynı zamanda manevi bir yönü olduğunu ortaya koyar. Kur'ân'da namaz ile zekâtın sıkça birlikte anılması, bu iki ibadetin birbirini tamamladığını gösterir. Zekât, kişinin ruhunu arındırırken, namaz ise ona manevi bir disiplin kazandırır. Bu ikili uygulama, bireyin hem maddi hem de manevi açıdan kurtuluşa ulaşmasına katkı sağlar.

Üçüncü başlık, "Zekât, fakirin hakkıdır" ifadesi, zekâtın sadece bir gönül rızası ile verilen bir bağış değil, aynı zamanda ihtiyaç sahibi bireylerin hakkı olduğunu belirtir. Zekât, fakirlerin ekonomik hayatta daha az dezavantajlı hale gelmesine yardımcı olur ve onlara onurlu bir yaşam sürme imkânı sunar. Bu bağlamda, zekâtın toplumsal adaletin sağlanmasındaki rolü ön plana çıkar.

Zekât ana başlığı altında şekillenen bu başlıklar altında yapılan detaylı incelemeler, zekâtın çok yönlü bir ibadet olarak anlaşılmasına yardımcı olur. Böylece, okuyucu zekâtın sadece bir zorunluluk değil, aynı zamanda bir fırsat, bir paylaşım ve toplumsal bir sorumluluk olduğunu kavrar.

2.6. Maddeler

Tezimizin temelini oluşturan "Hayat Rehberi Kur'ân" adlı eser, daha önce belirttiğimiz üzere beş bölümden oluşmaktadır. Her bir bölümde, Kur'ân'ın temel konuları ve öğretileri ayrıntılı bir şekilde ele alınmış ve derinlemesine incelenmiştir. Aşağıda, bu bölümlerle ilgili genel bilgiler sunulmuştur:

2.6.1. Alemlerin Rabbi Allah

Bu bölümde, Allah'ın varlığını, birliğini ve yaratıcılığını vurgulayan tevhid inancı kapsamlı bir şekilde açıklanmaktadır. Allah'ın kudreti ve insanlara bahsettiği nimetler üzerinde durulurken, İslam dünyasında bu kavramların nasıl anlaşıldığına da yer verilmektedir. Allah'ın sıfatları ve alemlerin yaratılmasıyla ilgili ayrıntılar, konunun derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlar. Ayrıca, Allah'a bağlılık, O'na teslimiyet ve ibadetin tevhid inancı içindeki yeri de bu bölümde detaylı olarak ele alınmaktadır.

Alt Başlıklar

Allah'ın Birliği ve Eşsizliği	Allah'ın Kudreti
Allah'ın Bilgisi	Allah'ın azabı
Gayb	Allah'ın merhameti
İlim	

2.6.2. Yaratılanlar

Bu bölümde, Allah'ın yarattığı varlıkların detayları üzerine derinlemesine vurgular yapılmıştır. Doğadaki düzen, varlıklar arasındaki ilişkiler, biyolojik ve fiziksel yaratılış gibi konular ele alınarak İslam'ın kozmolojik bakışı ve yaratılışın insan hayatındaki rolü incelenmektedir. Bu konular, ilgili âyetler ışığında detaylı bir şekilde

açıklanmakta ve İslam'ın yaratılış anlayışının kapsamı derinlemesine beyan edilmektedir.

Alt Başlıklar

İlk İnsan ve İlk Sınav	Allah'ın Hükümranlığı
İnsanın Yaratılışı	Arş
İnsanın Özellikleri	Evrenin Yaratılışı
İnsanın Yaratılış Amacı	Melek
İblis- Şeytan	Cin

2.6.3. Allah'ın İnsanı Hidâyete Daveti

Bu bölümde, insanın yaratılış gayesi, Allah'a ibadet etme sorumluluğu, ahlaki görevleri ve Allah'a yaklaşma yolları ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. Konuyla ilgili Kur'ân âyetleri Hz. Peygamber'in hadisleri ışığında, bu konular kapsamlı bir şekilde açıklanmaktadır. İnsanların ibadet yoluyla Allah'a yakınlaşma süreçleri ve bu süreçte üstlenmeleri gereken ahlaki yükümlülükler, bu bölümde detaylıca beyan edilmektedir.

Alt Başlıklar

Vahiy	Zülkifl
Kitap	Yûnus ve Kavmi
Tevrat	Üzeyir
Zebûr	Lokman
İncil	Zülkarneyn
Kur'ân	Zekeriyâ
Hikmet	Yahyâ
Furkân	Hz. Meryem
Din	Îsa
İslam	Ashâb-Karye
Peygamberlik ve Peygamberler	Ashâb-Kehf

Âdem	Ashab-I Uhdûd
İdrîs	Hz. Muhammed
Nûh	Vahyin Şehri Mekke ve Çevresi
Hûd	Câhiliye İnanç ve Uygulamaları
Sâlih	Müminler
İbrâhim	Müşrikler
İsmâil	Hicret
İshak	Yesrib'in Medîne-i Münenevvere Oluşu
Ya'kûb	Münafıklar
Yûsuf	Yahudiler
Lût	Hıristiyanlar
Eyyûb	Sâbiiler
Şuayb ve Medyen/Eyke Halkı	Mecûsiler
Ashâb-I Res	Bedir Gazvesi
Musa	Uhud Gazvesi
Firavun	Hendek Gazvesi
Karun	Hudeybiye Antlaşması
Hârûn	Hayber'in Fethi
Davûd	Mekke'nin Fethi
Süleyman	Huneyn Gazvesi
Tübba' Kavmi	Tebük Seferi
İlyâs	

2.6.4. Dünya Hayatı ve İnsanın İmtihanı

Bu bölümde, insanlar için bir imtihan olan dünya hayatı ve bu imtihanın nasıl şekillendiği konuları ele alınmaktadır. İnsanın dünya hayatında karşılaştığı zorluklar, elde ettiği başarılar ve hayatın anlamı gibi konular derinlemesine incelenerek, bu imtihan sürecini anlamak için Kur'ân'dan alıntılar Hz. Peygamber'in hadisleri ışığında ilgili meseleler detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Bu sayede, insanın dünya hayatındaki konumu ve bu hayattaki sınavının mahiyeti kapsamlı bir biçimde açıklanmaktadır.

Alt Başlıklar

Dünya	Cihad
Hayatı	Evlenme
İman ve Tasdik	Aile ve Akrabalık
Kul ve Kulluk	Boşanma
Sâlih Amel	Miras ve Vasiyet
Islah	Yardıma ve Korunmaya Muhtaç Kesimler
İtaat ve İttibâ	Yetim
Adalet, Takva	Savaş Esirleri
İyilik	Köle ve Kölelik
Hayâ ve Örtünme	Helal Kazanç Yolları
Tövbe, İstiğfar ve Af	Avlanma
Sabır	İnkâr ve Küfür
Tevekkül	Nifak
Zikir	İsyan
Dua	Şirk
Temizlik: Abdest ve Gusül	Zulüm
Kâbe	Kibir ve Gurur
Mescid	Riya
Teyemmüm	Fesad
Namaz	Cana Kıymak
Hac ve Umre	Haksız Kazançlar
İnfak	Faiz/Ribâ
Oruç	Haram Yiyecekler ve İçecekler
Zekât	Sihir
Sadaka	Zina

2.6.5. Ahiret ve Ahvâli

Bu bölümde, ahiret günü, cennet ve cehennem gibi konuların yanı sıra ölüm sonrası yaşamın detayları derinlemesine ele alınmaktadır. Ahirete olan inancın insan hayatındaki etkileri ve bu inanç sisteminin bireyin ahlaki tercihlerine nasıl yön verdiği kapsamlı bir şekilde incelenmektedir. Ayrıca, insanların bu dünyada nasıl yaşamaları gerektiği ve ahiret imtihanına nasıl hazırlanmaları gerektiği de ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Bu konular, ahiret inancının bireyin yaşamındaki rolünü ve ahlaki sorumluluklarını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır.

Alt Başlıklar

Ecel	Hesap
Ölüm	Amel Defteri
Sûr	Mîzân
Kıyamet	Şefaet
Âhiret	Ebedî Hüsran: Cehennem
Ba's	A'râf ve A'raftakiler
Haşr	Ebedî Kurtuluş: Cennet

2.7. Dil Yönü ve Muhatap Kitle

"Hayat Rehberi Kur'ân" isimli eser, Kur'ân'ın mesajını anlaşılır ve etkili bir biçimde aktarmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, eserde kullanılan tefsir yöntemi sadeleştirilmiş ve odaklanmış bir yapıyı benimser. Kur'ân'ın mesajı, insanların hayatlarını şekillendirmelerine, ahlaki değerlerini geliştirmelerine ve Allah'a yakınlaşmalarına rehberlik etmektedir. Dolayısıyla, bu tefsirde, Kur'ân'ın mesajını anlamaya ve yorumlamaya yönelik sade bir yaklaşım tercih edilmiştir.

Bu yöntem, Kur'ân'ın mesajını karmaşık olmayan, anlaşılır bir dil ve yapı ile sunmayı hedefler. Âyetlerin ve konuların özüne odaklanırken, gereksiz ayrıntılardan kaçınılmıştır. Böylece, Kur'ân'ın mesajının anlaşılabilirliği ve etkileyiciliği artırılmakta, geniş kitlelere ulaşması sağlanmaktadır.

Bu metodoloji, Kur'ân'ın insanlara olan etkisini artırmayı ve onların hayatlarını Kur'ân'ın rehberliği doğrultusunda şekillendirmelerini kolaylaştırmayı amaçlar. Sade ve odaklanmış bir yapı, Kur'ân'ın mesajının daha geniş kitlelere ulaşmasını ve günlük yaşamda uygulanmasını mümkün kılar. Bu durum, Kur'ân'ın insanlar üzerindeki etkisini güçlendirir ve onların manevi ve ahlaki gelişimlerine katkı sağlar.

"Hayat Rehberi Kur'ân" adlı bu tefsir, geniş kitlelere hitap etmeyi amaçladığından, tefsir ilminin karmaşıklığına fazla girmeden daha sade ve anlaşılır bir dil kullanarak temel mesajlara odaklanmıştır. Eser, okuyucuların günlük hayatlarında uygulayabilecekleri öğretileri vurgulayarak, Kur'ân'ın mesajını herkesin anlayabileceği bir şekilde sunar.

Ancak, bu yaklaşım, daha derinlemesine bir anlayış arayan ya da ileri düzeyde eğitim almış kişiler için yeterli olmayabilir. Bu tür okuyucular, daha kapsamlı ve detaylı bir tefsire ihtiyaç duyabilirler. Buna rağmen, genel olarak "Hayat Rehberi Kur'ân" tefsiri, Kur'ân'ın mesajını anlamak ve uygulamak isteyen geniş bir okuyucu kitlesine hitap eder. Eser, karmaşıklıktan uzak, anlaşılır bir dil kullanarak Kur'ân'ın temel mesajlarına odaklanmıştır.

Sonuç olarak, "Hayat Rehberi Kur'ân" tefsirinde kullanılan anlaşılır dil ve anlatım tarzı, tefsirin geniş bir okur kitlesine hitap etme amacını yansıtmaktadır. Bu tefsir, Kur'ân'ın mesajlarının daha geniş kitlelere ulaştırılmasına katkı sağlamakta ve okuyucuların günlük hayatlarında bu mesajları uygulamalarını kolaylaştırmaktadır.

Bu tefsirde işlenen konular, Kur'ân âyetlerine dayandırılarak ele alınmış ve ilgili âyetler ışığında detaylandırılmıştır. Bu yaklaşım, Kur'ân'ın doğrudan rehberlik ettiği konuların vurgulanmasını ve mesajının doğrudan Kur'ân'dan alınmasını sağlamaktadır. Tefsirde, yardımcı kaynaklar yerine Kur'ân'ın kendisi odak noktası olarak kabul edilmiştir.

Örneğin, zekât konusu ele alındığında, yalnızca Kur'ân'da zekâta dair geçen âyetler çerçevesinde açıklamalar yapılmış; konunun fikhî boyutlarına ise pek yer verilmemiştir. Bu yaklaşım, tefsirin anlaşılabilirliğini artırmakta ve Kur'ân'ın mesajının doğrudan anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, tefsirin geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmesini sağlar; çünkü fikhî detaylar genellikle daha ileri düzeydeki okuyucular için önem arz ederken, bu tür ayrıntılardan kaçınılarak tefsirin daha geniş bir kitleye ulaşması hedeflenmiştir.

Bu yöntem, tefsirin Kur'ân'ın mesajını anlama ve uygulama üzerine odaklanmasını sağlar. Anlaşılır bir dil ve sadeleştirilmiş bir yaklaşım ile Kur'ân'ın temel mesajları daha geniş bir kitleye ulaştırılmakta ve Kur'ân'ın günlük hayatta nasıl uygulanabileceği konusunda rehberlik edilmektedir. Bu sayede, tefsirin geniş bir okuyucu kitlesine ulaşması sağlanmaktadır.

2.8. Kullanılan Kaynaklar

Eserin dikkat çekici yönlerinden biri, başvurduğu tefsir kaynaklarının son derece geniş bir yelpazeye yayılmasıdır. Bu tefsir, İslam ilim geleneğinde farklı tefsir yöntemleri ve ekollerine mensup müfessirlerin eserlerinden derinlemesine istifade etmiş, bu eserleri analiz ederek kendi özgün yöntemiyle harmanlamıştır. Bu yaklaşım, eserin hem geleneksel hem de modern yorumlama tekniklerini bir araya getiren, çok yönlü bir yapıya kavuşmasını sağlamıştır.

Tefsirde, klasik ve modern tefsir kaynakları, hadis kitapları, fıkıh literatürü, tasavvuf eserleri ve tarihsel yorumlar gibi birçok farklı kaynağa başvurulmaktadır. Bu çeşitlilik, Kur'ân âyetlerinin farklı yönlerini ele alarak, okuyucunun konuya dair daha zengin bir perspektif kazanmasını mümkün kılmaktadır.

Ayrıca, kullanılan kaynakların çeşitliliği, tefsirin akademik geçerliliğini artırmakta ve daha önceki tefsir geleneklerine de saygı gösterilmektedir. Her bölümde, ilgili âyetlerin yanında bu âyetlerle ilişkilendirilebilecek olan çeşitli kaynaklardan yapılan alıntılar ve referanslar, Kur'ân'ın derin anlamlarının daha iyi kavranmasına yardımcı olmaktadır.

Bu geniş kaynak yelpazesi, tefsirin hem teorik hem de pratik boyutunu zenginleştirmekte; okuyucuların Kur'ân'ın öğretilerini günlük yaşamlarına entegre etmelerine imkân tanımaktadır. Sonuç olarak, "Hayat Rehberi Kur'ân" tefsiri, geniş bir kaynak tabanı üzerinden sunulan zengin içerikle, Kur'ân'ın derin anlamlarının keşfedilmesini sağlayan önemli bir çalışma olarak öne çıkmaktadır.

Bu çeşitlilik, tefsirin derinliğini ve kapsamını artırırken, farklı düşünce ve yorumları da içermesini sağlar. Böylece, okuyucular farklı perspektiflerden beslenerek Kur'ân'ı daha geniş bir açıdan anlama imkânı bulurlar. Bu tefsirde yer alan kaynaklar arasında klasik tefsir metinleri, modern tefsir çalışmaları, hadis literatürü ve İslam hukuku gibi farklı alanlardan eserler bulunabilir. Bu zengin kaynak çeşitliliği, "Hayat Rehberi

Kur'ân" tefsirini önemli kılan ve geniş bir kitleye hitap eden bir eser haline getiren önemli bir özelliktir.

"Hayat Rehberi Kur'ân" tefsiri, Taberî, Râzî ve İbn Kesîr gibi önemli ana tefsir kaynaklarından yararlanmaktadır. Bu tefsir, geleneksel İslam tefsir geleneğinden önemli eserlerin yanı sıra modern tefsir çalışmalarına da dayanmaktadır.

Taberî'nin tefsiri, geniş bir hadis ve tarih bilgisiyle tanınırken, Râzî'nin tefsiri felsefi ve ahlaki derinliğiyle öne çıkar. İbn Kesîr ise daha çok rivâyetlere dayalı tefsiriyle bilinir. Bu üç büyük tefsir kaynağı, Hayat Rehberi Kur'ân tefsirinin derinliğine ve genişliğine katkıda bulunarak farklı özellikler sunmaktadır.

Bu tefsir, bu ve başka önemli tefsir kaynaklarından alınan bilgileri dengeli bir şekilde kullanarak, Kur'ân'ın anlaşılmasına ve yorumlanmasına katkıda bulunur. Bu üç önemli tefsir kaynağının bir araya getirilmesi, "Hayat Rehberi Kur'ân" tefsirinin zenginliğini ve kapsamlılığını artırırken, farklı yorumları ve perspektifleri okuyucuya sunar.

2.8.1. Klasik Kaynaklar

Hayat Rehberi Kur'ân Tefsiri, kaynak seçiminde özellikle klasik tefsirlerin ön planda olmasıyla dikkat çeker. Müelliflerin, İslam dünyasında yerleşik bir etkiye sahip ve geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmış olan eserleri tercih ettikleri görülmektedir. Klasik tefsirler, tarih boyunca birçok âlim tarafından geliştirilmiş ve derinlemesine incelenmiş olup, bu da onların kaynak değerini artırmaktadır. Bu eserlerde kullanılan yöntemler, üslup ve içerik, İslam'ın temel prensipleri ve öğretileri açısından zengin bir perspektif sunar. Hayat Rehberi Kur'ân Tefsiri'nde sıkça başvurulan kaynaklar arasında Ali bin Ahmed Vâhidî'nin (ö.1075) *el-Veciz fi't-Tefsir*'i, sade bir anlatımla Kur'ân'ı açıklarken; Âlûsî'nin (ö.1854) *Rûhu'l-Me'ânî fi Tefsiri'l-Kur'ân*'ı ve *es-Seb'i'l-Meşânî'si*, özellikle edebî üslubuyla öne çıkmaktadır. Begavî'nin (ö.1122) *Me'âlimü't-Tenzil*'i, İslâmî ilimlerin zenginliğini yansıtan bir eser olup, Beydâvî'nin (ö.1286) *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*'i ise anlam derinliği sunan önemli bir klasik tefsirdir. Ebû Cafer Taberî'nin (838-923) *Câmi'u'l-Beyân*'ı, Kur'ân'ın âyetlerin uygulamadaki yansımalarını açıklarken, Ebû Cafer Taberî'nin (838-923) *Câmi'u'l-Beyân*'ı, Kur'ân'ın çeşitli anlamlarını ve yorumlarını bir araya getiren önemli bir kaynak olarak kabul edilmektedir. Ebû Hayyan'ın (ö.1344) *el-Bahrü'l-Muḥîṭ*'i, detaylı bir tefsir olup, çeşitli

kaynaklardan faydalanmaktadır. Ebû Mansur el-Mâtürîdî'nin (ö.944) *Tevîlât-ı Kur'âniyye'si*, kelâmî bakış açısıyla âyetleri yorumlamasıyla dikkat çekerken, Ebüssuûd Efendi'nin (ö.1574) *İrşâdü'l-'Akli's-Selîm'i*, akıl ve nakil dengesini vurgulayan bir tefsirdir. Fahreddin er-Râzî'nin (ö.1210) *Mefâtîhu'l-Ğayb'ı*, metafizik ve felsefî yorumlar sunan ayrıntılı bir tefsir olup, İbn Atıyye el-Endelüsî'nin (ö.1147) *el-Muharrerü'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz'i* ise özgün yorumlarıyla dikkat çeker. İbn Ebû Hâtîm'in (ö.938) *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'Azîm'i*, Kur'ân'a dair kapsamlı bilgiler sunmakta; İbn Kesîr'in (1301-1373) *Tefsîrü'l-Kur'ân'il-'Azîm'i*, klasik tefsirler arasında en çok okunan eserlerden biri olarak öne çıkmaktadır. İbn Kuteybe'nin (ö.889) *ğarîbü'l-Kur'ân'ı*, Kur'ân'daki garip kelimelerin anlamlarını açıklarken; İbnü'l-Cevzi'nin (ö.1200) *Zâd'ul-Mesir'i*, derinlemesine analizler içermektedir. Kurtubî'nin (ö.1273) *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân'ı*, Kur'ân'ın hükümlerini detaylandırarak hukukî boyutunu ele almakta; Muhammed en-Nîsâbü'rî el-Vâhidî'nin (ö.1076) *el-Basît fî Tefsîri'l-Kur'ân'ı*, Kur'ân'ın temel prensiplerini açıklamaktadır. Mukâtil b. Süleyman'ın (702-767) *Tefsir-i Kebîr'i*, derinlemesine bir tefsir olup, klasik tefsirlerin en önemlilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Süyûtî'nin (ö.1505) *Tefsîrü'l-Celâleyn'i*, sade bir dille kaleme alınmış olup iki âlim tarafından yazılmıştır. Tabersî'nin (ö.1154) *Mecma'u'l-Beyân li-'Ulûmi'l-Kur'ân'ı*, çeşitli ilimlerin ışığında Kur'ân'ı yorumlamakta ve Zemahşerî'nin (1074-1143) *el-Keşşâf 'an Hakkâ'ik'i*, kelâmî ve edebî yönleriyle zengin bir tefsir olarak dikkat çekmektedir. Bunların yanı sıra, İbn Rüşd'ün (ö.1198) *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muqtasid'i*, İslam hukuku açısından tefsir konularına farklı bir yorum getirirken; Şâfiî'nin (ö.820) *el-Risâle'si*, Kur'an ve sünnetin hukukî boyutlarına derinlemesine ışık tutmaktadır. Mâverdî'nin (ö.1058) *en-Nüket ve'l-Uyûn'u*, çok yönlü bir tefsir olup ahkâm ve adab konularını ayrıntılı olarak işlemektedir. Ayrıca İbn Âşûr'un (ö.1973) *Tahrîr ve't-Tenvîr'i*, modern dönemde yazılmış önemli tefsirlerden biri olarak kabul edilmekte olup, Kur'ân'ın anlam derinliklerini çağdaş bir bakış açısıyla yorumlamaktadır.

2.8.2. Modern Kaynaklar

Hayat Rehberi Kur'ân Tefsiri, klasik tefsir kaynaklarına ek olarak modern dönemde kaleme alınmış birçok önemli eserden de yararlanmıştır. Bu bağlamda, aşağıdaki modern tefsirler, eserin kaynakları arasında önemli bir yer tutmaktadır: Muhammed Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'ân Dili* (1878-1942) adlı eseri, Kur'ân'ın mesajını sade

ve anlaşılır bir dille sunarak, her âyetin derin anlamlarını açıklamaktadır. Bu tefsir, Türkiye’de özellikle geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmış ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan önemli bir kaynak olarak öne çıkmaktadır. İzzet Derveze'nin *Tefsirü'l-Hadîs* (1888-1984), hadisleri temel alarak Kur'ân âyetlerini yorumlayıp, bu yorumlarla Kur'ân'ın derin anlamlarına ulaşmayı hedeflemiştir. Muhammed Tâhir İbn Âşûr'un *et-Tahrîr ve't-Tenvîr* (1879-1973) adlı eseri, modern bir perspektifle Kur'ân'ı sosyal ve felsefi boyutlarıyla ele alarak, çağdaş meselelere cevap arayan kapsamlı bir tefsir olarak kabul edilmektedir. Bu eser, Kur'ân'ı çağın sorunlarıyla ilişkilendirerek derinlemesine analizler sunmaktadır. Seyyid Kutub'un *Fî Zılâli'l-Kur'ân* (1906-1966) eseri ise, Kur'ân'ı birey ve toplum üzerindeki etkilerini vurgulayarak, İslam'ın temel ilkelerini modern dünyaya hitap edecek şekilde yorumlamaktadır. Mevdûdî'nin *Tefhîmü'l-Kur'ân* (1903-1979) eseri de, Kur'ân'ın evrensel mesajını modern topluma rehberlik edecek bir üslupla sunmayı amaçlamaktadır. Muhammed Esed'in *Kur'an Mesajı* (1900-1992), Kur'ân'ın anlamını çağdaş bir dille ve modern düşünce yapısıyla yorumlayan bir diğer önemli eserdir. Fazlur Rahman'ın (1919-1988) çalışmaları ise Kur'ân'ın tarihsel bağlamını modern toplumla ilişkilendiren derinlemesine bir bakış açısı sunmaktadır. Bu modern kaynaklar, Hayat Rehberi Kur'ân Tefsiri'nin, Kur'ân'ın hem klasik hem de çağdaş yorumlarını bir araya getiren ve İslamî öğretileri günümüz dünyasına hitap edecek şekilde yorumlama amacını açıkça ortaya koymaktadır.

2.9. "Hayat Rehberi Kur'ân" Tefsiri Hakkında Yapılan Çalışmalar

Cemaleddin Gümüş, *Hayat Rehberi Kur'ân tefsirinde ele aldığı konuların incelenmesi gaye-i müslimler üzerinde*. 19 Mayıs Üniversitesi, Yüksek lisans tezi, 2022.

Esmâ Özkan. *Hayat Rehberi Kur'ân" Adlı Eserde Ahiret ve Ahvali Bölümünün Konulu Tefsir Bağlamında İncelenmesi*, Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi, yüksek Lisans tezi, 2023.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAYAT REHBERİ KUR'AN İSİMLİ TEFSİRİN TEFSİR USULÜ AÇISIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

"Hayat Rehberi Kur'an" adlı eser, tefsir metodolojisi açısından hem klasik hem de modern unsurları bir araya getiren, rivâyet ve dirâyet tefsirlerini birleştiren kapsamlı bir çalışmadır. Rivâyetlere büyük önem verilmiş, aynı zamanda dirâyetle (akıl ve içtihat ile) âyetlerin yorumlanmasına da yer verilmiştir. Kur'an'ın Kur'an'la tefsir edilmesi ve sünnetin rehberliğinde âyetlerin açıklanması, eserin metodolojik yaklaşımının temel taşlarını oluşturmaktadır.

3.1. Tefsir Usulü

Kur'an'a dair ilimler, tarih boyunca farklı isimlerle anılmış ve çeşitli disiplinler altında incelenmiştir. "Ulûmu'l-Kur'ân", bu disiplinlerin tamamını kapsayan bir çatı kavram olarak öne çıkmıştır. Ulûmu'l-Kur'ân, Kur'ân'ın bilimsel olarak anlaşılması ve yorumlanması ile ilgili geniş bir yelpazede farklı konuları içerir. Bu kavram, Kur'ân'ın nüzul sebepleri, âyetlerin anlam ve yapıları, kıraat ilmi, nâsîh-mensûh, muhkem-müteşâbih, esbâb-ı nüzûl gibi konuların derinlemesine incelenmesini kapsar.

Tefsir usûlü, Ulûmu'l-Kur'ân'ın bir alt dalı olarak kabul edilir ve Kur'ân'ın nasıl tefsir edileceğini belirleyen esasları ortaya koyar. Tefsir usûlü, Kur'ân âyetlerinin yorumlanması sırasında uyulması gereken kuralları, metotları ve ilmi ilkeleri belirleyerek müfessirlere yol gösterir. Bu ilim, rivâyet ve dirâyet gibi tefsir türlerini, dilsel ve tarihi analiz yöntemlerini içerir ve müfessirin Kur'ân'ı doğru anlamlandırabilmesi için gerekli olan bilgileri sağlar.

Tefsir usûlü, Kur'ân'ın nüzûl sebepleri (esbâb-ı nüzûl), nasîh-mensuh ilişkisi, muhkem-müteşâbih gibi kavramlar ışığında Kur'ân âyetlerinin nasıl yorumlanacağına dair rehberlik sunar. Bu sayede Kur'ân ilimlerine bağlı kalarak, âyetlerin doğru anlaşılması ve yorumlanması sağlanır.

3.1.1. Usul Kavramının Sözlük Anlamı

"Usul" kelimesi Arapça kökenli olup sözlük anlamı itibariyle "temel", "prensip", "kural" veya "esaslar" anlamına gelir.⁹⁶ Bu kelime, bir ilim dalının veya disiplinin temel ilkelerini ve metodolojik çerçevesini ifade etmek için kullanılır. Arapça'da "asl" (أصل) kelimesinin çoğuludur ve "kök", "kaynak", "temel" gibi anlamlar taşır.⁹⁷ Usul kelimesi, İslam bilimlerinde sıkça kullanılır ve genellikle bir ilim dalının sistematik ve metodolojik temelini oluşturan kurallar bütününe ifade eder. "Üzerine başka şeylerin bina edildiği şey"⁹⁸, "Bu kelime, farklı sözcük grupları ile kullanıldığında ise; 'Birleşip kök salmak veya bir şeyi kökünden sökerek yok etmek'⁹⁹, herhangi bir sebepten dolayı tadı ve kokusu değişen su,¹⁰⁰ anlamlarına da gelmektedir.

3.1.2. Usul Kavramının Terim Anlamı

Her bilim dalında olduğu gibi, "usul" terimi tefsir, fıkıh, hadis ve tasavvuf gibi alanlarda farklı tanımlamalarla karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram, her disiplini oluşturan temel prensipleri ve metodolojiyi belirler; bu sayede disiplinlerin kendi iç tutarlılığını ve doğruluğunu sağlamaya yardımcı olur.

"Tefsir usulü" terimi, iki ana konuyu kapsamlı bir şekilde ele almayı gerektirir: Birincisi, Kur'ân-ı Kerim'in nasıl tefsir edildiğidir; ikincisi ise, bizim Kur'ân-ı Kerim'i nasıl tefsir etmemiz gerektiğidir. Bu iki sorunun cevabı olarak ortaya çıkan ilim dalı, tefsir usulü ilmidir.¹⁰¹

⁹⁶ İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-'arab*. Nşr. Abdullah Ali El-Kebîr. 6 Cilt. Kahire: Dârü'l-Maârif, (Kahire,1984), C, 4/16.

⁹⁷ Ferâhidî, Halil b. Ahmed. *Kitabü'l-Ayn*, (Beyrut: Dâr-U İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 2008), 447.

⁹⁸ ez-Zebîdî, Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirezzâk el-Bilgrâmî el-Hüseynî, *Tâcu'l-Arûs, mi'n cevahiri'l kamus*, (kuveyt baskısı, 1996-2001), C,1, 448,

⁹⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, C,1, 62.

¹⁰⁰ et-Teyyar, Musaid Bin Süleyman, *Fusulu'n fi Usulü't Tefsir*, 11

¹⁰¹ *A,g,e*, 11.

İlk olarak, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ve ilk dönem müfessirlerin (yorumcuların) Kur'ân-ı Kerim'i nasıl tefsir ettiklerine bakmak gerekmektedir. Peygamber Efendimiz, Kur'ân'ı kendi sözleri ve uygulamaları ile açıklamış, ashabı da bu açıklamaları esas alarak tefsir yapmıştır. İlk dönem müfessirler, bu yöntemi benimseyerek Peygamber Efendimizin açıklamalarını ve sahabe yorumlarını takip etmişlerdir. Bu süreçte dil bilimi, nüzul sebepleri (âyetlerin iniş sebepleri), tarihi ve sosyal bağlam gibi unsurlar kritik bir rol oynamıştır.

İkinci olarak, Kur'ân-ı Kerim'i nasıl tefsir etmemiz gerektiği konusunu ele almalıyız. Günümüzde tefsir yaparken, Peygamber Efendimizin ve ilk dönem müfessirlerin tefsir yöntemlerine uygun hareket etmemiz önemlidir. Bununla birlikte, modern dünyanın ihtiyaçlarını ve sorunlarını göz önünde bulundurarak yorumlar geliştirmeliyiz. Tefsir yaparken, klasik yöntemlere sadık kalmakla birlikte, günümüzün dini, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına da cevap verecek şekilde yorumlar oluşturmak gerekmektedir. Bu yaklaşım, Kur'ân'ın evrenselliğini ve her dönemde geçerliliğini koruması açısından önem arz etmektedir.

Daha sonraki dönemlerde bu alan, daha spesifik bir şekilde "Usûlü't-Tefsir" ya da "tefsir usulü" olarak anılmaya başlanmıştır. Bu terim, tefsir ilminin temel prensiplerini, yöntemlerini ve yaklaşımlarını ifade eder. Usûlü't-Tefsir, Kur'ân'ın yorumlanmasında izlenecek yöntemleri belirleyerek, tefsirin bilimsel ve metodolojik temelini oluşturur.¹⁰²

Tefsir usulü, Kur'ân'ın lâfızlarının yanlış yorumlanmasını ve manevî tahrifata uğramasını önlemek amacıyla geliştirilmiştir. İlk dönemlerde tefsir usulüne dair ayrı bir disiplin mevcut değildi; zira sahabe, Kur'ân'ın anlaşılmasında karşılaştığı tereddütleri Hz. Peygamber'e (s.a.v.) danışarak çözerdi. Ancak İslam coğrafyasının genişlemesi ve Arap olmayan toplulukların İslam'a girişiyle birlikte, dil ve kültür farklılıkları ortaya çıkmış ve bu durum tefsire duyulan ihtiyacı artırmıştır. Bu ihtiyaç, tefsirin doğru bir şekilde yapılabilmesi için belirli kuralların oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla tefsir usulü, başlangıçta tefsirlerin mukaddimelerinde yer alırken, zamanla bağımsız bir bilim dalı haline gelmiştir.

¹⁰² Ali Turgu, *Tefsir Usûlü ve Kaynakları* (İstanbul İfav Yayınları, 1991), s. 5.

Bu alandaki ilk çalışmalardan biri, Hâris el-Muhâsibî'nin (ö. 857) *el-Akl ve Fehmu'l-Kur'ân* adlı eseri ve Said b. Ömer el-Hûfi'nin (ö. 430/1038) *el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'ân* adlı eseridir. Bu önemli eserler, tefsir usulünün temellerini atmış ve Kur'ân'ın doğru anlaşılması ve yorumlanması için gerekli prensipleri belirlemiştir. Hâris el-Muhâsibî, *el-Akl ve Fehmu'l-Kur'ân* adlı eserinde akıl ile Kur'ân'ın derinlemesine kavranması arasındaki ilişkiye vurgu yaparken, Said b. Ömer el-Hûfi ise *el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'ân* ile Kur'ân'ın ilimlerinin kapsamlı bir incelemesini sunarak tefsir ilminin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Bu eserler, tefsir usulünün şekillenmesine ve sistematik bir metodoloji oluşturulmasına öncülük etmiş, sonraki dönemlerde yazılan tefsir eserlerine de rehberlik etmiştir.

"Tefsir usulü" terimi, vahiy karşısındaki tavrımızı şekillendiren en önemli kavramlardan biridir.¹⁰³ Tefsir usulü, tefsirin güvenilirliğini ve tutarlılığını koruyarak, yorum farklılıklarının önüne geçmeyi amaçlar. Bu nedenle, tefsir usulü üzerine yapılan alışmalar, Kur'ân'ın anlaşılması ve yorumlanması sûrecinde büyük bir öneme sahiptir. Bu usuller, müfessirlerin âyetleri nasıl ele alması gerektiğini, hangi yöntemlerle yorumlaması gerektiğini ve Kur'ân'ın mesajını doğru bir şekilde nasıl aktarabileceğini belirler.

Tezimizin birinci bölümünde tefsir hakkında genel bilgiler verilmiştir; bu bölümde ise sadece "usul" terimi ve "tefsir usulü" hakkında detaylı bilgi sunulacaktır.

3.1.3. Tefsir Usulü ve 'Ulûmu'l-Kur'ân İlişkisi

Tefsir Usulü ve Ulûmü'l-Kur'ân, Kur'ân-ı Kerim'in doğru anlaşılması ve yorumlanması amacıyla gelişen iki önemli ilim dalıdır. Bu iki disiplin arasında yakın bir ilişki bulunmakta olup, her biri Kur'ân'ı anlamak için farklı ama birbirini tamamlayan yöntemler sunar. Kur'ân ilimleri üzerine araştırma yapanların bir kısmı, bu iki disiplinin aynı anlama geldiğini savunmaktadır. Diğer bir görüşe göre ise, Ulûmü'l-Kur'ân ve Tefsir Usulü ayrı ayrı bilim dallarıdır. Bu çalışmada, mümkün olduğu ölçüde bu iki ilim dalının farklılıkları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Bu karmaşanın giderilebilmesi için, öncelikle Tefsir Usulü ve Ulûmu'l-Kur'ân kavramlarının ayrıntılı bir şekilde incelenmesi, her birinin gelişim sûrecinin ve

¹⁰³ el-Ferâhidî, s. 462.

aralarındaki ilişkinin anlaşılması gerekmektedir.¹⁰⁴ Bu yaklaşım sayesinde, her iki ilmin doğası ve içeriği daha net bir şekilde anlaşılacak, kapsam ve sınırları belirginleşecektir. Sonuç olarak, çoğunlukla kabul edilen görüşe göre, Tefsir Usulü ilmi, Ulûmu'l-Kur'ân'ın bir cüzü olarak tanımlanmaktadır. Aşağıda tefsir usulü ve ulumu kuran arasındaki ince parkları ortaya koyacağız.

Tefsir usulü, Kur'ân'ın yorumlanmasında kullanılan metodolojik kurallar ve prensiplerin bütünüdür. Bu disiplin, Kur'ân âyetlerini anlamak ve yorumlamak amacıyla izlenecek yöntemleri belirler. Tefsir usulünün temel amacı, Kur'ân'ın doğru bir şekilde anlaşılmasını ve yorumlanmasını sağlamaktır. Bu bağlamda, tefsir usulünün ele aldığı başlıca konular şunlardır:

Dil Bilgisi (Nahiv ve Sarf): Kur'ân'ın Arapça lafızlarının ve gramatik yapısının incelenmesi. Bu, Kur'ân'ın dilsel yapısının doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlar.

Beyan ve Belagat: Kur'ân'ın edebi yönleri, ifade tarzı ve üslubunun incelenmesi. Beyan ve belagat, Kur'ân'ın edebi güzelliklerini ve üslubunu anlamak için kullanılan önemli araçlardır.

Esbab-ı Nüzul: Âyetlerin iniş sebeplerinin ve tarihi bağlamlarının değerlendirilmesi. Bu, âyetlerin anlamlarını daha iyi kavramak ve doğru bir şekilde yorumlamak için gereklidir.

En-Nâsîh ve'l-Mensûh: Hükümleri yürürlükten kaldıran (nâsîh) ve kaldırılan (mensuh) âyetlerin belirlenmesi. Bu, âyetlerin birbirleriyle olan ilişkilerini anlamada önemli bir yer tutar.

Umum ve Husus: Âyetlerin genel ve özel hükümlerinin tespiti. Bu, âyetlerin hüküm kapsamlarının belirlenmesini sağlar.

Ulûmü'l-Kur'ân ise, Kur'ân-ı Kerim'in muhtevasını, iniş sûrecini, yazılı hale getirilmesini, korunmasını ve Kur'ân ile ilgili diğer bilimsel konuları ele alan geniş kapsamlı bir ilim dalıdır. Bu disiplin, Kur'ân-ı Kerim'in daha derinlemesine anlaşılmasını sağlar ve tefsir çalışmalarına zemin hazırlar. Ulûmü'l-Kur'ân'ın ele aldığı başlıca konular şunlardır:

¹⁰⁴ Mehmet Bağış, Tefsir Usulü 'Ulûmu'l-Kur'ân İlişkisi, *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, C, 11, Sayı: 2, 545 - 571, 2020, 2.

Vahiy ve İniş Sûreci: Kur'ân'ın nasıl ve hangi şartlarda indirildiğinin incelenmesi. Bu süreç, Kur'ân'ın tarihsel bağlamını ve mesajının orijinal anlamını kavramada önemli bir rol oynar.

Mekkî ve Medenî Âyetler: Âyetlerin Mekke ve Medine dönemlerine göre sınıflandırılması. Bu sınıflandırma, âyetlerin içerik ve üslup açısından farklılıklarını anlamada yardımcı olur.

Kur'ân'ın Toplanması ve Yazılması: Kur'ân'ın yazılı hale getirilme süreci ve tarihi gelişimi. Bu konu, Kur'ân metninin güvenilirliğini ve korunmasını ele alır.

Mushaflar Arasındaki Farklılıklar: Farklı Mushaf nüshaları ve bunların karşılaştırılması. Mushaflar arasındaki farklılıkların tespiti, Kur'ân'ın metin tarihi açısından önemli bir araştırma alanıdır.

Kıraat İlimi: Kur'ân'ın farklı okunuş biçimlerini inceleyen ilim dalı. Kıraat ilmi, Kur'ân'ın çeşitli okuma tarzlarını ve bu okuma farklılıklarının nedenlerini ele alır.

Sonuç olarak, tefsir usulü ve ulûmü'l-Kur'ân, Kur'ân-ı 'Kerim'in doğru anlaşılması ve yorumlanması sürecinde birbirini tamamlayan iki önemli ilim dalıdır. Ulûmü'l-Kur'ân, tefsir çalışmalarının bilgi tabanını sağlarken, tefsir usulü bu bilgiyi metodolojik olarak değerlendirir ve yorumlar. Bu iki disiplinin uyumlu çalışması, Kur'ân'ın daha derinlemesine ve doğru bir şekilde anlaşılmasını mümkün kılar.¹⁰⁵

3.2. Tefsir Usulü ve Kuran İlimleri Yönüyle Hayat Rehberi Kuran

Hayat Rehberi Kur'ân adlı eser, klasik tefsir usulüne bağlı kalmakla birlikte, modern tefsir yaklaşımlarını da dikkate alarak hem rivâyet hem de dirâyet yöntemlerini dengeli bir biçimde ele alan bir çalışmadır. Rivâyet yöntemi, eserdeki âyet yorumlarının temelini oluşturan sahih hadisler, sahabe görüşleri ve tabiûn rivâyetlerine dayanmaktadır. Bu durum, eserin güvenilirlik açısından güçlü bir zemin oluşturmasını ve klasik İslami ilim geleneğine olan bağlılığını göstermektedir. Rivâyet yöntemi, nakledilen bilgilerin tefsirdeki merkezi rolünü vurgularken, aynı zamanda eserin geleneksel tefsir literatüründeki yerini de sağlamlaştırmaktadır. Eser, âyetleri

¹⁰⁵ et-Teyyar, Musaid Bin Süleyman, *Fusulu'n fi Usulü't Tefsir* (Dar-en-neşr ed-Düveşi Riyad, 1993), s. 53.

anlamlandırırken bu rivâyetlere sıkça başvurmuş ve böylece okuyucuya sağlam bir ilmî temel sunmayı amaçlamıştır.

Dirâyet yöntemi ise, eserde akıl, içtihat ve ilmî bilgiye dayalı yorumların yer bulduğu bir yaklaşımdır. Bu yöntemin kullanımı, eserin âyetleri sadece literal manalarıyla değil, aynı zamanda derinlemesine anlamlarını ortaya çıkarmak için bağlamsal ve analitik bir yaklaşımla ele aldığını göstermektedir. Dirâyet yöntemi sayesinde, eserdeki tefsirler, Kur'ân'ın evrensel mesajlarını günümüz şartlarıyla ilişkilendirerek, modern okuyucular için de anlamlı hale getirilmiştir. Dirâyet yöntemi, eserin geleneksel ile modern arasındaki dengeyi kurmasına ve İslam'ın temel prensiplerini çağdaş bir bakış açısıyla yeniden değerlendirmesine imkân tanımıştır.

Kur'ân ilimlerine yaklaşımı açısından ise Hayat Rehberi Kur'ân eseri, bu ilimleri bağımsız başlıklar altında incelememekle birlikte, tefsir sûrecinde büyük bir özen göstermektedir. Kur'ân ilimleri arasında yer alan nüzul sebepleri (esbab-ı nüzul), kıraat farklılıkları ve nâsih-mensûh gibi konular, eserde dikkatlice ele alınmış ve âyetlerin doğru anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Bu ilimlerin tefsir sûrecindeki kullanımı, eserin sadece âyetlerin yüzeysel anlamlarını değil, derinlemesine ve ilmî bağlamını da dikkate aldığını ortaya koymaktadır. Özellikle nüzul sebeplerinin tefsir sûrecinde ele alınması, âyetlerin tarihsel ve sosyokültürel bağlamının anlaşılmasına imkân tanımış, böylece eserin ilmî değeri daha da artırılmıştır.

Eserin konulu tefsir metodolojisine yaklaşımı da dikkat çekicidir. Hayat Rehberi Kur'ân eseri, Kur'ân'daki belirli konuları tematik olarak inceleyerek, bu konuları farklı surelerdeki âyetler üzerinden bütüncül bir perspektifle ele almaktadır. Bu yöntem, Kur'ân'ın belirli meseleler üzerindeki evrensel mesajlarını daha anlaşılır ve sistematik bir şekilde sunmayı amaçlamaktadır. Konulu tefsir metodolojisi, eserin âyetleri yalnızca münferit olarak ele almak yerine, tematik bağlamda bir araya getirme ve Kur'ân'ın genel mesajlarını bir bütün olarak ortaya koyma çabasını yansıtmaktadır. Bu yaklaşım, Kur'ân'ın içsel tutarlılığını ve tematik bütünlüğünü vurgularken, okuyucunun âyetleri daha geniş bir çerçevede anlamasına imkân tanımaktadır.

Sonuç olarak, Hayat Rehberi Kur'ân eseri, klasik tefsir usulü ile modern tefsir yöntemlerini bir araya getirerek hem rivâyet hem de dirâyet yöntemlerini dengeli bir şekilde kullanmaktadır. Eser, Kur'ân ilimlerine olan bağlılığı ve metodolojik yenilikleriyle, hem klasik tefsir literatürüne katkı sağlamakta hem de modern

okuyuculara hitap eden bir çalışma sunmaktadır. Bu bağlamda, eserin tefsir usulü açısından yenilikçi yaklaşımları ve Kur'ân ilimlerine olan vukufiyeti, onu İslamî ilimlerde önemli bir konuma yerleştirmektedir. Hayat Rehberi Kur'ân, tefsir alanındaki özgün yaklaşımı ve metodolojik derinliği ile Kur'ân'ın anlaşılmasına yönelik değerli bir kaynak olarak öne çıkmaktadır.

3.2.1. Klasik Tefsir Usulü Yönüyle Hayat Rehberi Kur'ân

Klasik tefsir usulü, Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması ve yorumlanması için geliştirilen geleneksel yöntemlerin bir bütünüdür. Bu usulün temel prensipleri şunlardır:

3.2.1. Rivâyet Tefsiri

Rivâyet tefsiri, Kur'an-ı Kerim'i, Resûlullah'ın (s.a.v) sünneti, sahâbe ve tâbiîn sözlerine dayanarak açıklamayı hedefleyen bir tefsir türüdür.¹⁰⁶ Bu yöntem, sadece rivâyetlere dayandığı için "rivâyet tefsiri" olarak adlandırılır. Ayrıca "naklî tefsir" veya "me'sur tefsir" isimleriyle de bilinir.¹⁰⁷ Rivâyet tefsiri, âyetlerin anlamlarını, kırâat vecihlerini, muhkem (kesin) ya da müteşâbih (yorumlanmaya açık) olduklarını, nüzûl sebeplerini, nâsih (yürürlükte olan) ve mensûh (yürürlükten kalkmış) hükümleri bize aktarır. Bunun yanı sıra, geçmiş ümmetler ve onlarla ilgili âyetler hakkında da geniş bilgiler sunar. Bu tür bilgiler genellikle hadis, siyer, megâzi ve tarih kitaplarında bulunur.

Rivâyet tefsiri, İslam'ın ilk dönemlerinde sahâbeye ve tâbiîne dayanan rivâyetlerle başlamıştır. İlk zamanlarda bu rivâyetler sözlü olarak aktarılırken, tefsir kitapları yazılmaya başlandığında bu rivâyetler "sadırlardan satırlara" yani yazılı hale getirilmiştir. Böylece büyük bir rivâyet külliyyatı ortaya çıkmıştır. Bu külliyyatın en önemli temsilcilerinden biri, Muhammed ibn Cerîr et-Taberî (ö. 310/923) olmuştur. Taberî, Câmiu'l-Beyân an Te'vîli'l-Kur'ân adlı 30 cüzlük tefsiriyle bu rivâyetleri bir araya getirmiştir. Taberî'nin tefsiri, rivâyetlerin düzenlenmesi ve âyetlerin çeşitli

¹⁰⁶ Davut Ayduz, *Tefsir Tarihi, Çeşitleri ve Konulu Tefsir*. İşik yayımları, 2010, 90.

¹⁰⁷ Seyyid Mursî, *Menâhîcu't-Tefsir*, Mısır, s. 26.

açıklamalarının bir araya getirilmesi açısından İslam tefsir geleneğinde önemli bir yere sahiptir.

Rivâyet tefsirlerinin en dikkat çekici özelliklerinden biri, müfessirlerin rivâyetleri aktarırken seçimlerinde kişisel kanaatlerinin etkili olmasıdır. Rivâyetler sıralanırken ve yorumlanırken, müfessirlerin bakış açısı, yaşadıkları dönem ve sahip oldukları ilmi arka plan dolaylı olarak tefsire yansımıştır. Bu nedenle, her ne kadar rivâyet tefsiri nakil esaslı olsa da müfessirin düşünce ve yorumlarının tefsir üzerine etkisi göz ardı edilemez.

3.2.1.1. Kur'ân'ın, Kur'ân'la Tefsiri

Kur'an'ın Kur'an'la tefsir edilmesi, tefsir ilminde en güvenilir ve en sağlam yöntemlerden biri olarak kabul edilir.¹⁰⁸ Bu metotta, bir âyetin anlamı, diğer âyetlerle açıklanır ve birbirini tamamlayan bu âyetler arasında bütünlük sağlanır. Bu yaklaşım, özellikle bir âyetin genel (umum) ifadelerinin başka bir âyette özel (tahsis) kılındığı veya mücmel (özet) olanın başka bir yerde mufassal (detaylandırılmış) hale getirildiği durumlar için kullanılır.

Örnek Olay: Umum ve Tahsis, "İnanıp da imanlarına herhangi bir haksızlık bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır."¹⁰⁹

Bu âyet nazil olduğunda sahabiler, "İçimizde nefesine zulmetmeyen kim var ki?" diye sormuşlardır. Bu ifadede "zulüm" genel anlamda ele alınmış ve sahabiler, bu zulmün her türlü hata ve günahı kapsadığını düşünmüştür. Ancak Peygamber Efendimiz (s.a.v), bu kavramı açıklamış ve "zulüm"den kastedilenin şirk olduğunu belirtmiştir.¹¹⁰ Bunun için Lokman'ın oğluna söylediği sözlere işaret etmiştir: "Ey oğulcuğum! Allah'a şirk koşma; çünkü şirk, gerçekten büyük bir zulümdür."¹¹¹

¹⁰⁸ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 1/3.

¹⁰⁹ En'âm, 6/82

¹¹⁰ Buhârî, *Tefsir* 20.

¹¹¹ Lokman, 31/13

Bu örnekte, "zulüm" kavramı ilk âyette genel anlamda kullanılmış, fakat başka bir âyet ve hadis ışığında özel anlamda (şirk) tahsis edilmiştir.¹¹² Böylece Kur'an'daki genel bir ifade, başka bir âyetle sınırlandırılmış ve açıklığa kavuşturulmuştur.

Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri, tefsir yöntemlerinin en güvenilir ve sağlam yaklaşımlarından biridir. Bu yöntem, Kur'an'ın bir bölümünü açıklamak için başka bir bölümünü kullanarak, âyetlerin birbiriyle tutarlı bir şekilde anlaşılmasını sağlar. Kur'an'ın kendi içinde bir bütünlük taşıdığı düşüncesiyle, bir âyetin anlamı başka bir âyetle pekiştirilir ve açıklanır. Bu, Kur'an'ın evrensel mesajını doğru anlamak ve aktarmak için hayati bir önem taşır.

Özellikle, Hayat Rehberi Kur'an Tefsiri bu yöntemi sıkça kullanmasıyla dikkat çeker. Müfessir, her konuyu tefsir ederken ilgili âyetleri sırasıyla vererek, âyetlerin birbiriyle olan bağlantısını ortaya koyar. Bu yaklaşım, konuların daha derinlemesine anlaşılmasını sağlar ve Kur'an'ın kendi içinde bir rehber olarak işlevini pekiştirir. Kur'an'ın bütünlüğünü koruma ve mesajını doğru bir şekilde aktarma amacı taşıyan bu tefsir yöntemi, müfessirlerin Kur'an'ı en güvenilir şekilde açıklamalarına imkân tanır.

Örneğin, bir âyette genel bir ifade bulunuyorsa, bu ifade başka bir âyette daha detaylı bir şekilde açıklanabilir. Mücmel (kapalı) ifadeler, başka bir âyette mufassal (açık) bir şekilde ele alınarak, konuya dair tam bir kavrayış sağlanır. Bu yöntem, aynı zamanda, yanlış anlamaları önleyerek, Kur'an'ın mesajının doğru bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olur.

Hayat Rehberi Kur'an Tefsiri bu yöntemi sistemli bir şekilde uygulayarak, tefsir edilen konuların sağlam bir temele oturmasını sağlar. Müfessir, Kur'an'ın Kur'an'la tefsir edilmesi yöntemine büyük bir özen gösterir ve bu yöntem aracılığıyla okuyucuya Kur'an'ın bütünlüğünü ve içsel tutarlılığını sunmaktadır.

¹¹² İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, 2/213.

3.2.1.2. Kur'an'ın Sünnetle Tefsiri

Kur'an'ın anlaşılmasında ikinci en önemli kaynak olarak kabul edilen **Sünnet**, İslam'ın temel dayanaklarından biridir.¹¹³ Karşılaşılan her problemin çözümünde Kur'an'dan sonra başvuru bu kaynak, Kur'an'ın pratiğe dökülmesinde, âyetlerin daha iyi anlaşılmasında ve açıklanmasında kilit bir rol oynar. Müslümanlar için bir yaşam rehberi niteliğinde olan Kur'an, Sünnet'le desteklendiğinde, daha kapsamlı ve detaylı bir anlam kazanır. Bu sebeple, Kur'an'ın doğru bir şekilde tefsir edilmesinde Sünnetin rehberliği vazgeçilmezdir.

Kur'an'ın anlaşılması ve tefsiri sürecinde Sünnetin etkisi büyüktür. Âyetlerin bağlamı, nüzul sebepleri ve uygulamaya yönelik hükümler, Peygamber Efendimiz'in sözleri ve uygulamaları ile açıklığa kavuşur. Bu bağlamda, rivâyet tefsiri gibi sünnete dayalı tefsir yöntemleri geliştirilmiştir. Resûlullah'ın sünneti, Kur'an'ın daha geniş bir perspektifte ele alınmasını sağlamış, özellikle mücmel (kapalı) âyetlerin açılması ve âyetlerde yer alan genel hükümlerin detaylandırılması hususunda önemli bir işlev üstlenmiştir.

Hayat Rehberi Kur'an adlı eserde, Kur'an'ın sünnetle tefsirine büyük önem verilmiştir. Bu eserde tefsir yapılırken, İslam'ın ikinci kaynağı olan sünnete başvurulması, Kur'an'ın doğru anlaşılmasında önemli bir adım olarak kabul edilir. Sünnet, Kur'an'daki birçok âyetin açıklanması ve derinlemesine anlaşılması için bir rehber görevi görür. Özellikle âyetlerin nüzul sebepleri, hükümleri ve uygulanış biçimleri sünnet aracılığıyla detaylandırılarak, Kur'an'ın evrensel mesajının daha iyi kavranmasına katkıda bulunur.

Hayat Rehberi Kur'an Tefsiri, tefsir yaparken rivâyetlere başvuru hususunda dikkatli bir yaklaşım sergilemiştir. Özellikle Buhârî ve Müslim gibi sahih hadis kaynaklarına doğrudan referans verirken, kimi zaman bu rivâyetlere dolaylı yollardan, yani diğer tefsir eserleri aracılığıyla atıfta bulunmuştur.

Bu yöntem, müfessirin hem rivâyetlerin doğruluğunu teyit etme amacı güttüğünü hem de sahih kaynaklara dayalı bir tefsir anlayışını benimsediğini gösterir. Özellikle klasik tefsir eserlerinde sıklıkla karşılaşılan rivâyetler, dolaylı alıntılar aracılığıyla tekrar

¹¹³ Konulu Tefsir Bağlamında Et-Tefsiru'l-Mevdui Li Suveri'l-Kur'ani'l-Kerim İsimli Eserin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi 2020, Gaziantep Üniversitesi, 2020. S, 37.

gündeme getirilmektedir. Böylece Hayat Rehberi Kur'an Tefsiri, rivâyetlerin otoritesine dayanırken aynı zamanda farklı tefsir yaklaşımlarını bir araya getirme becerisini de göstermektedir.

Bu yöntem, hem Kur'an'ı anlamada hadislerin rolüne vurgu yaparken hem de rivâyetlerin güvenilir kaynaklar üzerinden aktarılmasına özen gösterdiğini gösterir.

“Hayat Rehberi Kur'an” tefsiri, zengin bir kaynak tabanını kullanarak derlenmiştir. Bu kapsamda, rivâyet tefsirlerine büyük bir ağırlık verilmiş olup, bu tefsir geleneğinin detaylı bir şekilde incelendiği görülmüştür. Ancak, yalnızca rivâyet tefsirlerine değil, aynı zamanda dirâyet tefsirlerinden de istifade edilmiştir. Bu, tefsirin sadece naklî değil, aynı zamanda aklî tefsir unsurlarını da dikkate aldığını gösterir.

3.2.2. Dirâyet Tefsiri

Dirâyet tefsiri, rivâyetlere dayanmadan, müfessirin dil, edebiyat, dînî, felsefî ve müspet ilimlerden yararlanarak yaptığı tefsir çeşididir.¹¹⁴ Aynı zamanda "re'y ile tefsir" ya da "ma'kûl tefsir" olarak da bilinir.¹¹⁵ Zehebî'nin ifadesine göre, dirâyet tefsiri; müfessirin Arap dilini, Arapça lafızların anlamlarını, nüzûl sebeplerini, nâsih ve mensûh hükümlerini, tefsir bilgininin muhtaç olduğu diğer konuları bilmesiyle birlikte, Kur'an'ı içtihat ile tefsir etmek demektir.¹¹⁶

Dirâyet tefsirinde müfessirin, dil ve edebiyat gibi bilimsel birikimlere sahip olması gerektiği kadar, tarihî ve kültürel bilinç de önemlidir. Müfessir, rivâyet tefsiri kaynaklarını göz ardı etmese de bu kaynaklardan elde edilen bilgileri akıl süzgecinden geçirip yorum yapar. Özellikle, rivâyet kaynaklarında bir bilgi bulunamadığında veya rivâyetler arasındaki ihtilafları gidermek istediğinde, dirâyet tefsiri devreye girer.

Hayat Rehberi Kur'an Tefsiri, tefsir metodolojisinde ağırlıklı olarak rivâyet tefsiri yöntemini kullanmış olsa da dirâyet tefsiri metodundan da istifade etmiştir. Rivâyet tefsirine dayalı olarak, Kur'an âyetlerini açıklarken sahih hadis kaynakları ve sahabe

¹¹⁴ Davut Ayduz, *Tefsir Tarihi, Çeşitleri ve Konulu Tefsir*, s. 101

¹¹⁵ Cerrahoğlu, *Tefsir Üsûlü*, s. 230.

¹¹⁶ ez- Zehebi, *et-Tefsir ve'l-Müfessirun* I, s. 255.

yorumlarına geniş yer vermiştir. Bu, tefsirin sahih rivâyetlere dayanarak şekillendiğini ve İslam'ın temel kaynaklarına bağlı kalarak yorumlandığını gösterir.

Ancak tefsir, yalnızca rivâyetlerle sınırlı kalmamış, dirâyet tefsiri yöntemini de devreye sokarak, âyetlerin anlamını derinlemesine analiz etmiş ve Arap dili, edebiyatı, fıkıh, kelam gibi çeşitli İslami ilimlerden faydalanarak âyetleri daha geniş bir çerçevede değerlendirmiştir. Dirâyet tefsiri çerçevesinde, müfessir âyetlerin dil yapısı, kelime anlamları ve bağlamlarını göz önünde bulundurarak kişisel içtihat ve akli delillere de başvurmuştur. Bu iki yöntemin dengeli bir şekilde kullanımı, Hayat Rehberi Kur'an Tefsiri'nin zengin ve kapsamlı bir tefsir eseri olmasını sağlamıştır.

3.2.3. Lügavi Tefsir

Lügavi (dilsel) tefsir, Kur'an âyetlerinin kelime anlamlarına derinlemesine odaklanarak, Arapça'nın dilsel incelikleri ve kelimelerin etimolojik kökenleri üzerinden yapılan bir tefsir türüdür. Hayat Rehberi Kur'an da bu yöntemi sıklıkla kullanmış ve Arapça dilinin edebi yönlerini göz önünde bulundurarak âyetlerin doğru ve derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlamıştır.

Bu bağlamda, müfessirler kelimelerin lügat anlamlarını doğru bir şekilde tespit edebilmek için Râgıb el-İsfahânî'nin (ö. 502/1108) *el-Müfredât*, İbn Atıyye'nin (ö. 541/1147) *el-Muharrerü'l-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz* gibi lügavi tefsirlere ve Arap dilinin önde gelen klasik sözlüklerine başvurmuşlardır. Özellikle İbn Manzûr'un (ö. 711/1311) *Lisânü'l-Arab* adlı eseri ve İbn Faris'in (ö. 395/1004) *Mu'cem Makâyisü'l-Luga* adlı çalışması, kelimelerin anlam genişliğini ve derinliğini ortaya koymada önemli başvuru kaynakları olmuştur.

Bu eserler, sadece kelimelerin lügat anlamlarıyla kalmayıp, aynı zamanda kelimelerin Kur'an'daki kullanımı ve tarihsel bağlamlarını da gözler önüne serer. Ayrıca, müfessirler âyetlerdeki kelimelerin anlamlarını açıklarken Arap şiirlerinden, atasözlerinden ve Arap edebiyatının çeşitli kaynaklarından faydalanarak, âyetlerin anlamını daha derinlemesine bir perspektifle ele almışlardır. Bu da Hayat Rehberi Kur'an tefsirinin, dilsel yorumlamaya verdiği önemin ve kelimeleri Arap dilinin tarihsel ve kültürel arka planı çerçevesinde yorumlamaya özen gösterdiğinin bir kanıtıdır.

Bu yaklaşım, Kur'an'daki kelimelerin sadece yüzeysel anlamlarıyla değil, aynı zamanda kültürel, tarihi ve edebi bağlarıyla da anlaşılmasını sağlamaktadır.

3.3. Kur'ân İlimleri Yönüyle Hayat Rehberi Kur'ân

Hayat Rehberi Kur'an tefsiri, Kur'an ilimlerini okuyucuya aktarırken, her bir âyeti anlamlandırmada bu ilimlerin sunduğu araçları ve perspektifleri kullanmaktadır. Âyetlerin iniş sebepleri, nâsîh-mensûh ilişkisi ve muhkem-müteşâbih ayrımı gibi temel Kur'an ilimlerine sık sık atıf yapılmış ve bu bilgiler ışığında âyetlerin daha doğru anlaşılması sağlanmıştır. Tefsir, bu ilimlere yönelik ayrı bir akademik tartışma yürütmemekle birlikte, âyetleri açıklarken bu ilimlerin sağladığı bilgileri dikkatle kullanmış ve Kur'an'ın bütünlüğüne uygun bir yorumlama yolu izlemiştir.

3.3.1. Esbab-ı Nüzul

Hayat Rehberi Kur'an tefsiri, âyetlerin iniş sebeplerine geniş bir yer ayırmıştır. Kur'an'ın mesajını daha iyi kavrayabilmek ve âyetlerin bağlamını anlamak için esbab-ı nüzul bilgisine başvurulmuştur. Her bir âyetin hangi şartlar altında, hangi olaya binaen indiği eserin içerisinde belirtilmiş ve bu bilgiler ışığında âyetlerin açıklaması yapılmıştır. Esbab-ı nüzul, âyetin bağlamını doğru anlamak ve yorumlamak açısından önemli bir araç olarak kullanılmıştır.

Örneğin, bir âyetin hangi olayla ilgili indiğini belirtmek, o âyetin anlamını doğru kavramak açısından kritik bir role sahiptir. *Hayat Rehberi Kur'an* tefsiri, esbab-ı nüzule sık sık başvurarak âyetlerin tarihsel ve toplumsal arka planını ortaya koyar. Bu, okuyucunun âyetleri daha iyi anlamasına yardımcı olmakta ve Kur'an'ın mesajını daha doğru bir şekilde algılamasına katkı sağlamaktadır.

3.3.2. Muhkem-Müteşâbih

Hayat Rehberi Kur'an tefsirinde muhkem (açık anlamlı, net hükümler taşıyan âyetler) ve müteşâbih (yoruma açık, anlamı daha kapalı âyetler) kavramlarına yer yer değinilmektedir. Tefsir, özellikle müteşâbih âyetlerin doğru anlaşılabilmesi için

Kur'an'ın genel anlam bütünlüğü içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgular. Bu bağlamda, müteşâbih âyetlerin yalnızca yorumlanırken dikkatli olunması gerektiği ve bunların muhkem âyetlerle çelişki içinde olmadığını altı çizilmektedir.

Hayat Rehberi Kur'an, muhkem âyetleri anlaşılması kolay, hükümleri net âyetler olarak sunarken, müteşâbih âyetlerin daha derin bir yoruma ve düşünceye ihtiyaç duyduğunu belirtir. Müteşâbih âyetlerle ilgili açıklamalar yapılırken, sahih rivâyetler, dilsel tahliller ve içtihatlar kullanılarak bu âyetlerin anlaşılmasına yönelik çabalar sergilenmiştir.

3.3.3. Nâsîh Mensûh

Tefsir, nâsîh ve mensûh kavramına doğrudan bir konu başlığı altında yer vermese de âyetlerin hükümlerinin geçerliliğini değerlendirirken bu ilme de zaman zaman değinmiştir. Hangi âyetin diğer bir âyetin hükmünü kaldırdığına dair bilgiler, özellikle fihhi konularda ve hüküm içeren âyetlerin açıklamalarında ele alınmaktadır. Tefsir, bu durumu okura anlatırken, İslam hukukuna dair nâsîh-mensûh bilgisini kullanarak âyetlerin ne zaman hangi bağlamda geçerli olduğunu açıklığa kavuşturur.

Özellikle İslam'ın erken döneminde inen bazı âyetlerin, toplumun sosyo-politik gelişimiyle birlikte daha sonra gelen âyetler tarafından nasıl değiştirildiği konusu işlenirken nâsîh-mensûh ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu da Kur'an'ın dinamik yapısını anlamak açısından eserde önemli bir yer tutmaktadır.

3.3.4. Kur'ân Kıssaları

Kur'an kıssaları, geçmiş kavimlerin ve peygamberlerin hayatlarından dersler çıkararak, günümüz insanına yol göstermek amacıyla anlatılır. *Hayat Rehberi Kur'an*, bu kıssaların didaktik (öğretici) yönünü öne çıkarır. Kıssaların tarihsel olaylardan ziyade, evrensel ilkeleri ve insan davranışlarına yönelik öğütleri sunduğuna vurgu yapar. Örneğin, Hz. Musa'nın Firavun ile mücadelesi sadece bir peygamber ve bir kral arasındaki çatışma olarak değil, zulme karşı mücadele eden her inananın karşılaşabileceği zorluklar ve bu zorluklar karşısında Allah'a güvenmenin önemine dair evrensel bir mesaj olarak ele alınır.

Kur'an'da anlatılan kıssaların çoğu, belirli bir zaman ve mekânda vuku bulmuş olaylara işaret etse de bu kıssalar evrensel mesajlar taşır. *Hayat Rehberi Kur'an*, bu kıssalardan çıkarılan derslerin tüm insanlık için geçerli olduğuna vurgu yapar. Kıssaların temel amacı, insanlara doğru yolu göstermek, Allah'ın iradesine boyun eğmenin sonuçlarını açıklamak ve yanlış yolda olanların başına gelen felaketlerden ders çıkarmaktır. Örneğin, Nuh kavminin helakı veya Lut kavminin başına gelenler, günah işleyen toplumların ilahi azaba uğrayacaklarına dair bir uyarı olarak yorumlanır.

Hayat Rehberi Kur'an tefsirinde, kıssalar sadece geçmişe dair hikâyeler olarak değil, aynı zamanda günümüz dünyası için de dersler taşıyan öğütler olarak sunulmuştur. Güncel meselelerle kıssalar arasında bağ kurulmuş, bu kıssaların bugünün sosyal, siyasi ve ahlaki sorunlarına ışık tutacak şekilde yorumlandığı görülmüştür. Örneğin, Hz. Yusuf kıssasında kardeşler arası rekabet, kıskançlık ve sonrasında affedicilik gibi insanın temel duyguları üzerinde durulurken, kıssanın sonunda iyiliğin ve sabrın zafer kazanacağı mesajı günümüz bireylerinin de karşılaşılabileceği durumlara rehberlik etmektedir.

Hayat Rehberi Kur'an tefsiri, Kur'an kıssalarını sadece tarihsel anlatılar olarak değil, her çağ ve toplum için evrensel mesajlar taşıyan öğütler olarak ele alır. Kıssaların, günümüz insanının hayatında nasıl bir rehberlik sağlayabileceği, ibret ve ders çıkarma boyutunda detaylıca işlenir. Bu eser, kıssaları derinlemesine analiz ederken hem geçmişini anlama hem de bugünü inşa etme açısından Kur'an'ın kıssalarının önemini vurgulayan bir yaklaşım sergilemektedir.

3.4. Modern Yöntemler İtibariyle Hayat Rehberi Kur'an

Hayat Rehberi Kur'an Tefsiri, modern tefsir yöntemlerini kullanarak, Kur'an'ın anlaşılmasına yeni bir yaklaşım getiren eserlerden biridir. Bu tefsir, klasik tefsir usullerine bağlı kalmakla birlikte, modern tefsir anlayışının gereklerine de yer vermektedir.

3.4.1. Semantik

Kur'an'ı anlama çabası, yeni bir olgu değildir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bu alandaki çalışmalar artarak devam etmektedir ve bu doğrultuda yeni yöntem arayışları

sürmektedir. Son dönemlerde özellikle dikkat çeken yöntemlerden biri de "semantik" yöntemdir.¹¹⁷

Grekçe kökenli "sémantiké-sémantikos" kelimesinden türeyen semantik, "anlam veren" ya da "anlam belirten" anlamını taşır. "Semiologie" terimi ise "anlam bilimi"ne karşılık gelir ve Arapçada "İlmu'l-ma'na" olarak kullanılmaktadır. Semantiğin analitik, yapısal, eşzamanlı ve artzamanlı (tarihsel) gibi çeşitli türleri bulunmaktadır. Kelime ile anlam, kelime ile obje arasındaki ilişkiler, anlam değişimleri, kavramsal belirsizlikler, eş anlamlı ve çok anlamlı kelimeler gibi konuları inceleyen semantik, dilin kökeni kadar eski bir geçmişe sahiptir, ancak bilimsel bir disiplin olarak daha yakın zamanlarda yapılandırılmıştır. Kısaca ifade etmek gerekirse, semantik, bilimsel bir disiplin olmasının yanı sıra kavramsal belirsizlikleri gidermek ve doğru anlamı bulmak amacıyla kullanılan bir yöntemdir.¹¹⁸

Semantik kelimesinin fiil kökü olan "semainein," "göstermek, anlam yüklemek, kastetmek, yönelmek" anlamlarını taşır. Bu anlamlardan hareketle "semantikos" kelimesi, "dilde bir anlamı ifade eden" anlamına kavuşmuştur. Aslında, "sémantiké" (Fr. sémantique) kelimesi, "anlamla ilgili" bir sıfat olup, dilde anlam incelemelerine işaret eder. Zamanla bu terim, kelimelerin anlamlarını inceleyen bir bilim dalını tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır. Anlamların tarihsel gelişimi ve değişimlerini karşılaştırmalı olarak ele alan bu bilim dalına Türkçede "mana ilmi", "sözlerin manası ilmi", "anlam bilimi" ya da "anlambilim" denilmektedir. "Semantik" terimi, Arapçaya ise "ilmu'd-delâle" ya da "delâletü'l-elfâz" şeklinde çevrilmiştir.

Kur'an tefsirinde, müfessirin bilmesi gereken ilimlerden biri de lügat ilmidir.¹¹⁹ Lügat ilmi, dilin kelimelerini, anlamlarını, kullanım biçimlerini ve bu kelimelerin tarihsel bağlamdaki gelişimlerini inceleyen bilim dalıdır. Lügat ilmi sayesinde Kur'an'da

¹¹⁷ Abdurrahman Kasapoğlu. "Kur'an'ı Anlamada Semantik Yöntem, Düşünce – Yorum" *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Hikmet Yurdu, Yıl: 6, C: 6, Sayı: 11, Ocak – Haziran 2013/1, s. 105.

¹¹⁸ İsmail YAKIT, "Doğru Bir Kur'an Tercümesinde Semantik Metodun Önemi", *I. Din Şûrası Tebliğleri*, 1-5 Kasım 1993, Diyanet İşl. Başkanlığı, s.412, Ankara.

¹¹⁹ Muhammed Aydın, *Genel Tefsir Kuralları*, Nûn Yayıncılık, 2009, s. 40.

kullanılan kelimelerin ne anlama geldiği, hangi bağlamda ve hangi anlam katmanlarıyla kullanıldığı anlaşılabilir.

Semantik yöntem, Kur'an'ın anlaşılması konusunda kullanılan modern yaklaşımlardan biridir ve metnin dilsel, anlam bilimsel ve bağlamsal incelemesine dayanır. Semantik, kelimelerin ve ifadelerin tarihsel ve bağlamsal süreç içerisinde kazandığı anlamları incelemektedir.¹²⁰ Bu yöntem özellikle kelimelerin orijinal anlamlarının zaman içinde nasıl geliştiğini ve değiştiğini anlamada önemli bir araç olarak kullanılmaktadır.

Semantik tefsir yönteminin önemi, Kur'an'da kullanılan kelimelerin sadece sözlük anlamlarıyla değil, âyetlerin indiği dönemin kültürel, tarihsel ve sosyolojik bağlamında ne anlam ifade ettiklerinin derinlemesine incelenmesidir. Bu yöntemle müfessirler, Kur'an'ın orijinal anlamlarına ulaşmayı ve metni modern dünyada daha anlaşılır kılmayı hedeflemektedir.

Günümüzde konulu tefsir çalışmalarına büyük önem atfedilmekte, özellikle Kur'an'daki kelime ve kavramların hem sözlük hem de Kur'an bağlamındaki anlamlarının ayrıntılı bir şekilde incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Konulu tefsirle ilgilenen bir araştırmacı, takip ettiği yöntem doğrultusunda ele aldığı meseleyle doğrudan ilişkili kelime ve terimleri tek tek ele almalı, bunları etimolojik ve semantik açıdan derinlemesine inceleyerek, lügat, ıstılah ve Kur'an bağlamındaki anlamlarını titizlikle araştırmalıdır.¹²¹

Hayat Rehberi Kur'an Tefsiri, Kur'an'ın anlaşılmasında modern tefsir yöntemlerinden biri olan semantik yaklaşımı kullanarak kelimelerin anlam derinliklerini çözümlenmeye çalışmıştır. Bu yöntemin temel amacı, Kur'an'daki kelimelerin çeşitli bağlamlarda nasıl kullanıldığını inceleyerek hem tarihsel hem de edebi anlam katmanlarını ortaya koymaktır. Tefsir boyunca, kelimelerin anlamlarını tespit etmek için Ragıb el-

¹²⁰ Abdurrahman Kasapoğlu. "Kur'an'ı Anlamada Semantik Yöntem, Düşünce – Yorum" *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Hikmet Yurdu, Yıl: 6, C: 6, Sayı: 11, Ocak – Haziran 2013/1, s.106.

¹²¹ Şahin Güven, *Çağdaş Tefsir Araştırmalarında Konulu Tefsir Metodu*, Şura Yayınları, İstanbul, 2001, s. 160.

İsfahani'nin (ö. 502/1108) *el-Müfredat fî Garîbi'l-Kur'an* adlı eseri başta olmak üzere klasik lügat kitaplarına başvurulmuştur.

Ayrıca, İbn Manzûr'un (ö. 711/1311) *Lisânü 'l-Arab*, İbn Fâris'in (ö. 395/1004) *Mu'cem Mekâyisü 'l-Luga* gibi önemli lügat eserleri de kelimelerin kök anlamlarını ve tarihsel bağlamalarını açıklamada kullanılmıştır. Bu kaynaklar, semantik yöntemin temelini oluşturan dilsel analizlerin yapılmasında önemli rol oynamıştır. İstifade edilen kaynaklar arasında Vücûh ve Nezâir eserleri ise, Kur'an'da aynı kelimenin farklı anlamlarını tespit etmeye yönelik analizlerde tefsire rehberlik etmiştir.

Bu eserlerdeki semantik analizler, Hayat Rehberi Kur'an Tefsiri'nde kelimelerin derinlemesine anlamlandırılmasına yardımcı olmuş, böylece âyetlerin daha kapsamlı bir şekilde yorumlanmasını sağlamıştır. Özellikle, kelimelerin çoklu anlam alanları ve kullanımları, dilsel bağlam ve semantik analizlerle detaylandırılarak Kur'an'ın bütünlüğü korunmuştur.

3.4.2. Hermenötik

Hermeneutik, Grekçe hermeneuein fiilinden türetilmiş olup, “bildirme, çeviri yapma ve açıklama” anlamlarına gelir.¹²² Grek mitolojisinde tanrıların mesajlarını insanlara aktaran elçiye “Hermes” adı verilmiştir. Hermeneutics kavramı etimolojik olarak Hermes'e kadar götürülür. Tanrıların elçisi Hermes, tanrıların mesajlarını ölümlülere aktarıırken dümdüz bir şekilde aktarmamış, bu mesajları onların anlayabilecekleri bir şekilde çevirerek ve açıklayarak aktarmıştır. Yani, elçi Hermes, tanrıların mesajlarını sadece nakletmekle kalmamış, ayrıca bu sözlerin anlaşılması için kendi yorumlarını da katmıştır. İşte hermeneutik kavramının buradan türemiş olabileceği

¹²² Recep Demir, Kur'an Tefsirinde Tarihselci Yöntem, Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2005, S.11.

söylenmektedir.¹²³ Hermeneutik kelimesi Türkçe'ye "yorumsama"¹²⁴ "yorumbilgisi"¹²⁵ kelimeleriyle çevrilmektedir.

Kur'an'ın her dönemde yeniden yorumlanma gerekliliği, insan aklının ve bilincinin sınırlı ve değişken yapısının, Kur'an'ın ilahî ve evrensel boyutuyla buluşmasından doğmaktadır. Bir müfessirin yorumu, murad-ı ilahî ile tamamen örtüşse bile, bunun kesin olarak bilinebilmesi imkânsızdır. Bu sebeple, murad-ı ilahîyi anlama çabası, müminler için daima ulaşılmaması gereken bir ideal olarak kalmalıdır. Her müfessir, bu yüce ideale ulaşmayı hedefleyerek, sahip olduğu ilmi donanım ve kabiliyet çerçevesinde Kur'an'ı anlama ve yorumlama gayreti içerisinde dir.¹²⁶

Tarih boyunca, farklı zamanlarda ve coğrafyalarda yaşamış Müslümanlar, Kur'an'ı açıklamak amacıyla çeşitli tefsirler kaleme almışlardır. Kur'an'ı anlama ve yorumlama faaliyetleri, insanî bir çaba olarak toplumsal bir ihtiyaçtan doğduğu için süreklilik ve dinamizm taşımaktadır. Bu sebeple, tefsirler hem sabit ilkeleri hem de değişken bakış açıları barındırmaktadır. Tefsir metinlerinin hermenötik analizi, müfessirin yorumlarını etkileyen unsurları ve bu yorumların tarihsel yansımalarını belirlemeye imkân tanır. Hermenötik yöntemin amacı, farklı dönemlerde farklı kişiler tarafından yazılan Kur'an tefsirlerini analiz ederek bu farklılıkların arka planını ortaya koymak ve bu yorumların günümüzle olan bağlantılarını kurarak aktüel anlamlarını tespit etmektir.

Bir tefsir metnini doğru biçimde anlamlandırmak için, müfessirin hayatını ve yaşadığı dönemin tarihsel ve toplumsal özelliklerini bilmek önem taşımaktadır. Tefsir metinleri tarihsel ve öznel unsurlar barındırdığı için, bu metinleri analiz ederken hermenötik ve tarih metodolojilerinden yararlanılması gerekmektedir.¹²⁷

¹²³ Gadamer, H.G., "Hermeneutik", *Hermeneutik Üzerine Yazılar*, çev. ve der., Doğan Özlem, Ark yayınevi, 1. Baskı, Ankara 1995, s. 11

¹²⁴ *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*, Risale yayınları, İstanbul 1990, 2/149.

¹²⁵ Doğan Özlem, *Hermeneutik Üzerine Yazılar*, çev. ve der. Ark yayınları, İstanbul 1995.15.

¹²⁶ Tatar, Burhanettin, "Anlamanın Tabiatı ve Kur'an'ı Anlama", *Anadolu İlahiyat Akademisi Araştırma Dergisi*, 27 (2013), 129.17.

¹²⁷ Tatar, Burhanettin, "Anlamanın Tabiatı ve Kur'an'ı Anlama", *Anadolu İlahiyat Akademisi Araştırma Dergisi*, 27 (2013), 129. 13.

Hermenötik yaklaşım, metnin anlamını çözümlmek için müfessirin düşünce dünyasını, yaşadığı dönemin sosyo-politik bağlamını ve kişisel perspektifini göz önünde bulundurmayı önerir. Tarih metodolojisi ise, tefsir metnini o dönemin olayları, kültürel eğilimleri ve dini-siyasi tartışmalar ışığında değerlendirir. Bu iki yöntem bir araya getirildiğinde, tefsirlerin sadece dini metinler olarak değil, aynı zamanda tarihsel ve kültürel ürünler olarak da incelenmesi gerektiği anlaşılır.

Dolayısıyla, hermenötik ve tarih metodolojisi tefsir metinlerinin doğru anlaşılmasında vazgeçilmezdir. Metnin sadece kelimeleri değil, aynı zamanda yazıldığı dönemdeki insan ve toplum ilişkileri, kültürel değerler ve dini anlayışlar göz önüne alınarak yorumlanmalıdır. Bu yöntemler, tefsirlerin daha derin ve kapsamlı bir şekilde analiz edilmesine imkân sağlar.

Hayat Rehberi Kur'an tefsiri, çağın ihtiyaçlarını ve Kur'an'ın bu ihtiyaçlara nasıl cevap verebileceğini dikkate alarak hermenötik yaklaşıma da özen göstermiştir. Bu tefsir, günümüzün toplumsal ve bireysel sorunlarına çözüm bulma amacıyla Kur'an'ı yalnızca literal anlamıyla değil, aynı zamanda modern bağlamlarla ilişkilendirerek yorumlamaya çalışır.

Hermenötik yöntemin kullanılması, Kur'an'ın evrensel mesajlarının her dönemde geçerli olabilmesi için tarihsel ve sosyokültürel koşulların da göz önünde bulundurulmasını sağlar. Bu bağlamda *Hayat Rehberi Kur'an* tefsiri, Kur'an'ı sadece indiği dönemin şartları çerçevesinde değil, çağımızın sorunlarına cevap verecek şekilde de ele alır. Yorumlama sürecinde, modern çağın ihtiyaçlarını gözeterek, güncel meseleleri Kur'an'la ilişkilendirme çabası dikkat çeker. Bu sayede tefsir, Kur'an'ın zamanlar üstü mesajını güncel problemlere ışık tutacak şekilde aktarmayı hedefler.

Hayat Rehberi Kur'an tefsiri, Kur'an'ın çağlar üstü mesajını, günümüz koşullarına uygun şekilde anlamaya yönelik önemli bir çaba sergilemektedir. Tefsirin genel yapısında hermenötik yöntem dikkat çeker; bu yaklaşım, Kur'an'ın evrensel ve ilahi mesajlarını, modern dünyanın ihtiyaçlarına uygun yorumlama sürecinde büyük bir öneme sahiptir. Tefsirde, Kur'an âyetlerinin sadece indiği dönem bağlamında değil, bugünkü toplumsal, bireysel ve küresel sorunlara da hitap edecek şekilde yorumlanmasına özen gösterilmiştir.

Hermenötik yöntem, metnin doğru anlaşılabilmesi için müfessirin yaşadığı dönemi, sosyo-kültürel koşulları ve bireysel deneyimlerini dikkate alır. Bu bağlamda, *Hayat*

Rehberi Kur'an tefsirinde de çağın dinamiklerine uygun yorumlar geliştirilmiş ve Kur'an'ın evrensel değerleri, bugün karşılaşılan sorunlarla nasıl bağdaştırılabileceği üzerinde durulmuştur. Kur'an'ın her çağda yeni yorumlara açık olması ve her dönemde farklı bağlamlarda anlaşılması gerektiği düşüncesiyle hareket eden bu tefsir, özellikle modern dünyanın sosyal, ahlaki ve kültürel sorunlarına ışık tutacak nitelikte çözüm önerileri geliştirmektedir.

Kur'an'ın hem tarihselliğini göz önünde bulundurmamak hem de modern çağın sorunlarına cevap vermek amacıyla tefsir edilmesi, hermenötik yöntemin en temel unsurlarından biridir. *Hayat Rehberi Kur'an* tefsirinde bu anlayış sıkça vurgulanmakta ve müfessir, Kur'an'ı modern problemlere cevap verebilecek şekilde yorumlamayı amaçlamaktadır. Örneğin, bugün birey ve toplumun karşı karşıya olduğu ahlaki, ekonomik ve siyasal meselelerde, Kur'an'ın bu konulara dair nasıl bir rehberlik sunduğu, metin içinde tarihsel referanslarla ve güncel bağlamlarla harmanlanarak ele alınmaktadır.

Bu bağlamda, hermenötik yöntemin sağladığı esneklikle, tefsir metinleri sadece literal anlamıyla değil, güncel meselelerle de ilişkilendirilmiştir. Bu yöntemin kullanılmasıyla Kur'an, sadece tarihi bir belge olarak değil, her dönemin ve her toplumun ihtiyaçlarına hitap eden dinamik bir rehber olarak ele alınmış, müfessir de bu doğrultuda Kur'an âyetlerini modern bir perspektif ile analiz ederek çağın sorunlarına yönelik yorumlar getirmiştir.

3.4.3. Tarihselcilik

Biz bu bölümde tarihselliğin ne olduğunu, nasıl ortaya çıktığını ve ne anlamlara geldiğini ve bu haktaki görüşleri beyan etmeksizin sadece tezimizde esas konusu olan hayat rehberi Kur'an adlı eserin tarihselci yönetime yer verip vermediği kısaca beyan edeceğiz.

Hayat Rehberi Kur'an tefsiri, Kur'an'ın evrensel mesajlarını tarihsel bağlamından koparmadan ele alarak, âyetlerin indirildiği dönemin şartlarına ışık tutmayı amaçlamaktadır. Tefsirin "tarihselliği" denildiğinde, âyetlerin nüzul sebeplerine (esbab-ı nüzul) dikkat çekilerek, Kur'an'ın ilk muhataplarına yönelik mesajının anlaşılmasına özel bir önem verildiği anlaşılmalıdır. Bu bağlamda, Kur'an'ın hitap

ettiği sosyo-kültürel ve tarihi koşullar dikkate alınarak, âyetlerin o dönemdeki anlamı derinlemesine incelenir.

Tarihsellik, Kur'an'ın o dönemin ihtiyaçlarına ve sorunlarına nasıl cevap verdiğini anlamayı, ardından bu tarihsel arka planı günümüzle ilişkilendirerek âyetlerin anlamlarını ortaya koymayı gerektirir. Hayat Rehberi Kur'an tefsirinde de bu yaklaşım benimsenmiş, âyetlerin hem o dönemdeki sosyopolitik ve kültürel koşullara nasıl hitap ettiği, hem de çağımızdaki sorunlara nasıl çözüm sunduğu açıklanmaya çalışılmıştır.

Örneğin, bir âyetin o dönemde Arap toplumunda hangi probleme cevap verdiği ya da hangi sosyal yapıyı değiştirmeyi amaçladığı, tarihsel verilerle detaylandırılır. Tefsir aynı zamanda, bu tarihsel gerçeklerin modern toplumlarda nasıl anlam kazandığı üzerine derinlemesine düşünceler sunar. Böylece, âyetlerin sadece tarihsel bağlamda kalmadığı, aksine o bağlamdan günümüze uzanan bir köprü kurulduğu görülür.

Bu tefsirin tarihselliği, aynı zamanda Kur'an'ın muhkem ve müteşabih âyetleri, nasih-mensuh gibi konulara değinirken, âyetlerin indirildiği tarihsel şartları göz önünde bulundurarak değerlendirilmesiyle de öne çıkar. Esbab-ı nüzul ile Kur'an'ın hangi olaylara ve sorunlara müdahale ettiği açıklanır, bu durum günümüzde karşılaşılan benzer sorunlara dair çözüm nerileri sunmada kullanılır.

SONUÇ

“Hayat Rehberi Kur’an” Adlı Eserin Tefsir Usulü Bakımından İncelenmesi adlı çalışmamızda Şu Sonuçlar elde edilmiştir:

“Hayat Rehberi Kur’an” adlı bu tefsir, islâmın ilk döneminden günümüze kadar uzanan Kur'an-ı Kerim'i doğru bir biçimde anlama çabalarının önemli bir örneğidir.

“Hayat Rehberi Kur’an” tefsiri, Türkçe tefsir geleneğinde önemli bir yere sahip olan modern bir tefsir eseridir. Geleneksel tefsir anlayışından farklı olarak, çağdaş yöntemleri ve dilini kullanarak Kur'an'ı anlama çabalarını yansıtır. Bu tefsir, geleneksel tefsir geleneğini devam ettirirken aynı zamanda çağın ihtiyaçlarına ve zihniyetine uygun bir şekilde sunulmuştur. Dinamik yapısıyla, geniş bir zaman dilimini kapsayan tefsir geleneğimize yeni bir soluk getirmiştir. Bu özellikleriyle, günümüzdeki tefsir ihtiyacına cevap veren önemli bir eser olarak kabul edilir.

Mushaf tertibine göre yazılan tefsirlerden farklı olarak, konulu tefsir metodu Kur'an'ın içeriğini daha farklı bir açıdan ele alır. Bu da okuyuculara yeni bir perspektif sunar ve Kur'an'ın derinliğini daha iyi kavramalarına imkân tanır. Bu özellikleriyle, “Hayat Rehberi Kur’an” tefsiri, Kur'an'ı anlama çabalarına yeni bir yaklaşım getirerek diğer tefsirlerden ayrılır.

İslâm dünyasında birçok farklı tefsir metodolojisi ve yaklaşımı bulunmasına rağmen, Türkiye'de geniş kapsamlı bir şekilde konulu tefsir metodunun kullanılarak yapılmış bir tefsir eseri olmaması dikkate değerdir. “Hayat Rehberi Kur’an” tefsiri, bu boşluğu doldurmak ve konulu tefsir metodunu uygulamak suretiyle önemli bir katkı sunmaktadır.

Dolayısıyla, “Hayat Rehberi Kur’an” tefsiri, Türkiye'deki tefsir geleneğine önemli bir katkı yapmış ve bu metodolojinin kullanımını teşvik etmiştir. Bu nedenle, tefsir geleneğimizdeki bu yeniliği ve öncü rolü takdir etmek önemlidir.

"Eserin önemli bir yönü olan geniş yazar kadrosu gerçekten de övgüye değerdir. Bu kadar geniş ve çeşitli bir yazar kadrosuna sahip olmak, tefsirin farklı perspektiflerden zenginleştirilmesine ve çok yönlü bir analizin yapılmasına imkân tanır. Özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı önderliğinde İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinden gelen

150'den fazla ilim insanının bir araya gelerek ortak bir çalışma yürütmesi, Türkiye'nin tefsir geleneğinin zenginleştirilmesine ve güçlendirilmesine büyük bir katkı sağlar.

Bu kadar geniş bir yazar kadrosunun bir araya gelmesi, farklı bakış açılarından zengin bir tefsirin ortaya çıkmasına imkân tanır. Farklı disiplinlerden ve uzmanlık alanlarından gelen ilim insanlarının bir araya gelerek Kur'an'ı anlama çabası, tefsir geleneğinin çeşitlenmesine ve derinleşmesine katkı sağlar. Ayrıca, bu çalışma Türkiye'nin akademik alanda da uluslararası arenada daha fazla tanınmasına ve saygı görmesine katkıda bulunmaktadır.

İslam dünyasında yaşanan fikir ayrılıkları ve hizipleşmeler, bazen olumsuz sonuçlar doğurabilir. Ancak, bu kadar geniş bir yazar kadrosunun Kur'an'ı anlama konusunda bir araya gelip ortak bir çalışma yürütmesi, bu ayrılıkların ötesine geçerek birlik ve beraberlik duygusunu pekiştirir. Bu, geleceğe yönelik umut verici bir gelişmedir ve ülkemizin tefsir geleneğinin güçlenmesine katkıda bulunur.

Tefsir geleneğimizin büyük bir kısmını yansıtan bu eser, gelecek kuşaklara zengin bir miras bırakırken aynı zamanda farklı ilim insanlarının birlikte çalışarak ne kadar büyük başarılar imza atabileceklerini gösterir. Bu tür ortak çalışmalar, tefsir geleneğimizin gelişimine ve daha geniş kitlelere ulaşmasına yardımcı olur.

Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur'an Yolu tefsiriyle ifrat ve tefritten uzak bir anlayışla Kur'an'ı açıklamaya yönelik önemli bir adım atmıştı. Ardından konulu tefsir metodunu kullanarak, Kur'an'ı Kerim'in önemli konularını bir başlık içerisinde toplayan yeni bir çalışma gerçekleştirmesi, İslam dünyasına önemli bir katkı olarak değerlendirilmiştir.

Tefsirin kendine özgü bir yaklaşım benimsediğini ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın resmi görüşlerinden bağımsız olarak çeşitli tefsir kaynaklarından faydalandığını gösterir. Her tefsirin kendi metodolojisi, yorum tarzı ve vurguları olduğu için, "Hayat Rehberi Kur'an" tefsirinde farklı kaynaklara yapılan atıfların ve farklı yorumların görülmesi doğaldır.

Bu durum, tefsirin zenginliğini ve farklı perspektifleri bir araya getirmesini sağlar. Okuyuculara, Kur'an'ın anlamını çeşitli açılardan değerlendirme ve kendi kavrayışlarını geliştirme fırsatı sunar.

Tezimizde cevap verilmesi gereken hususlardan biri de "Hayat Rehberi Kur'an" tefsirinin ele aldığı konuların nasıl ve neye göre belirlendiğini incelemektir. Yaptığımız incelemede, tefsirin konularının belirlenmesinde en çok âyet bulunan konulara

odaklanarak seçim yapmıştır. Bu seçim sürecinde Kur'an'ın en vurguladığı ve tekrarlayan temaları esas alarak, insanların rehberlik edici ve hayatlarını yönlendirici mesajlara odaklanılmıştır. Bu kapsamda, seçilen konular, Kur'an'ın ana temaları ve insanın hayatında önemli bir rol oynayan konuları içermektedir. Bu konular, tefsirin temel taşlarını oluşturur ve okuyuculara Kur'an'ın ana mesajlarını daha derinlemesine anlama fırsatı sunar. Seçilen 149 tane konu esas olarak "Alemlerin Rabbi Allah" "Yaratılanlar" "Allah'ın İnsanı Doğru Yola Daveti" "Dünya Hayatı ve İnsanın İmtihanı" "Âhiret ve Ahvali" gibi beş ana bölümden oluşmaktadır. Bu başlıklandırma, Yaratıcı, yaratılanlar, davet, imtihan ve ödül olmak üzere beş kelime ile özetlenecek.

Seçilen bu konular, Kur'an'ın ana temalarını yansıtarak ve insan hayatında önemli bir rol oynayan konulara odaklanarak belirlenmiştir. Bu yaklaşım, tefsirin Kur'an'ın mesajlarını ve insanın yaşamındaki rehberliğini en iyi şekilde aktarmasını sağlar. Bu temel konular, insanların hayatlarını rehberlik etmek, öğüt vermek ve onlara ilham vermek amacıyla seçilmiştir. Bu sayede tefsir, okuyuculara Kur'an'ın ana mesajlarını ve insan hayatını düzenleyici prensiplerini en etkili şekilde iletmeyi hedefler.

Tezimizde ele aldığımız bir diğer soru, "Hayat Rehberi Kur'an" eserinde tefsir ilmiyle alakalı derin bilgi gerektiren kavramların okuyucuya ne kadar detaylı bir şekilde aktarıldığıydı. Yaptığımız incelemede, tefsir ilminin temel konularının bu eserde yeterince detaylı bir şekilde ele alınmadığını görülmektedir. Özellikle sıkça karşılaşılan ve anlaması zor olan kavramlara ilişkin ayrıntılı açıklamaların verilmediği dikkat çekmektedir. Bu durum, tefsir bilim dalında çalışan okuyucunun tefsir ilmine daha derinlemesine bir bakış sağlama konusunda sınırlılıklar ulaştırırsa da genel okuyucuya bilgi vermek açısından yine de takdir edilmektedir.

Hayat rehberi Kur'an isimli bu değerli eser, Kur'an'ın çeşitli konularındaki âyetleri tek bir başlık altında buluşturarak, okuyucunun aradığı konuyu kolaylıkla bulmasını sağlar. Bu, okurun günler hatta haftalar sürececek araştırmalardan kurtularak, hızlı ve etkili bir şekilde Kur'an'ın mesajlarına ulaşmasını sağlamıştır.

Sonuç olarak, Hayat Rehberi Kur'an tefsiri, Türkiye'deki tefsir geleneğinde önemli bir yere sahip olan, konulu tefsir metodunu benimseyen bir eserdir. Eserin ortaya koyduğu metot, tefsir alanında önemli bir katkı sunmakta ve Kur'an'ı konularına göre tasnif ederek okuyucunun Kur'an'ın mesajlarına daha hızlı ve etkili bir şekilde ulaşmasına imkân sağlamaktadır. Aynı zamanda bu eserin tefsir ilmine modern bir perspektifle

yaklaşıldığı ve geniş bir kitleye hitap ettiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, Hayat Rehberi Kur'an tefsiri, İşlami ilimlerle ilgilenenler için kıymetli bir kaynak olma özelliğini taşımaktadır.

Tezimizin sonunda, tefsirin hazırlanmasında emeiği geçen tüm ilim insanlarına teşekkür ediyor; bu değerli eserin, İşlam dñyasına ve tefsir geleneğimize kalıcı katkılar sunmasını temenni ediyoruz. Allah'tan, bu kutlu eserin yazarlarının ve katkı sağlayan tüm ilim insanlarının Salih amellerine vesile olmasını niyaz ediyoruz.

KAYNAKÇA

"Müessesetü't-Tefsir lid-Dirâsât'il-Kur'âniyye." Erişim tarihi 27 Temmuz 2024.

<https://modoe.com/about-us>.

Albayrak, Hâlis. *Tefsir Usûlü*. İstanbul: Şule Yayınları, 2016.

Aydın, Muhammed. *Genel Tefsir Kuralları*. İstanbul: Nûn Yayıncılık, 2009.

Aydüz, Davut. *Tefsir Tarihi ve Çeşitleri ve Konulu Tefsir*. İstanbul: Işık Akademi Yayınları, 2010.

Birişik, Abdulhamit. "Tefsir." In *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt 40, 281. Ankara: TDV Yayınları, 2010.

Cemalettin Gümüş, *Hayat Rehberi Kur'ân" Tefsirinin Ele Aldığı Konuların Tahlili: Gayr-i Müslimler Özelinde*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2022).

Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Tarihi*. İstanbul: Fecr Yayınevi, 1996.

Cündioğlu, Düccane. "Çağdaş Tefsir Tarihi Tasavvurunun Kayıp Halkası: 'Osmanlı Tefsir Mirası' Bir Histogramik Eleştirisi Denemesi." *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 2, no. 4 (1999): 69-7.

Demirci, Muhsin. *Konulu Tefsire Giriş*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakıf Yayınları, 2021.

Doğan Özlem, *Hermeneutik Üzerine Yazılar*, çev. ve der. Ark yayınları, İstanbul 1995.

Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî. *el-Bahrü'l-Muhît*. Beyrut: Dar'ul-Fikir, 2010.

el-Halidi, Salah Abdulfettah. *et-Tefsiru'l-Mevdûiyye Beyne'n-Nazariyyeti ve't-Tatbik*. Ürdün: Daru'n-Nefais, 2001.

Ez-Zerkeşi, Ebu Abdullah Bedreddin Muhammed b. Bahâdır b. Abdullah. *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dar İhya'ul-Kutub, 2006.

Ez-Zürkânî, Muhammed Abdul Azim. *Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*. Mektebetü Vehb: Dârü'l-Ma'arif, 2004.

Fethullah Said, Abdüsettar. *Al-Medhal İla't-Tafsiri'l-Mevdûi*. Kahire, 1991.

- Gadamer, H.G, "Hermeneutik", *Üzerine Yazılar*, çev. ve der., Doğan Özlem, Ark yayınevi, 1. Baskı, Ankara 1995.
- Gazali. *İhyâ'u Ulûmi'd-Din*. Kahire, 1356.
- Gül, Ahmet. "Sahabe Tefsirinde Luğavi Yönelim." *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7, no. 15 (Aralık 2017): 175-786.
- Güngör, Mevlüt. *Kur'ân Tefsirinde Fikhî Tefsir Hareketi ve İlk Fikhî Tefsir*. İstanbul, 1996.
- Gürman, Ceyda. "Kur'ân'ın Kur'ân ile Tefsirinin Erken Dönem Temsilcisi: Etbâu't-Tâbiinden Abdurrahman B. Zeyd B. Eslem." *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 4, no. 1 (30 Nisan 2020): 16-37.
- Hanefî, Hasan. *Konulu Kur'ân Tefsir Metodu*. Kahire, 1996.
- İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyin, Ahmed b. Zekeriyya. *Mu'cemü Makâyisi'l-Lüga*. Cilt 6. Tahkik Abdusselâm Muhammed Hârûn. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1979.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*. Kahire, 2000.
- Kattân, Menna Halil. *Mebahis Fi Ulûmi'l-Kur'ân*. Mektebetü'l-Maarif, 2000.
- Kırca, Celal. *Kur'ân'a Yönelişler*. İstanbul: Fecr Yayınevi, 2021.
- Muslim, Mustafa. *Mebahis fi İ'cazül Kur'an*. Demeşk: Dar'ul-Kalem, 2002.
- Paçacı, Mehmet ve diğerleri. *Hayat Rehberi Kur'ân*. 1. bs. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2021.
- Râğıb el-İsfahanî, Ebû'l-Kâsım Hüsyn b. Muhammed. *el-Müfredât fi Ğaribi'l-Kur'ân*. Dimeşk: Daru'l-Kalem, 1991.
- Recep Demir, *Kur'an Tefsirinde Tarihselci Yöntem*, Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2005.
- Saçlı, Merve. "Süleyman Ateş'in Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri'nde Bakara Sûresi Bağlamında Psikolojik Yorumlar." *Umde Dını Tetkikler Dergisi* 3, no. 2 (Aralık 2020).
- Şimşek, Murat. "e-İslam ve'l-Âlaka ed-Duveliyye: Mahmud Şeltût'un Hayatı, Düşüncesi ve Eserleri." *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 6 (2005): 369-398.

- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî. *Câmiu'l-Beyân an Te'vili Ayi'l-Kur'ân*. Tahkik Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki. Kahire: Daru Hecr, 2001.
- Tatar, Burhanettin. "Anlamanın Tabiatı ve Kur'ân'ı Anlama." *Anadolu İlahiyat Akademisi Araştırma Dergisi* 27 (2013).
- Yağcı, Rümeyşa. *et-Tefsîrû'l Mevdûî Li Süveri'l Kur'âni'l Kerim Adlı Eserde Konulu Tefsirin Tanım ve Yöntemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Yetik, Şahin. "Hayat Rehberi Kur'ân, Kitap Değerlendirme." *Kafkas Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi* (2020).
- Yılmaz, Hasan. "Kur'ân'ı Konu, Kavram ve Sure Tefsirine Metodik Bir Yaklaşım." *Ekev Akademi Dergisi* 7, no. 14 (2003): 113-124.
- Zehebî, Muhammed Hüseyin. *et-Tefsir ve'l-Müfessirûn*. Mektebetu Vehbe, 2005.

ÖZGEÇMİŞ

Fethuddin Buğra

A. EĞİTİM

Doktora: Ondokuz mayıs Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Temel İslam Bilimleri Bilim dalında Doktora Başladı, devam ediyor. 2024, Samsun.

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Temel İslam Bilimleri Bilim Dalı, 2024, İstanbul.

Lisans: 2017-2021 İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslami İlimler Bölümü, İslami İlimler Fakültesinden Mezun Oldu.

2004 yılında Doğu Türkistan'dayken 10 yaşında hafız oldu.

2004 yılından itibaren Arap dili ve İslami ilimler alanında ilim aldı.

2016 yılında Mısır'a gitti, bir buçuk sene orada büyük şeyhlerden Kur'an-ı Kerim'den iki rivâyetten (Hafsa 'an Asim, Şu'be 'an Asim rivâyetlerinde icazet) hafızlık belgesi aldı ve Arapça öğrenim merkezi olan el-Fecr Dil Kursu'nda Arap dilini geliştirdi.

B. İŞ DENEYİMİ VE MESLEKİ

2010'dan sonra Doğu Türkistan'ın durumuna göre bir yandan eğitim alırken diğer yandan çocuklara Kur'an-ı Kerim, Arap dili ve İslami ilimler alanında ders verdi.

2016 yılı Mısırdayken, Mısır'a yeni gelen bazı öğrencilere, nahiv, fıkıh, hadis alanlarında ders verdi.

2017 de Türkiye'ye geldikten sonra Uygurlar arasında medreselerde Kur'an-ı Kerim ve İslami ilimlerde ders vermeye devam etti. Şu anda Satuk Buğrahan İlim ve Medeniyet Vakfı'nda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Kur'an-ı Kerim ve Tecvid dersleri vermeye devam ediyor.

C. YAYINLARI

Doğu Türkistan ülemeler derneği tarafından yayımlanan *Marifet* dergisinde üç tane, *Ülemeler* dergisinde bir tane, *Şefek* dergisinde bir tane makale yayınladı.